

Konica

The Power of Color

Najmoderniji univerzalni sistem ispunjava sve potrebe za štampom zasnovanom na digitalnoj tehnologiji. Postizanje slike najvišeg kvaliteta i odličan odnos rezultat-troškovi.

R1 SUPER, minilaboratorija novog standarda u digitalnoj eri!

HRS
HI - RESOLUTION SCANNER

digital ICE
APPLIED SCIENCE FICTION

Konica Color QA Paper
Type AD

Beam Convergence Head
B.C.H.

Još kvalitetnije fotografije

- Skener filmova sa vrhunskim performansama i rezolucijom omogućava najkvalitetnije skeniranje fotografija i efikasnost u radu
- Potpuno nova komponenta za štampanje (BHC exposure engine) proizvodi fotografije najvišeg kvaliteta
- Originalna Konica tehnologija za poboljšanje kvaliteta unesenog materijala AIE (Automatic Image Enhance) daje reprodukciju koja je lepša nego ikad
- Digitalni kanal omogućava najviši kvalitet štampe fotografija, nezavisno od filma ili vrste medija
- Dodatne funkcije, kao što su korekcija ogrebotina/prašine (Digital ICE) i korekcija crvenih očiju, garantuju visok kvalitet fotografija

Jednostavnost rukovanja

- Jednostavan proces rukovanja omogućava čak i početniku da za kratko vreme odštampa fotografije
- Veliki izbor opcija, uključujući narezivanje CD ROM-a na samoj mašini pritiskom na samo jednu dirku
- Specijalna nova tastatura, jednostavna za rukovanje
- Jednostavna, brza i najkvalitetnija reprodukcija već gotovog materijala

Izvanredne mogućnosti proširenja sistema, kao i odnos rezultat-troškovi

- Odvojeni input i output segmenti omogućavaju povezivanje sa različitim tipovima input stanica i štampača
- Primanje porudžbina putem Interneta ili PC terminala. Sistem funkcioniše kao mrežni štampač
- Povoljna nadogradnja analogne minilaboratorije iz serije Konica 8 u potpuno digitalni sistem postiže se jednostavnom zamenom štampača

Jednostavno i čisto rukovanje

- Optimalna digitalna ekspozicija uz upotrebu specijalnog digitalnog papira (Konica color QA, tip papira AD)
- Jednostavna zamena ekološki ispravnog ECOJET sistema
- Pojednostavljeno servisiranje

powercomimaging

PowerCom Imaging d.o.o. Milentija Popovića 9 (Sava Centar), 11070 Novi Beograd
tel: 011 311-4322, 311-4323 /lok 575, tel/fax: 011 143-541, e-mail: mdeki@net.yu

PROMOTIVNA CENA!!!

REFOTO

DIN. 180. 10 KM.
HR 35 kn, 5 €

ČASOPIS ZA KULTURU FOTOGRAFIJE | broj 21 | februar 2004. | www.refoto.co.yu

FOTOGRAFI

René Burri
Damir Šagolj

AKTUELNOSTI

100 godina *Politike*
Pobednici konkursa
Novi konkurs časopisa

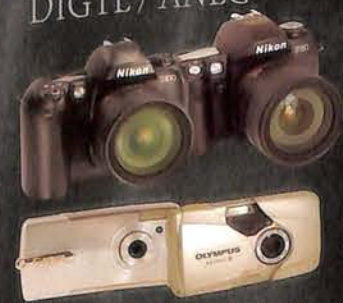
FOTO-ŠKOLA

Pejzaž u fotografiji
Neka pada sneg
Hirurgija zrna

TEHNIKA

Polarizacioni filtri
Olympus C 5060
Kiev 88 CM

TEMA BROJA
DIGTL / ANLG

dizajn Promo.co.yu

EOS 300 DIGITAL **6.3** Megapix

BEOGRAD
TEL: 011/655 100, 655 257

od 955.- €

*SVE CENE SU VELEPRODAJNE,
BEZ URAČUNATOG POREZA NA PROMET

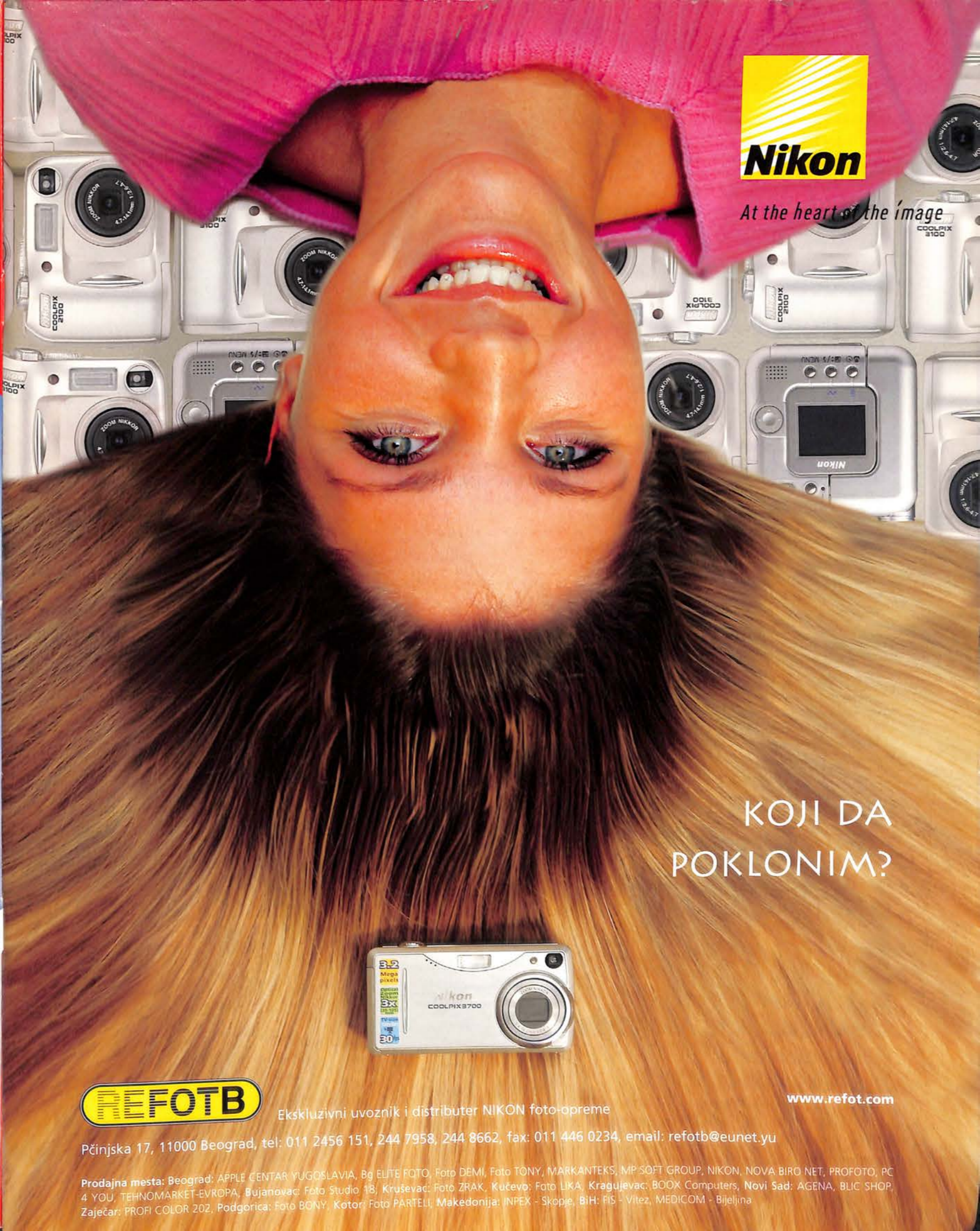
+195 EUR ZA OBJEKTIV
F18-55mm (28-90mm)

PROFI FOTO official distributor

you can
Canon

At the heart of the image

KOJI DA
POKLONIM?

Ekskluzivni uvoznik i distributer NIKON foto-opreme

www.refot.com

Pčinjska 17, 11000 Beograd, tel: 011 2456 151, 244 7958, 244 8662, fax: 011 446 0234, email: refotb@eunet.yu

Prodajna mesta: Beograd: APPLE CENTAR YUGOSLAVIA, Bg ELITE FOTO, Foto DEMI, Foto TONY, MARKANTEKS, MP SOFT GROUP, NIKON, NOVA BIRO NET, PROFOTO, PC 4 YOU, TEHNO-MARKET-EVRDPA, Bujanovac: Foto Studio 18, Kruševac: Foto ZRAK, Kučevo: Foto LIKA, Kragujevac: BOOX Computers, Novi Sad: AGENA, BLIC SHOP, Zaječar: PROFI COLOR 202, Podgorica: Foto BONY, Kotor: Foto PARTELI, Makedonija: INPEX - Skopje, BiH: FIS - Vitez, MEDICOM - Bijeljina

NOVITETI	4 – 6
FOTO-AKTUELNOSTI	8 – 14
TEMA BROJA	16
Digital VS analog	
OSVRT	16 – 17
Milan Živković	
Šta je digitalno u digitalnoj fotografiji?	
MOJE ISKUSTVO	18 – 20
Svetislav Dragović	
Kako se digitalizovati	
INTERVJU	30 – 32
Mitar Trninić	
"Chaos" pod kontrolom	
TEORIJA FOTOGRAFIJE	52
Ivana Brezovac	
Sadržaj fotografije - individualno Ko?	
FOTO-TEHNOLOGIJA	54 – 55
Srdan Vuković	
Blitz krieg - Rat za bljesak	
KOLEKCIJARSTVO	68
Miroslav Nikoljačić	
Fotografski pribor iz prošlog veka	
FOTO-KLASIKA	69
Mitar Trninić	
Razvijanje crno-belih negativ filmova	
FOTO-AMATER	70–71
Bojan Zorica	
Fotografski slikar	
FOTO-KOMENTAR	72–75
Dragoljub Tošić	
Analiza fotografskih radova čitalaca	
KONKURS	76 – 79
PISMA ČITALACA	80

10 Aktuelnosti 100 godina Politike

Povodom sto godina postojanja dnevnog lista *Politika* u Etnografskom muzeju od 12. do 23. januara priredena je izložba pod nazivom "100 fotoreportera Politike".

NASLOVNA STRANA
René Burri, "Če Gevara", Havana, Kuba 1963

22 René Burri – Svetski putnik

REFOTO nastavlja sa serijom predavljanja velikana svetske fotografije i to s još jednim "Magnumovcem" – Rene Burriem. Ako vam možda ovo ime nije poznato, fotografija s naslovne strane sigurno jeste, kao i mnoge objavljene u ovom portfoliju

64 Polarizacioni filtri

Kada napunite svoju foto-torbu raznoraznom opremom, obavezno rezervišite jedan džepčić za polarizacioni filter. Čak i ako niste pasionirani ljubitelj fotografisanja pejzaža, gde je njegova upotreba najčešća, sigurno ćete, barem jednom, doći u situaciju da vam zatreba

60 Olympus C-5060 Wide Zoom

Zadržao je rezoluciju kao njegov prethodnik, ali ima veći vidni ugao objektivu s ekvivalentnom žižnom daljinom od 27 do 110 mm, pokretni TFT LCD monitor i veću brzinu rada

56 Digitalno ili analogno

U čemu su razlike između digitalnih i analognih fotoaparata i da li se bliži kraj klasičnom hemijskom dobijanju fotografije

34 Pejzaž u fotografiji

Pejzaž je slika predela koji može predstavljati prirodu, ruralni ili urbani prostor. Pejzaži su među najzastupljenijim fotografskim motivima i nastaju iz različitih pobuda i za razne namene

FOTOGRAFI

René Burri, Svetski putnik	22 – 29
Šta vidi Damir Šagolj	40 – 47

FOTO-ŠKOLA

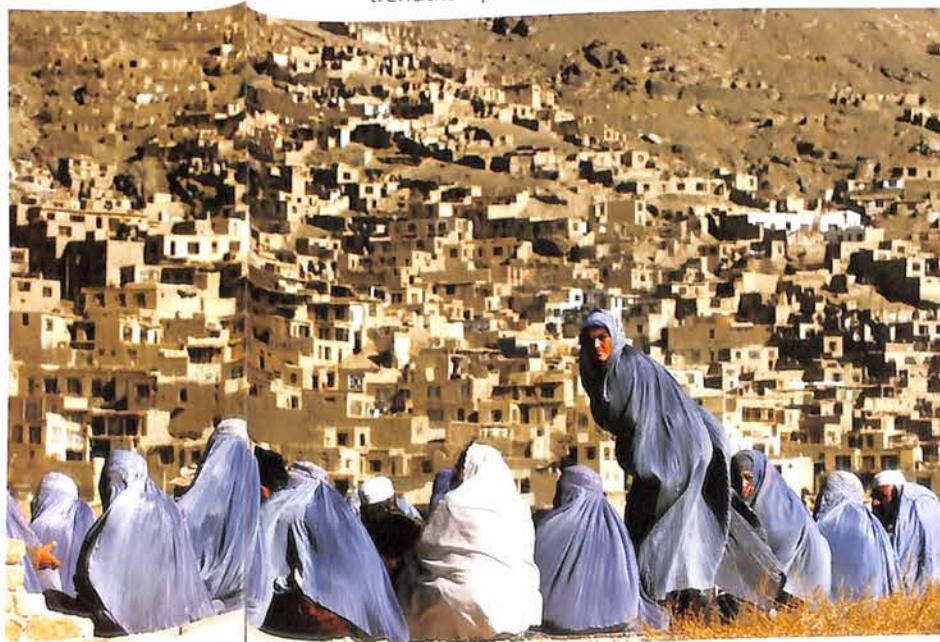
Pejzaž u fotografiji	34 – 39
Dragoljub Tošić, Vladimir Červenka, Branislav Strugar, Branislav Brkić	
Milan Živković, Neka pada sneg	48–49
Radomir – Maša Dikosavljević "Hirurgija" zrna	50

TEHNIKA

Digitalno ili analogno	56–58
Olympus C-5060 Wide Zoom	60–61
Kiev 88 CM	62–63
Polarizacioni filtri	64–66
Vaša kućna digitalna laboratorija	67

40 Šta vidi Damir Šagolj

Sva tajna Šagoljevog umeća počinje u njegovoj sposobnosti da trivijalnom i, kao, besadržajnom trenutku i prizoru podari uzbuđenost i važnost

Naša posla

U novu godinu rešili smo da uđemo sveži i još bolji. U našoj anketi dali ste nam prosečnu ocenu 8, što priznajem, nije loše, ali mi smo ipak "štreberi" i nećemo se smiriti dok ne dobijemo 10! Neke stvari jesu nove, neke poboljšane, ali glavna novina jeste uvođenje teme broja. Za ovaj, 21. broj, odabrali smo najaktuelniju od svih tema – priču o digitalnoj i analognoj fotografiji. Da bismo sprečili da nas tehnika prosto "pojede", a da mi to skoro i ne primetimo, odlučili smo da skrenemo pažnju na ovaj tehnološki fenomen koji je za samo desetak godina izmenio našu svest i poimanje jednog od najrasprostranjenijih medija na svetu – fotografije. Digitalna versus analogna – zvuči kao neka bitka na život i smrt! Koliko je i da li je bitka i kakav će ishod biti, pokazaće vreme. Kroz ceo broj pokušali smo da provučemo ovu problematiku i nadam se da će vam neka naša razmišljanja i pristupi pomoći da proširite i obogatite svoje znanje, a možda i kreirate potpuno novo.

U nekom mom razmišljanju u kojoj meri je digitalna fotografija postala deo naše, prilično siromašne i zaostale svakodnevice, uzdrmala me je jedna neverovatna priča koju sam čula nekoliko dana pre završetka ovog broja.

Moj poznanik, koji inače voli fotografiju i često je fotografisao svoj život i život oko njega, u nekoj selidbi nije više mogao da pronađe svoju Smenu 8. Mnogima je verovatno poznato ovo "čudo" od ruske tehnike, ali verovali ili ne, sa Smenom ste mogli praviti odlične fotografije samo ako ste bili iole vešti. Neke od mojih fotografija s kojima sam primljena na Akademiju u Pragu bile su napravljene Smenom 8! Jednog dana, nekoliko godina kasnije, šetajući se Cvetkovom pijacom, ugledao je Ciganina koji je, između ostalog, prodavao i fotoaparate Smenu 8. Posle kraće opservacije, shvatio je da u rukama drži svoj fotoaparate (čak je i film bio u njemu) i pitao je za cenu. Ciganin je tražio 300 dinara! Naravno, rešen da kupi, prvo je rekao da je fotoaparate njegov, a zatim krenuo da se cenka, čisto "sporta" radi. Postigao je neverovatnu cenu od 60 dinara! Eto, dragi moji ljubitelji fotografije, ako ste zainteresovani, Ciganin je na toj istoj pijaci svake subote i nedelje, možda vam se zalomi i neki Nikon ili Canon za "brat-bratu" 150 dinara, ako je ova vrsta robe još uvek aktuelna!

Kodak je pre nekoliko nedelja objavio prestanak proizvodnje analognih kompaktnih fotoaparata, što zasigurno najavljuje potpunu vladavinu kompaktnih digitalaca u što skorije vreme. S obzirom na to da mi uvek volimo da smo originalni i sudeći po ekonomskoj (ne)situaciji, možda ćemo postati svetska oaza za klasičnu, analognu fotografiju – kupujući sami od sebe svoje fotoaparate.

Ma nema veze, važno da je jeftino!

Ivana Brezovac

REFOTO – časopis za kulturu fotografije:

www.refoto.co.yu

Osnivač i izdavač REFOT B, Beograd, Pčinjska 17; tel. 011/2456-151; 2448-662; 3444-404; faks: 011/4460-234, e-mail: refoto@net.yu; žiro račun 255-0009770101000-53; Cena pojedinačnog broja 180 dinara

Direktor: Slobodan Vukadinović

Glavni i odgovorni urednik: mr fot. Ivana Brezovac

Redakcija: Boris Bjelica, mr fot. Vladimir Červenka, Svetislav V. Dragović, Goran Malić, Miroslav Nikoljačić, Nijaz Selmanović, Imre Szabó, Tomislav Peternek, Dragoljub Tošić, mr fot. Mitar Trninić, Srdan Vuković, Milan Živković

Saradnici: Nebojša Babić, Vojin Mitrović (Pariz), Nada Vukadinović (Firenca), Branko Popović (Frankfurt), Stevan Ristić, Jelena Matić, Radomir – Maša Dikosavljević

Tehnička redakcija: Sanja Kovačević, Petar Vukadinović, Jelena Lukić

Lektor: Biljana Gordić

Marketing: REFOT B, Uzelac Radan, tel. 011/2456-151; faks: 011/2460-234, e-mail: refoto@net.yu

Štampa: Štamparija "Stojkov", Novi Sad, Pre-press: REFOT B
Rukopisi i priloge se ne vraćaju. Rešenjem Ministarstva kulture Republike Srbije broj 413-00-00244/2002-04 časopis je oslobođen plaćanja poreza na promet

NIKON Coolpix 3200 I 2200

Nikon u 2004. godinu ulazi s novim modelima digitalnih fotoaparata. Najnoviji modeli Coolpix aparata namenjeni su širokoj potrošnji i pojavice se na tržištu od proleća. U 2200 ugrađen je CCD čip od efektivna dva megapiksela, a u 3200 od 3,2 megapiksela, dok su kućište i objektiv isti kod oba modela. Imaju ugrađenu internu memoriju od 14,5 MB i slot za SD karticu. Fotografije se pre snimanja mogu kontrolisati na ekranu veličine 1,6 inča. Rukovanje sa oba aparata veoma je jednostavno zahvaljujući već poznatoj Nikonovoj automati. Uvedene su i nove mogućnosti: snimanje više fotografija u nizu, automatski odabir najboljeg snimka (Best Shot Selector) i upozorenje na ekranu kada postoji opasnost od neoštre slike. Zanimljivo je i to da u pribor, koji se može kupiti za ove modele, ulazi i podvodno kućište za ronjenje do 40 metara dubine. Proizvođač je predvideo da u Evropi prvi model i podvodno kućište koštaju 199 evra, a drugi model 299 evra.

Vivitar pametni blic

Korisnici digitalnih fotoaparata koji nemaju ugrađenu papučicu za blic i vrući kontakt prinudeni su da za dodatno blic svetlo koriste one bliceve koji imaju "slave" uređaj za okidanje na svetlost blica ugrađenog u fotoaparat. Ali i kod njih može da dođe do pogrešnog vremena okidanja. Vivitar se posvetio tom problemu i razvili su novi Vivitar DF200 koji raspoznaje kada treba da sevne. Brojka vodilja ovog blica je 28 na ISO 100, glava lampe pomera se 330 stepeni horizontalno i do 90 stepeni vertikalno. Pored pune snage može da se podesi i na 1/4, 1/8, 1/16 snage. U prodaji bi trebalo da se pojavi u martu, po ceni od oko 130 evra, a isporučivače se sa jednom šinom – nosačem, kao i malim stativom.

Multimedijalni Panasonic

Panasonic Multimedia-Stick SV-AS10 objedinjuje u kućištu veličine 51 x 103 x 13,5 mm digitalni fotoaparat s čipom od 2,11 megapiksela, video-kameru, muzički plejer i diktafon. U ovaj uređaj ugrađen je fiksfokus objektiv s otvorom blende 4, ekspozicija je automatska između 2 i 1/2000 s, a osetljivost se može podesiti između ISO 100 i 400. Video-zapis je u QVGA formatu 320 x 240 piksela i dužina zavisi od kapaciteta SD kartice. Ako se koristi kao diktafon, zvuk snima u PCM formatu, a može da reprodukuje i muziku u MP3, WMA i ACC formatu. Napaja se iz punjive baterije od 3,7 V, a na poledini je ugrađen ekran od 1,5 inča. Cena u nemačkim foto-radnjama iznosi oko 250 evra.

Epson P-1000 Photo Viewer

Najnoviji Epson uređaj za pregledanje i čuvanje digitalnih fotografija ima LCD VGA kolor ekran dijagonale 3,8 inča i hard-disk od 10 MB. Pored pregledanja fotografija na sopstvenom ekranu, moguće je i direktno povezivanje na TV uređaj i novije modele štampača. Uređaj ima ugrađeni čitač za CompactFlash kartice, dok za ostale tipove memorijskih kartica postoje adapteri. S računarnom se povezuje preko USB kabla i u tom slučaju može da posluži i kao prenosivi hard-disk na koji se mogu smestiti sve vrste podataka, a istim kablom može se povezati direktno i na eksterni CD pisač. Cena mu je oko 480 evra.

Providni skener – Scanjet HP SJ4670C

Novi model vertikalnog skenera isporučuje se s posebnim nosačem i zahteva mnogo manje mesta na radnom stolu od dosadašnjih skenera. Njim se mogu skenirati fotografije, knjige, pisma, ali i negativi i dijapozitivi, uz pomoć adaptera s kojim se isporučuje, u rezoluciji 2.400 x 2.400 dpi. Proizvođač tvrdi da je ovo brzi skener i da se dokument A4 formata u punoj rezoluciji digitalizuje za oko šest sekundi i to u 48 bita na računarnima koji su opremljeni USB2 interfejsom. Cena u Americi iznosi oko 160 evra.

Sanyo-Fisher FVD-C1

Najnoviji džepni kamkorder Sanyo-Fisher FVD-C1, minijaturnih dimenzije svega 7 x 3 x 11 cm i mase, zajedno s baterijom i SD karticom, svega 170 grama. Može da postane nova igračka svima koji izdvoje oko 710 evra (u Americi) i vole da u svakom trenutku zabeleže ono što se događa oko njih u video ili foto formatu. Ako se koristi kao kamkorder na karticu od 512 MB, s kojom se isporučuje, može da se snimi oko 30 minuta filma DVD kvaliteta u MPEG4 formatu ili 80 minuta VHS kvaliteta, kao i 491 fotografija od realnih 3,2 megapiksela. Zanimljivo je da se može fotografisati i za vreme snimanja filma! Ima ugrađen fleš za snimanje fotografija, optički zum 5,8 puta, digitalni zum 10 puta i opremljen je pokretnim TFT ekranom od 1,5 inča. Snimljeni materijal može se direktno prebaciti putem video-kabla u standardne video i DVD rekordere. Isporučuje se s multifunkcionalnim postoljem uz koje idu i infracrveni daljinski upravljač, mekana torbica i potrebni softver.

CANON EOS-1D Mark II

Najnoviji refleksi Canon pripremljen za PMA sajam u Los Angelesu predstavlja kombinaciju tri nove tehnologije koje pružaju izuzetno veliku rezoluciju i brzinu. Posедуje novi CMOS čip od 8,2 megapiksela i ima brzinu od 8,5 snimaka u sekundi, što je omogućeno najnovijom generacijom procesora DIGIC II i "baferom" za 40 fotografija u JPEG formatu ili 20 fotografija u RAW formatu snimljenih u nizu. Ovo će sigurno postati jedan od najzastupljenijih modela fotoaparata u redovima profesionalaca koji se bave fotožurnalizmom i kojima su prioritet, kako brzina, tako i kvalitet snimljenog materijala. Cena ovog fotoaparata biće oko 5.000 evra.

CASIO QV-R51

Ovih dana u Londonu je predstavljen najnoviji model Casio digitalnog fotoaparata od pet megapiksela koji će se pojaviti u prodaji od marta. Od sličnih fotoaparata razlikovaće se po tome što će biti spreman za snimanje posle svega 1 sekunde, po pritiskanju dugmeta za uključivanje, i što će mu kašnjenje biti svega 0,01 sekunda. Kućište, po obliku i veličini, slično je prethodnom modelu QV-R40, izrađeno je od legure magnezijuma i ima veliki displej dijagonale od dva inča. Proizvođač tvrdi da će biti veoma štedljiv u potrošnji energije. Sa dve AA NiMh baterije na punjenje, s kojima će se isporučivati, moći će da se snimi više od 900 fotografija u punoj rezoluciji. Prilikom predstavljanja ovog fotoaparata nije saopštena cena po kojoj će se prodavati.

LEICA DIGILUX 2

Svakako jedan od najznačajnijih noviteta u poslednje vreme jeste Leica Digilux 2 digitalni fotoaparat s čipom 2/3" od pet efektivnih megapiksela i DC Vario Summicron zumom F 2-2,4 (ekv. 28 – 90 mm kod formata od 35 mm) i koji je sačinjen od 13 elemenata u 10 grupa. Pored potpune automatike, moguće je i manuelno podešavanje svih elemenata.

Fotografije se mogu snimiti u RAW ili JPEG formatu na SD memorijske kartice, a fotografije i sva podešavanja mogu se kontrolisati na velikom displeju dijagonale 2,5 inča, smeštenog na leđima fotoaparata. Napaja se iz Li-jon punjive baterije 7,2 V i 1.400 mAh. Mere kućišta iznose 135 x 82 x 105 mm i s baterijom ima masu nešto preko 700 grama, a cena mu se kreće oko 700 evra.

Olympus Zuiko Digital 11-22mm

Od februara bi u radnjama trebalo da se pojavi novi Olympus Zuiko Digital 11-22 mm širokougaoni zum objektiv namenjen E-digitalnom sistemu fotoaparata ovog proizvođača. Ovaj zum odgovara zumu od 22 do 44 mm kod formata od 35 mm. Ovo je peti objektiv koji je Olympus razvio specijalno za novi dvotrećinski digitalni sistem o kojem smo već pisali. Što se cene tiče, saznali smo samo američku i ona se kreće oko 550 evra.

Mobilni s čipom od dva megapiksela

Prema istraživanjima tajvanskog IEK centra, već u toku ove godine na tržištu mobilnih telefona prevlađaće modeli s ugrađenim CCD čipom od jednog megapiksela za snimanje fotografija, a tendencija je da se do 2006. pojave i modeli s čipovima u CMOS tehnologiji od dva megapiksela i više. Na japanskom tržištu već sada prevlađuju modeli mobilnih telefona koji mogu da snimaju i fotografije. Takođe, predviđanja ukazuju na primenu zum objektiv, kao i LED bliceva u novim modelima telefona.

Kodak prestaje s razvijanjem filmova

Prema *Financial Timesu*, Kodak je prodao sve svoje laboratorije u Nemačkoj novoosnovanoj firmi BHG Color & Print, koja objedinjuje lanac nemačkih laboratorija. Ova firma više neće proizvoditi nijedan model APS fotoaparata.

Digital Inkjet Portfolio

U saradnji američkih firmi Lyson, poznatoj po proizvodnji inkdžet boja, i Stone Editions, koja se bavi proizvodnjom foto-albuma, nastao je proizvod koji je nazvan Digital Inkjet Portfolio i namenjen je prezentaciji radova, pre svega fotografija. To su, u stvari, specijalno, obostrano oslojeni listovi tristragamske hartije, na kojima je moguće štampanje inkdžet štampačima i koji imaju sistem za povezivanje u albume sa 25 listova. Najjeftiniji je album 20 x 20 cm – 199 evra, zatim 30 x 30 cm – 299 evra i 30 x 37,5 cm – 359 evra.

Minox od pet megapiksela

Najnoviji dragulj iz Minox, poznate nemačke kuće, smešten je u kućište od metala i nazvan Minox DC 5211. Opremljen je novim CCD čipom od 5,2 megapiksela, trostrukim Minoctar zumom i blicem koji ima četiri mogućnosti. Balans belog određuje se automatski, a ekspoziciju i blendu možemo podesiti automatski i manuelno. Dimenzije ovog aparata jesu 93 x 35 x 58 mm. Vezu s računarnom za prebacivanje fotografija iz interne memorije od 16 MB ili SD kartice uspostavlja preko USB protokola. Cena mu je oko 600 evra.

IZLOŽBE Galerija Artget

Fabio Zgroj – "Vreme koje je stalo"

Italijanski umetnik Fabio Zgroj prvi put se predstavio beogradskoj publici izložbom otvorenom 23. januara pod nazivom "Vreme koje je stalo". Rodom iz Palerma, Fabio Zgroj se profesionalno bavi fotografijom od 1986. godine. Radi u listu *L'ora* u Palermu, kao i u studiju Leticije Batalje i Franka Cenika. Izlagao je u Milanu, Palermu, Veroni, Đenovi, Francuskoj, Americi, Engleskoj, Nemačkoj i drugim evropskim zemljama. Na izložbi je prikazano tridesetak crno-belih fotografija s motivima Palerma i njegove neposredne okoline. Palermo, još jedan italijanski grad koji svojom lepotom i spomenicima arhitekture privlači pažnju mnogobrojnih turista. Međutim, za Fabija Zgroja koji živi i radi u njemu, on je daleko od živog i atraktivnog mesta. Fotografišući oronule ulice, kuće, fasade umetnik nam daje drugačiju sliku. Za njega je Palermo usamljeni grad. U njemu se gotovo ništa ne dešava i sve je isto kao i pre pola veka. Najbolja potvrda da

je vreme u ovom gradu odavno stalo jesu fotografije s prikazima arhitektonskih ruševina i skulptura koje su stradale još tokom Drugog svetskog rata. Zgroj svesno lišava većinu fotografija čovekovog prisustva kako bi još više naglasio usamljenost i statičnost grada. Izložba traje do 11. februara, a organizovana je u saradnji s Italijanskim institutom za kulturu.

Robert Jankuloski – "Da sačuvamo uspomene"

Od 18. decembra do 17. januara bila je predstavljena izložba makedonskog umetnika Roberta Jankuloskog pod nazivom "Da sačuvamo uspomene". Robert Jankuloski, osnivač i direktor makedonskog Centra za fotografiju, rođen je 1959. godine u Prilepu. Diplomirao je na Fakultetu dramskih umetnosti, Odsek kamera u Skoplju. Beogradskoj publici predstavio se serijom od tridesetak crno-belih fotografija koje su nastale u okviru projekta "Sta-

ra makedonska fotografija". Cilj projekta jeste revitalizacija anonimnih makedonskih majstora fotografije koji su stvarali u svojim studijima na kraju 19. i početku 20. veka. Jankuloski ne teži čistom predstavljanju njihovih fotografija, već izdvaja određeni detalj s fotografije i reprodukuje ga. Tako okrugla stolica za sedenje prilikom portretisanja postaje glavni motiv. Na njoj se ponekad mogu naći: porodični album, tašna, naočare ili ruka deteta koje se pridržava tokom fotografisanja. Iako radovima nedostaje doslednost izvođenja u tehničkom smislu, Jankuloski uspeva da amaterskim fotografijama da dozu umetničkog. Uspomenu za njega ne predstavljaju samo ljudi već i predmeti iz njihovog svakodnevnog okruženja.

J. Matić

"Radanje ili čarolija stvaranja fotografije"

U digitalnoj foto-laboratoriji Matrix iz Novog Sada, o kojoj smo pisali u prošlom broju, organizovana je još jedna zanimljiva izložba – performans pod nazivom "Radanje ili čarolija stvaranja fotografije". Realizator i idejni vođa projekta bio je Zoran Stanišin. Na zidovima su bili oka-

čeni prazni papiri, pogašena sva svetla i upaljeni crveni reflektori. To su, u stvari, bile eksponirane fotografije koje su posetioci sami razvijali tako što su četkom nanosili razvijач iz čaša. U početku, ljudi su se malo ustezali, ali je trenutak pojavljivanja prve fotografije praćen uzvicima i radošću. Odjednom se izložba pretvorila u zabavište u kojem su se svi igrali i oduševljavali onim što se dešavalo na foto-papirima. Zatim se upalilo svetlo i opet je nastala jurnjava jer je svima bilo čudno kako odjednom, tamo gde je bila fotografija, sve postaje crno i nestaje. Zoran Stanišin je tokom performansa objašnjavao ceo proces nastajanja fotografije i na vrlo zabavan i zanimljiv način "otkrio" misteriju latentne slike, tj. fotografije.

Vukove nagrade

Kulturno-prosvetna zajednica Srbije dodelila je redovnu Vukovu nagradu za 2003. i izuzetnu Vukovu nagradu za 2004. godinu. Ovo je četrdeseta, jubilarna dodela prestižne nagrade, koju su od 1964. godine dobili mnogi akademici, književnici,

umetnici i naučnici, kao i ustanove. Predsednik žirija akademik Zdravko Velimirović saopštio je nosioce Vukove nagrade za 2003. godinu. Među devet nagrađenih nalazi se Ivo Eterović, umetnički fotograf iz Beograda. Nagrade su dobitnicima uručene početkom februara.

J. Matić

IZLOŽBE Goranka Matić – "Tiho teče Sutjeska"

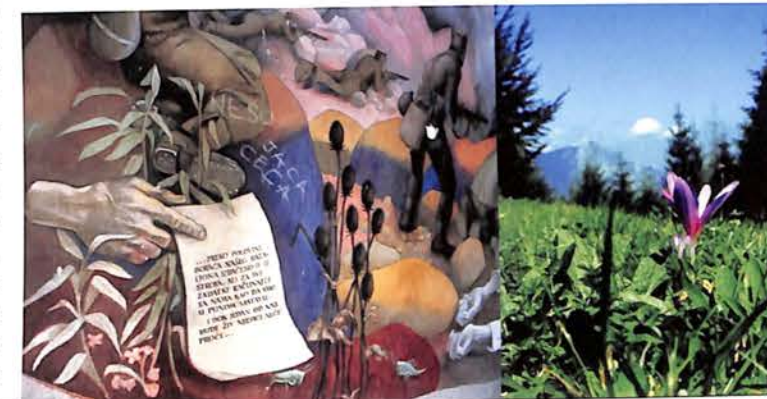
U Salonu Muzeja savremene umetnosti od 22. decembra do 21. januara bila je prikazana izložba Goranke Matić pod nazivom "Tiho teče Sutjeska". Goranka Matić diplomirala je istoriju umetnosti na Filozofskom fakultetu u Beogradu, a fotografijom se profesionalno bavi od 1980. godine. Od samostalnih izložbi izdvajaju se "Dani bola i ponosa" i "Deset godina protiv". Trenutno radi kao urednik fotografije nedeljnika *Vreme*. Postavku izložbe čini deset monumentalnih foto-diptiha s prizorima fotografisanim na Tjentištu. Goranka Matić je tokom leta 2003. godine proučavala ovaj lokalitet, inače poznat po jednoj od najčuvenijih partizanskih bitaka vođenim tokom Drugog svetskog rata. U jednom delu diptiha su fotografije s fragmentima murala Krste Hegedušića, koji se nalaze u Memorijalnom centru na Tjentištu. Oni su montirani s fotografijama planina, šuma, rečju pejzaža Nacionalnog parka "Sutjeska". Murali koji prikazuju borbu partizana protiv Pete neprijateljske ofanzive iz 1943. godine nastavljaju se u realnom prostoru u kojem se zaista odigrala bitka. Kvalitet, snaga, profesionalizam autorkinih radova ne leži samo u vrhunski uredenoj montaži, spoju i kontinuitetu stvarnog i naslikanog prostora. Goranka Matić je uspeła da na ovom istorijskom mestu uoči još nešto. S jedne strane, imamo gotovo netaknutu prirodu, istu onakvu kakva je bila pre šezdeset godina, kao besmrtnog svedoka istorijskog događaja. Drugi svedok su socrealističke slike čiji je izgled s vreme-

nom narušen grafitima i drugim intervencijama. Kustos izložbe bila je Branislava Anđelković.

Nagrada iz fonda "Vladislav Ribnikar"

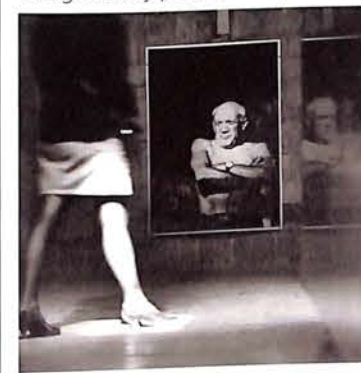
Za ovu izložbu Goranka Matić dobitnik je 61. *Politikine* nagrade iz fonda "Vladislav Ribnikar" za najuspeliju izložbu održanu tokom 2003. godine. Ovu odluku jednoglasno je doneo žiri koji je radio u sastavu: Irina Subotić (predsednik), Slobodan Ristić, Danijela Purešević, Ljiljana Tadić i Marija Đorđević. Nagrada Goranki Matić uručena je 25. januara na stoti rođendan *Politike*.

J. Matić

Žerar Rondo – Muzejske intime

Nakon gostovanja u Njujorku, Vašingtonu, Sarajevu i Mostaru izložba francuskog fotografa i reportera Žerara Ronda predstavljena je i beogradskoj publici. Uz prisustvo umetnika, izložba je otvorena 19. januara u Francuskom kulturnom centru u Beogradu.

Žerar Rondo rođen je u Strazburu. Imao je niz značajnih izložbi kao što je "Put u Maroko", posvećena čuvenom slikaru romantizma Eženu Delakroi. Omiljene teme su mu pejzaži, portreti, umetnička dela i muzeji. Radio je kao reporter časopisa *Monde*, a u saradnji s Lekarima sveta uradio serije fotografija posvećene Sa-

raju i Maroku. Muzej i njegovi eksponati predstavljaju glavnu tematiku Rondoovih crno-belih fotografija prikazanih na izložbi. Autor se ovom temom bavi od 1990. godine kada na zahtev Direkcije nacionalnih muzeja Francuske fotografisao muzeje prilikom svojih stalnih i privremenih postavki. Muzej kao riznica umetnosti i kulture za mnoge predstavlja hladno i pomalo dosadno mesto. Međutim, to nije slučaj i kod Žerara Ronda. Preko Nike Samotrake okružene zadivljenim posetiocima, skulpture Bude koja još uvek neraspakovana čeka da bude izložena, ili užurbanosti kustosa koji prenose ogromna slikarska platna, Rondo nam prenosi intimni svet jednog prostora. Svojim posmatračkim darom uspeo je da prikaže život koji se paralelno odvija s našim, ispunjen duhovitom, užurbanom i radnom atmosferom. Izložba će biti postavljena do 21. februara. Organizovana je u saradnji sa Savezom nacionalnih muzeja, Direkcijom nacionalnih muzeja Francuske, kao i s Francuskim kulturnim centrom "Andre Malro" iz Sarajeva.

J. Matić

Pećine Republike Srpske

U prostorijama republičkog Zavoda za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa Republike Srpske u Banjaluci od 19. do 25. novembra 2003. bila je predstavljena izložba fotografija pod nazivom Pećine RS. Posle Banjalučana, izložbu su imali prilike da vide i stanovnici Trebinja u Muzeju Hercegovine u Trebinju. Autori Goran Dujaković i Draško Gajić fotografijom se bave iz hobija – Goran je novinar, a hobi mu je i speleologija i do sada je imao nekoliko projekcija dijazozitva na temu speleologije. Draško je TV snimatelj, a ovo je prvi put da na nekoj izložbi izlaže svoje fotografije. Na ovoj izložbi predstavljeno je oko 30 do sada najznačajnijih istraženih podzemnih pećina i jama Republike Srpske: pećina Orlovača, Velika pećina, pećina Đatlo na Koritskoj visoravni dužine 1.980 metara itd.

Aleksa Trbović – "Božićne kuće"

Prva samostalna izložba Alekse Trbovića – "Božićne kuće" bila je predstavljena u Galeriji Cirkus od 9. decembra do 15. januara. Aleksa Trbović rođen je 1966. godine. Fotografije su mu objavljivane u američkim časopisima, a učestvovao je i na grupnoj izložbi u Dalasu. Autor kroz trideset dokumentarnih kolor fotografija beleži opsesivnost božićnim pripremama američke nacije na primerima kuća srednje klase u Bostonu. Uz pomoć raznobojnih lampica, svetlećih lutkica, fasade, krovovi i dvorišta kuća poprimaju potpuno nov izgled. Idući od skromnije ukrašene kuća preko onih kod kojih se fasade jedva naziru pod preteranim sjajem i šarenilom, umetnik ne pretenduje kritici ili ismejavanju. Naprotiv, privučen njihovim upadljivim izgledom jednostavno ga dokumentuje, a posmatračima fotografija pruža mogućnost da na svoj način analiziraju ovu pojavu.

J. Matić

IZLOŽBE Etnografski muzej – "100 fotoreportera *Politike*"

Pera Otoranov

Aca Simić

Barta Geza

Aleksandar Filipović

Stanoje Bojović

Povodom sto godina postojanja dnevnog lista *Politika* u Etnografskom muzeju od 12. do 23. januara priređena je izložba pod nazivom "100 fotoreportera *Politike*". Predstavljeno je sto fotografija – sto značajnih imena fotožurnalizma u Srbiji. Kako stoji u tekstu kataloga izložbe, s pojavom prve fotografije u novinama ovaj medij dobio je novu dimenziju i nov naziv – novinska fotografija. U početku, ovoj vrsti fotografije, kako u svetu, tako i kod nas, nije pridavana velika pažnja. Pojavljivala se samo u okviru pojedinih tekstova. Obično su to bile samo najvažnije – udarne političke, kulturne vesti, poneka zanimljivost kao što je pojava prvog cepelina ili moto-trka u Beogradu. Danas je ona nezaobilazni deo svih novina i časopisa. Tematski sve više i više raznovrsna, a tehnički sve bolja, postala je ravnopravna s novinskim izveštajima. Jedan uhvaćeni trenutak, težak, dramatičan, ozbiljan, napet ili duhovit, ponekad govori mnogo više od samog teksta. Fotografije Beograda, uglednih ličnosti i događaja koji su obeležili period između dva rata, preko zbivanja u drugoj polovini dvadesetog veka (zemljotresi u Skoplju i Banjaluci, protesti), do fotografija aktuelnih dešavanja u svetu sporta, mode i politike, pružile su posetiocima izložbe uvid u istoriju fotožurnalizma. Andra Ilijaš, Benko Danon, Micko Bugrašić, Dragutin Grbić, Sulejman Sulejmanović, Imre Szabo, Dragoljub Zamurović, Vican Vicanović samo su neki od fotoreportera koji su svojim radom obeležili novinsku fotografiju i uopšte istoriju domaće fotografije dvadesetog veka. Na izložbi su, takođe, prikazani radovi Aleksandara Negotinca, Bratislava Patnogića, Dragana Markovića i Radeta Kovačevića, koji prikazuju ljude i događaje u Angoli, Rumuniji, Kini i ostalim krajevima sveta. Nekoliko dana kasnije promovisane su i dve knjige u izdanju *Politike*. "Pogled na epohu" Živote Đorđević s podnaslovom "Kako je *Politika* videla dvadeseti vek (1904–1941)" i "Foto-vremeplov" Predraga Milosavljevića.

J. Matić

Ivan Nikolic

Miodrag Čtrović

Steva Kragujević

Mihailo S. Petrović

Koča Sulejmanović

Ratomir Knežević

Iusakovski

Zoran Grebenar

Srdan Sulejmanović

IZLOŽBE Arhitektura

Izložba "Uzročanje" održana na Arhitektonskom fakultetu od 9. do 12. januara zanimljiv je projekat Marka Markovića, Andreje Mirića, Vladimira Pešića i Dragana Mihajlovića, studenata ovog fakulteta koji su radili pod mentorstvom doc. mr Dragana Jelenkovića i kojima se potom priključio sa svojim dizajnom i Nino Oaljanac. Oni su poslednjih godina, svako za sebe, nevezano, fotografisali mnoštvo motiva, uzoraka savremenog života i okruženja, težeći u kompoziciji apstraktnoj formi bliskoj arhitektonskom oblikovanju. Fotografije su snimane analogno i potom su integrisane u celinu materijalizovanu u vidu digitalnog printa i video-materijala sastavljenog od sekvence slika.

I. Szabó

Osamnaesta izložba fotografija – Kumanovo 2003

Posle 20 godina pauze u Centru za kulturu Kumanovo, od 21. novembra do 3. decembra 2003. godine, održana je 18 po redu izložba fotografija. Prethodnih 17 održane su od 1967. do 1983. godine. Organizatori izložbe bili su: Foto-kino klub "Kozjak" – Kumanovo, Centar za kulturu "Trajko Prokopjev" – Kumanovo, Foto-udruženje Makedonije 02/2003, Narodna tehnika Kumanovo. Pokrovitelj izložbe bilo je Ministarstvo za kulturu Republike Makedonije. Za izložbu je pristiglo 471 fotografija iz 9 klubova od 93 autora, od kojih su 31 samostalni autori. Prikazane su 83 fotografije iz 6 klubova i 11 samostalnih autora. Dodeljene su sledeće nagrade: Kolekcija fotografija: prva nagrada – Biljana Jurukovska Biba, samostalan autor; druga nagrada – Dušan Docevski, FKK Kozjak – Kumanovo; treća nagrada – Zoran Ivanovski, FK Elema – Skoplje. Diplome – Marjan Janevski, FKK Kozjak – Kumanovo; Ljupo Ristovski, FK Elema – Skoplje. Pojedinačne fotografije: prva nagrada – Dragoljub Nikolovski, FK Elema – Skoplje; druga nagrada – Samir Ljuma, FK Tetovo – Tetovo. Diplome – Rade Lukovik, FK Elema – Skoplje, Pece Jurukovski, samostalan autor – Bitola.

Radoslav Grujić

Jova Ritopecki

Statusova fotografija godine

Već drugu godinu zaredom magazin *Status* proglašava najbolju fotografiju godine. Na javni poziv pristigli materijal žirirali su urednici fotografije najznačajnijih beogradskih štampanih medija i odabrali su 25 fotografija koje su objavljene u aktuelnom broju ovog magazina. Za najbolju, od preko 400 pristiglih radova od 35 fotografa, proglašena je fotografija Nikole Fifića (*Večernje novosti*) i za to mu je pripao fotoaparatus Fuji FinePix S602 Zoom. Drugonagrađeni su Petar Pavlović (*Balkan*) i Živan Jovanović (*Politika ekspres*), kojima je pripao po ručni časovnik.

Foto-galerija Centra za kulturu Kovin

Foto-galerija Centra za kulturu Kovin, čije programe uređuje Milan Živković, nastavila je s uspešnim radom u 2003. godini. Tokom proteklog godine u njoj su bile postavljene izložbe: Makrofotografija – Tomislav Petrović, Fotografije – Milan Marković, Nebeski predeli – Boris Ivančević, Fotografija i umetnost – Dragiša Radulović, Dani fotografije u Kovinu – Foto-grupa Sirmium (Siniša Graovac, Čedomir Biuković i Branislav Stanković), Druga godina – Art grupa Anastas iz Kovina, Dani fotografije Foto-saveza SCG, Svet dominantne boje – Natalija Kovačević i Prizori – Branislav Stanković. Organizovane su izložbe i u okolnim mestima (Boje prirode – Milan Živković, Fotografije – Natalija Kovačević, Druga godina – Art grupe Anastas), a grupa Anastas gostovala je u mađarskom gradu Rackewe izložbom na kojoj je predstavila i prateći CD pod nazivom "About my city". Sve izložbe imale su multimedijalni katalog s CD-om, a sada je u pripremi već tradicionalna kompilacija svih izložbi u drugoj polovini 2003. godine pod nazivom "Volumen 3". Takođe, u pripremi je i izdanje trostrukog CD-a sa svim izložbama, kao i prvo DVD izdanje s istim sadržajem.

M. Živković

Sedma izložba novogodišnjih kalendara i Peta izložba novogodišnjih čestitki za 2004. godinu

Izložba najlepših novogodišnjih kalendara i čestitki biće otvorena od 10. do 17. februara u Novom Sadu, u likovnoj dvorani Muzeja Vojvodine, Dunavska 35. Organizatori izložbe su: Muzej Vojvodine i Publicite SDM, agencija za marketing iz Novog Sada. Najlepše kalendare za 2004. proglašiće 10. februara, na dan otvaranja, u 18 sati, žiri u sastavu: Miodrag Nedeljković, Laslo Kapitanj, Borivoje Miroslavljević, Milenko Mihaljčić, Radule Bošković i Miroslav Mušić. Žiri će dodeliti prvu, drugu i treću nagradu u kategorijama: jednolisni zidni kalendari, višelisni zidni kalendari, stoni kalendar, džepni kalendari, serija kalendara – set (zidni, stoni, džepni) i novogodišnje čestitke. Nagrada se sastoji od diplome koju dobijaju firma i štamparija, odnosno agencija i dizajner. Prvoplasiranim dizajnerima EUROPEM poklanja časovnik poznate svetske marke.

"Planinarenjem do zdravlja"

Povodom slave "Sveti vrači", poznatije u narodu kao slava zdravstvenih radnika, u holu renovirane Ambulante kruga fabrike "Ei" u Zemunu, 14. novembra otvorena je izložba fotografija pod nazivom "Planinarenjem do zdravlja" zaljubljenika prirode zaposlenih u krugu "Ei". Zahvaljujući entuzijazmu novog kolektiva Ambulante, na otvaranju, kojem je prisustvovalo preko 120 zvanica, predstavljeno je oko 50 fotografija četiri autora. Ova izložba fotografija pokazala je da ovakva tema može da navede posmatrača da razmisli koliko vremena provodi u prirodi i podstiče ga da i sam krene putem zdravlja do lepote i vrednosti koju nudi priroda oko nas, uz neizbežnu avanturu koja budi krv u venama i vraća snagu svim uspavanim čulima.

R. Živković

NAJAVE

■ IZLOŽBE

GALERIJA ARTGET, KULTURNI CENTAR BEOGRADA

13 – 22. 2. 2004. Izložba fotografija s konkursa fotografije "Život u boji" u organizaciji kompanija BS Procesor, Epson i Kulturnog centra Beograda.

25. 2 – 10. 3. 2004. **Klavdij Sluban "Transverses"**

Slovenački fotograf koji živi u Parizu predstaviće se serijom dokumentarnih fotografija nastalih na putovanjima po Balkanu, Rusiji, Kubi...

15. 3 – 28. 3. 2004. **YU PRESS PHOTO 2003**

Izložba najboljih novinskih fotografija u prošloj godini. Od preko 1.000 fotografija, na izložbi će biti prikazane pobjedničke fotografije i selekcija od nekih 150 fotografija.

4. 2. 2004. **Branko Stojanović**

Druga samostalna izložba novosadskog fotografa Branka Stojanovića pod nazivom "Putovanja" održaće se u beogradskom klubu "Radio-nica", ul. Rige od Fere 4. Otvaranje izložbe zakazano je za 4. februar 2004.

■ KONKURSI

– Konkurs fotografije na temu žena – FKS

Radovi: svaki autor može poslati četiri fotografije (crno-bele ili kolor). Dozvoljeni formati su od 20 x 30 do 30 x 40.

Prijem radova: od 25. februara 2004.

Otvaranje izložbe: 8. marta 2004.

Slanje radova: Foto-kino i video savez Vojvodine, Nikole Pašića 34, 21000 Novi Sad ili doneti na istu adresu, radnim danom između 10 i 20 časova, a subotom do 15 časova.

– Izložba fotografije Minijature – 4. april. 2004.

Foto kino klub Studentski grad, Novi Beograd

Tema slobodna: a) monohrom b) kolor

Pristupna taksa: iznosi 5 evra (dinarska protivuvrednost). Članovi FKSS plaćaju participaciju u iznosu od 2,5 evra. Ona se dostavlja u kovrti zajedno s fotografijama. Participacije su odložene autorima koji su nagrađeni na nekom ranijem salonu minijatura.

Veličina radova: maksimalna veličina jeste 10 x 10 cm.

Slanje radova: Foto-klub "Studentski grad", Tošin bunar 147 II/F, 11 189 Novi Beograd. Autori mogu da prijave po 4 rada.

– Ruski dom – Žene stvaraoce slike – mart 2004. Internacionalna izložba. Pravo učešća imaju žene profesionalni fotografi. Prijava do sredine februara u Galeriji umetnosti slike, Uskočka 5, Beograd, tel: 011/ 632-562.

– Naj fotka Novog Beograda

Slanje radova: 5.3. 2004.

Format: od 20 x 30 cm do 30 x 40 cm

Nagrade: prva – 15.000 din, druga – 10.000 din i treća – 7.000 din

Radovi se šalju pod šifrom

Sve informacije: 011/ 3106-764 i 3106-785

■ PROMOCIJA

Knjiga "Antologija fotografije Vojvodine"

Četvrta knjiga "Antologija fotografije Vojvodine" Borivoja Miroslavljevića biće svečano promovisana u Novom Sadu, u amfiteatru Sportsko-poslovnog centra "Vojvodina", 12. februara u 12 sati. Tada će biti prezentovano i otkriće Borivoja Miroslavljevića, po njegovim tvrdnjama, najstarija fotografija kod nas, dagerotipija iz 1841. godine na kojoj je ovekovečen lik Josima Zivanovića iz Sremskih Karlovaca.

Dagerotipija, 1841

Jovan Marjanov (druga nagrada Metz blic – Fototehna, Beograd), Ivona Blagojević (prva nagrada Nikon Coolpix 2100), Edvard Molnar (treća nagrada Lowepro foto-torba) i Ivana Brezovac (glavni i odgovorni urednik REFOTO)

Pobednici REFOTO konkursa "LJUBAV"

Kao što smo i najavili, krajem januara pozvali smo pobjednike našeg tradicionalnog konkursa, ovoga puta na temu "Ljubav" u našu redakciju da bismo im podelili nagrade. Uz lepo druženje "pretresli" smo skoro sve fotografske teme od uslova za rad, školovanje, digitalno/analogno, časopisi, knjige, interesovanja...

Izvlačenje nagrada za anketu

Njihove "srećne" ruke odredile su i dobitnike nagrada naše ankete. Od približno dve stotine pristiglih odgovora, izvukli su, kao što smo i najavili, pet nagrada: Gordana Jarića, Novi Sad (Nikon kompaktni fotoaparati); Velizar Milanović, Niš (Lowepro futrola); Tričkovski Aleksandar, Beograd (godišnja pretplata na časopis); Popov Miroslav, Novi Sad (SanDisk Digital Photo Viewer) i Katerina Marković, Grocka (knjiga "Elementarna tehnika fotografije").

Pobednici konkursa, Ivona Blagojević, ovo će biti prvo iskustvo s digitalnim fotoaparatom, a obećala je da će nam poslati neke rezultate. Jovan Marjanov planira da upiše fotografiju na FPU, što će, nadamo se, i ostvariti, a Edvard Molnar je već imao i samostalnu izložbu u Džez klubu Sax u rodnoj Subotici. Na temu Džez festivala predstavio je osam kolor i sedam crno-belih fotografija. Izložba je trajala od 20. decembra 2003 do 7. januara 2004. godine.

Edvard Molnar

Želimo im još više uspeha u daljem bavljenju fotografije i nadamo se da će ovogodišnji konkurs imati mnogo veći odaziv. Sudeći po broju pristiglih radova i njihovom kvalitetu, nova tema obećava!

Picture it like a Pro!

UMAX
scanners & cameras

Zahvaljujući ljubaznosti kompanije Direct Link, Art grupa "ANASTAS" dobila je priliku i testirala dva modela digitalnih aparata iz proizvodnog programa UMAX-a: Umax AstraPix 630

i Umax AstraPix 670.

Ovo je delić urađenih fotografija sa jednodnevnog snimanja kraj obala Dunava.

Direct Link

www.DL.co.yu

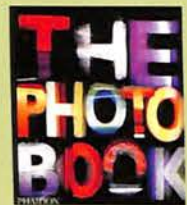
011/ 321 51 51
Beograd, Mike Alasa 9

Ian Jeffrey

The Photo Book

Izdavač: Phaidon 2002. godina; Jezik: engleski; Meki povez: 520 strana, format 16,3 x 12,3 cm, kolor; Cena: 695 dinara; Tvrd povez: 512 strana, format 29 x 25 cm, kolor; Cena: 3.000 dinara; Mesto prodaje: knjižare IPS, Mamut, Plato

Pre nekoliko godina izdavačka kuća Phaidon objavila je "Photo Book" autora Jana Džefrija. Postoji u dve verzije, u mekom povezu i u tvrdom s omotom. Iako postoje male razlike, uglavnom u broju stranica i nekim drugim pojedinostima, koncept je isti. Kako u predgovoru autora stoji, knjiga je urađena na jednostavan način radi lakšeg upoznavanja čitalaca s fotografijom. Kroz tekst i fotografiju predstavljeno je 500 svetskih fotografa od početka fotografije, pa do današnjeg dana. Imena umetnika poredana su po alfabetskom redu, a svaki od njih čitaocu je prezentovan putem jedne fotografije proračene sažetom analizom i opštim podacima o fotografu. U poslednjim poglavljima nalazi se rečnik fotografiskih izraza i pravaca, kao i adrese svih vodećih muzeja i galerija. Knjiga je lako čitljiva, primamljivog i kvalitetnog dizajna.

June Newton,
Manfred Heiting,
Francoise Marquet
**Helmut Njutn
– Delo**

Izdavač: Taschen, 2000. godina; Jezik: engleski, nemački i francuski, 280 strana, oko 220 crno-belih i 70 kolor fotografija; Format: 24 x 31 cm; Povez: tvrd sa zaštitnim omotom; Cena: 2.049 dinara; Mesto prodaje: knjižare IPS i Mamut

Pre nekoliko godina povodom osamdesetog rođendana jednog od najvećih fotografa dvadesetog veka Helmuta Njutna u Novoj nacionalnoj galeriji u Berlinu priređena je velika retrospektivna izložba njegovih radova. Tom prilikom urađen je katalog koji je i izdala od izdavačka kuća Tašen u vidu monografije i tako je postao dostupan svim poštovacima dela ovog fotografa. Velika monografija vrhunskog dizajna i štampe sadrži biografiju, tekstove i najbolje fotografije iz celokupnog stvaralaštva Helmuta Njutna. Većina njih objavljvana je u prestižnim modnim časopisima. Fotografije podeljene u tri kategorije – moda, akt i portret – pružaju odličan uvid u delo ovog provokativnog, šokantnog i originalnog umetnika.

Terry Hope

**CRNO-BELA FOTOGRAFIJA
Fotožurnalizam i
Aktovi**

Izdavač: RotoVision, 2002. godina; Jezik: engleski; 144 strana sa 64 fotografija, 5 crteža; Format: 26 x 28 cm; Povez: broširan; Cena: 1.827 dinara; Mesto prodaje: knjižara Plato

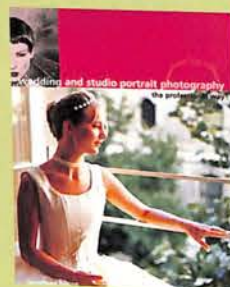

Obe knjige pripadaju seriji izdanja posvećenih crno-belom fotografiji. Kroz desetak poglavlja Teri Houp analizira i objašnjava kompoziciju, teksturu, kontrast, svetlost, senku, odlučujući trenutak... Pored teksta, u knjizi su predstavljene fotografije, kratki tekstovi i saveti poznatih fotografa iz oblasti fotožurnalizma i akta. U poslednjim poglavljima knjige nalaze se veoma korisni saveti u vezi s čuvanjem, uredjivanjem fotografija, kao i prenošenjem na veb sajt. Pored svake fotografije nalaze se podaci o fotoaparatu, filmu, objektivu, ekspoziciji. Odličan odabir fotografija, raznovrsni primeri i pristupi temama, profesionalno odrađen tekst i dizajn ukazuju na kvalitetno i veoma korisno izdanje.

Jonathan Hilton

**Fotografija
venčanja i
studijskih
portreta**

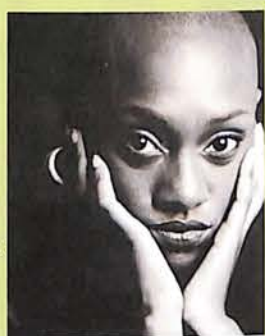
Izdavač: RotoVision, 2003. godina; Jezik: engleski, 288 strana, 140 kolor fotografija, 51 crno-bela fotografija, 54 crteža; Format: 19 x 26,5 cm; Povez: tvrd sa zaštitnim omotom; Cena: 2.135 dinara; Mesto prodaje: knjižara Plato

Namenjena uglavnom fotografima amaterima, urađena poput vodiča, knjiga kroz deset poglavlja obrađuje dve teme u fotografiji: venčanje i studijski portret. Prvi deo knjige od pet poglavlja posvećen je svadbenoj fotografiji a drugi portretnoj. Autor uz pomoć teksta, fotografija i crteža daje profesionalne savete o kompoziciji, upotrebi veštačkog i prirodnog svetla, odabiru dobrog ugla za snimanje, specijalnim efektima. Kako ključ uspeha za kvalitetnu fotografiju ne leži samo u dobru kompoziciji, uhvaćenim emocijama već i u foto-opremi, u uvodnom delu tekst je posvećen fotoaparatu i pratećim dodacima. Pored svake fotografije nalazi se dijagram o tipu fotoaparata, filmu, ekspoziciji i svetlu.

Alex Larg
Jane Wood**Crno-beli
snimci**

Izdavač: RotoVision, 2002. godina; Jezik: engleski; 160 strana; Format: 26,5 x 19 cm; 130 fotografija, 100 crteža; Povez: meki; Cena: 1.500 dinara; Mesto prodaje: knjižara Plato

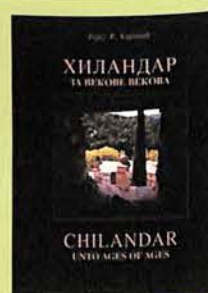

U okviru serije izdanja Pro-Lighting – vezanih za fotografiju – objavljena je knjiga – vodič kroz profesionalne tehnike svetla pod nazivom "Crno-beli snimci". Autorima je pri izradi knjige pomagalo dvadesetak profesionalnih fotografa. Da bismo napravili pre svega kvalitetnu fotografiju, prvo što treba da savladamo jeste upotreba svetla, jer je ono oduvek, a pogotovo u slučaju crno-bele fotografije, igralo najvažniju ulogu. Bilo da je reč o portretnoj, modnoj, komercionalnoj ili akt fotografiji, uz svaki žanr ide i odgovarajuće svetlo. Pored kratkog teksta o tome kako se koristi knjiga i rečnika svetlosnih termina i izraza, Vud i Larg uvode nas preko deset poglavlja (npr. svetlost u portretu) u tajne dobrog svetla.

Rajko R. Karišić

**Hilandar – Za
vekovke vekova**

Jezik: srpski s engleskim prevodom 253 strane, kolor fotografija; Format: 24 x 30 cm; Povez: tvrd sa zaštitnim omotom; Cena: 4.800 dinara; Mesto prodaje: Ž. Zrenjanina 94, 21460 Vrbas

Fotomonografija Rajka Karišića posvećena najznačajnijem spomeniku srpske kulture i istorije, manastiru Hilandaru, objavljena je krajem prošle godine. Fotografije su nastale iste godine tokom boravka na Svetoj gori. Inspirisan lepotom i arhitekturom manastirskog kompleksa, Karišić je uradio veliki broj fotografija snimanih iz različitih perspektivnih uglova, s prikazima manastira i njegove neposredne okoline. Preko prozora, kupola, reljefa i ostalih delova arhitekture, do bogate manastirske riznice, trpezarije, hodnika autor se potrudio da zainteresovanima pruži novo, drugačije viđenje ovog srednjovekovnog spomenika. Knjiga pored solidno odrađenih fotografija sadrži i uvodni tekst arhitekta prof. dr Mihajla Mitrovića.

Pripremila: Jelena Matić

Slikam svadbe i veselja...

... 011 / 396 987

... i još 40 000 oglasa nedeljno!

Svakog ponedeljka i četvrtka, na preko 250 strana, najveća berza kod nas:

INDUSTRIJA, zanatstvo, građevinarstvo, poljoprivreda, zdravstvo...

ZAPOSLENJE, obrazovanje, usluge...

AUTOMOBILI, motorikli, bicikli, plovni objekti...

RAČUNARI, tv, foto, video i audio oprema, telefoni...

KUĆE, stanovi, aparati za domaćinstvo, nameštaj...

ODEĆA, obuća, antikviteti, kućni ljubimci...

ODMORI, putovanja, lični kontakti...

... i razna druga obaveštenja!

Kupovina, prodaja, izdavanje, iznajmljivanje, zamena...

Halo oglasi: 011/361-13-13; 361-13-14; 361-54-75

Halo Oglasi
Nema šta nema!

DIGTL/ANLG

digital VS analog

Tema prvog, ovogodišnjeg, broja nametnula se takoreći, sama. Ako prošlu dekadu nazovemo dekadom munjevitog tehnološkog napretka, onda ovu, tekuću, možemo nazvati digitalnom. Naš časopis isključivo se bavi fotografijom i svime što je za nju vezano, ali ovaj naziv – digitalna dekada, prevazilazi okvire fotografije. Pogledajte samo oko sebe: računari, telefoni, muzički uređaji, televizori, DVD plejeri... sve je digitalno, sve proizvodi zvuk ili sliku, na direktan ili posredan način, putem nule i jedinice.

Iako je fotografija oduvek bila povezana s naukom i tehničkim umećem, tj. zanatom, za mnoge od nas koji volimo i bavimo se fotografijom, ova transformacija u organizovani matematički red ponekad izgleda zastrašujuće. Moglo bi se reći da je tom transformacijom "uzdrmana" sama suština fotografije – sposobnost beleženja jednog, neponovljivog trenutka na relativno trajnom, ali realno vidljivom i opipljivom materijalu – filmu. Neke kozmetičke prepravke mogli ste raditi i na njemu, ali suštinski niste mogli promeniti ono što je na njemu zabeleženo. U digitalnoj fotografiji to možete. Iako fotografi i dalje "kradu" deliće sekunde stvarnosti oko nas, i to na skoro identičan način kao i pre 20–30 godina, ono šta će od nje "ostati" zavisi isključivo od želje i namere fotografa. Sve je virtualno (nepostojeće) dokle god ne postane opipljivo, tj. na foto ili nekom drugom papiru. A do toga je dug put! Situacija se ne menja mnogo ni kada govorimo o digitalizaciji analognih materijala, tj. filmova. Sve je stvar vaše mašte i umeća.

Digitalna tehnologija omogućava nam da radimo brzo, efikasno, skoro bez grešaka, obezbeđuje veliku produkciju za malo para, no, ulaganje baš i nije tako malo. Ipak, dugoročno gledano – isplati se. Ona definitivno prati brzinu modernog življenja i daje nam rezultat našeg rada odmah! Klasična (analogna) tehnologija još uvek daje bolje rezultate, prilagodljivija je ekstremnim uslovima, princip crno-bele fotografije praktično je neprimenjiv na digitalnu i fotografije s filma imaju zrno! Fotografija bez zrna, to vam je kao čovek bez bora – lep, ali pomalo dosadan. Mnogi će reći, pa zrno može da se doda naknadno u računaru. Da, može, ali prvo mora-

te unapred da znate kakvo zrno želite i kakvo bi najbolje "leglo" na scenu koju ste snimili, a za to vam treba dobro predznanje iz analogne fotografije. S digitalnom fotografijom nema one neizvesnosti dok razvijate film i, još onako mokrog, vadite ga iz dozne i gledate "kako je ispalo"! Konačan proizvod – fotografija, zavisio je od mnogo faktora, a vi ste morali da se upoznajete s njima, da ih savladujete, prilagođavate sebe ili njih, rečju, da se igrate i učite dok ne padnete od umora. Naravno, to sve radite i u digitalnoj fotografiji – ali za to vam treba samo jedan prst i bistra glava, što je za nekog prednost, a za nekog mana!

Pretpostavljam da će mnogi od vas reći da sam "konzerva", ali znam da još uvek ima veliki broj fotografa koji su se takođe "konzervirali". Moguće da je moje razmišljanje posledica straha, ne od nove tehnologije, već od njene upotrebe. Razvoj tehnologije trebalo bi da prati i razvoj etike i svesti ljudi, ali suđeci po realnosti u kojoj živimo, to se nikako ne dešava. Takođe, digitalna fotografija predstavlja "Havaje" za umetničku fotografiju, ali izuzev malog broja autora pažnje vrednih, većina nije odmakla dalje od "postpiktorijalizma" – provlačenja fotografija kroz razne filtre i opcije gde ona gubi na svojoj autentičnosti i uglavnom postaje samo "lepa slika na zidu", tj. mrtva slika. No, ako se prisetimo rayographia, solarizacija, kolaža i drugih eksperimenata s početka 20. veka, koji su često sadržavali tek naznake fotografije, onda je i digitalni eksperiment u fotografiji samo još jedna neophodna faza istraživanja u njenom razvitku.

Naravno, neki fotografi fantastično barataju ovim novim digitalnim "oružjem", što ulivaju nam nadu da je ovo "međustanje" nešto kao selidba iz jednog grada u drugi kada se teško rastajemo s našom kućom, prijateljima i svim što nas je okruživalo i činilo naš život. Kada se svi malo bolje upoznamo u ovom novom gradu, možda će i poverenje biti veće i rezultati mnogo bolji. Na kraju, ipak, treba svesti sve račune i "pomiriti" ove dve tehnologije i iskoristiti njihove prednosti u datom trenutku. U svakom slučaju, važno je da mi gospodarimo tehnikom – a ne ona nama.

I. Brezovac

Šta je

Ovo jeste, u stvari, neznatno promenjeno i konkretizovano pitanje postavljeno na Festivalu digitalne umetnosti e-IDEA: Šta je digitalno u digitalnoj umetnosti? Tada je deo posetilaca bio zapanjen mogućnostima koje nove tehnologije daju autorima, kao i brojem otvorenih ili samo odškrnutih vrata koja vode u nove svetove umetnosti. Naravno, bilo je tu i digitalnih, a i digitalizovanih, fotografija na kojima su autori smelo intervenisali. Bezbroj postavljenih pitanja ostalo je bez pravog odgovora, jednim delom zbog urođenog straha i odbojnosti koju pojedinci osećaju prema nemilosrdnosti novog (uzmimo na primer skoro potpun nestanak klasične reprofotografije u procesu pripreme za štampu)

Nekada se pisalo o uznemirujućoj lakoći kojom se snimaju fotografije u odnosu na stvaranje dela likovne umetnosti. Tek što je zaživela, fotografija je napadnuta kao oceubica umetnosti i relativno kratko nazivana je otičakom umetnošću. Delacroix je, u to davno vreme, hrabro izjavio kako je fotografija – divljenja dostojan izum koji je, nažalost, stigao tako kasno. Danas možemo na isti način povući paralelu između klasičnog pristupa i mogućnosti koje donosi digitalna fotografija. Oni koji su prihvatili digitalnu fotografiju često ponavljaju reči ovog umetnika, voleli bi da je digitalna fotografija stigla mnogo ranije.

Često čujemo da je digitalni način snimanja ono što će uništiti fotografiju. Ali, isto kao što pojava fotografije nije dovela do nestaja-

digitalno u digitalnoj fotografiji?

nja slikarstva, ni pojava digitalnih fotoaparata neće i ne može dovesti do nestajanja fotografije u klasičnom smislu. Potrebno je samo učiniti pravi korak i stvoriti takvo stanje svesti koje će dovesti do toga da zaboravimo minornu razliku između dva pristupa: film ili memorijski čip. Nosilac same informacije jeste ujedno i najveći kamen spoticanja u svim raspravama koje su najčešće bespredmetne: da li je moguće smatrati snimak bez klasičnog negativ-pozitiv postupka fotografijom ili ne? Ukoliko fotografiju posmatramo iz aspekta oka pojedinca ili eventualne objektivnosti fotografa, onda je to razlika između umetnosti i dokumenta. Ujedno, to je logičan nastavak značenja fotografije: beleženja svega i iz svakog mogućeg ugla. Osnova ovakvog stava leži u pretpostavci da sve može biti materijal za snimak fotoaparatom. Beleženje svega jeste deo uslovno-posledičnog niza gde je opšta tendencija pronaći lepotu u svemu (kada se dovoljno izoštranim pogledom sagleda), a sledi stav da svaki snimak može postati predmet potrebe i procene: sadašnje i buduće.

Instrumentalizacija procesa viđenja postala je svakodnevnica i nije vezana samo za fotografiju već se nalazi u skoro svim aspektima našeg života. Univerzalnost fotografije vidljiva je u tome što je u jednom slučaju fotoaparat izvor i potvrda moći, a već u drugom jedna potpuno intimna stvar. Naravno, postoje i ograničenja koja nameće politika u pojedinim zemljama gde su moralne norme te koje ograničavaju slobodu umetničkog istraživanja, svodeći područja interesovanja na izuzetno mali broj dozvoljenih tema. Ono što fotoaparat beleži na određeni način predstavlja razotkrivanje. Neprimetni, prolazni delići kretanja, red stvari koji svakodnevno gledanje ne može da prime, ili čak "povišena stvarnost", izraz koji je upotrebio Moholy-Nagy. Stieglitz je to nazivao i strpljivim čekanjem trenutka ravnoteže, a izraz je zasnovan na pretpostavci o skrivenosti stvarnog, i po Robertu Franku, čekanju na trenutak otkrivene neravnoteže, zateci i snimiti stvarnost nespremnu u tzv. međutrenucima. Ovdje je digitalni proces bio u određenoj situaciji koja se na sreću izuzetno brzo menja: snimak takvog međutrenutka skoro da

nije bio moguć digitalnim fotoaparatom. Razlog za to jeste vreme potrebno za uključivanje samog fotoaparata i kašnjenje zbog sporog izoštravanja koje je fotografe s prethodnim, klasičnim iskustvom, dovodilo do ludila. Ukoliko tu dodamo i vreme potrebno da se napravljeni snimak sačuva na memorijski čip, sve je izgledalo beznadežno, tj. činilo se da je digitalna fotografija osuđena na nameštene ili statične slike. Naravno, nove tehnologije i ko zna koja već generacija digitalnih fotoaparata, smanjili su ili potpuno eliminisali ove probleme.

Naoružani svojim fotoaparatom, fotografi na jedan agresivan način "napadaju" stvarnost. Stvarnost koja se u tom slučaju prikazuje kao nestvarna, neposlušna i varljivo dostupna. Traganje za poznatim da bi se postupkom snimanja pretvorilo u tajanstveno i nedostupno. Defamilijarizovana stvarnost nastaje prekomernom dozom odanosti realizmu, koja ujedno ne ograničava izvesne sadržaje kao stvarnije od drugih, već se formalistički posmatraju i shvataju dešavanja s umetničkim delom.

Elektronski način snimanja informacija doneo je sa sobom novu i neočekivanu dozu agresivnosti. Mogućnost da se neprimetno snima, čak i u potpunom mraku, koju imaju pojedini digitalni fotoaparati, stvara neprijatnost kod onih koji su potencijalne mete autorovog stvaralačkog ili možda nekog drugog poriva. Globalno povezivanje, koje smo uglavnom svi oduševljeno prihvatili, dovelo je do gubitka dela privatnosti i skoro paranoičnog straha od mogućnosti da se vašoj mašini – računaru pristupi bez vašeg znanja i da neko ko zna može ukrasti ili uništiti vaša dela.

Aktom snimanja, aktom solističkog Ja autor na sebi svojstven način prisvajava delove realnog sveta i svog trenutnog okruženja – stvarajući slike stvarnosti koje ne možemo dobiti ni na jedan drugi način. Postoje i određeni stavovi po kojima snaga fotografije leži u njenoj objektivnosti – rezultat ne mora biti opterećen subjektivnom namerom. Po drugima, portret neke osobe ujedno je i autoportret fotografa – otkrivanje sebe putem fotoaparata. Ova dva stava su u antitezi: ukoliko se fotografija tiče sveta, fotograf, uslovno rečeno,

skoro da nema značaja, a ukoliko je instrument neustrašivo-istraživačke i autorske subjektivnosti, onda je fotograf u tom slučaju sve.

I ovi postulati skoro su anulirani činjenicom da je razvojem programa za obradu slike svakom postala dostupna tehnologija alternativne stvarnosti. Stvarnost nije više ono što je snimljeno, već ono što nam je pokazano, ne beleška realnog trenutka, već totalitarna autorska realizacija. Ova, sada već podsvesna spoznaja, dovodi u pitanje dokumentarnost svake fotografije, tj. da li je ona realna ili je autor sliku delimično ili potpuno izmenio i na taj način predočio nam svoje shvatanje trenutne stvarnosti. Ovom stavu doprinosi i navala filmova nove produkcije gde je potpuno nestala razlika između pravih i virtuelnih kulisa, a ponekad nema razlike ni između pravih i onih drugih (stvorenih, animirano-digitalnih) glumaca.

Ovakvo stanje pogoduje onim autorima koji se ne zadovoljavaju klasičnom fotografijom, već je posmatraju kao umetnički objekat nove generacije. Mogućnosti koje su im sada na raspolaganju daleko prevazilaze i najsmelije snove fotografa samo deceniju unazad. Montaže, retuš, izrez, ukopiravanje, solarizacije i sve ostale tehnike toliko su jednostavne, da bi bilo smešno, da ne kažem ludo, koristiti klasične metode. To ne znači da se treba odreći klasične fotografije, pogotovo crno-bele. Ona ima svoje mesto, i na ovaj način samo dobija na vrednosti jer dolazi na mesto koje joj s pravom pripada. Postaje deo umetničkog stvaralaštva fotografa koji smatraju da je takav način izražavanja adekvatan objektima koje su oni izabrali za snimanje i metode za koju smatraju da je prava

Fotografija postoji i ostaje tako. Nije nestala kada se pojavio video, a fotoaparati nisu nestali ni kada su DV kamere dobile mogućnost snimanja pojedinačnih i kvalitetnih slika. Ukoliko pogledate oko sebe videćete veliki broj mladih koji bez opterećenja snimaju – na ovaj ili onaj način. Deo njih će izostriti pogled i preći preko one zamišljene i tanane linije koja deli dokumentarno i umetničko. Poželimo im dobro svetlo!

Milan Živković

moje iskustvo

Kako se DIGITALIZOVATI

Svetislav V. Dragović

Još uvek se može diskutovati o tome koja će fotografija prevagnuti: analogna ili digitalna. Međutim, pala je jedna žrtva digitalne fotografije: kućna fotolaboratorija. Ni do sada njihova rasprostranjenost nije bila velika, zbog prostora koji zahtevaju, međutim, danas kada su računar i štampač praktično sve što treba da ima onaj ko sam svoje slike hoće da proizvodi, teško da vidim nekoga ko bi pravio mračnu komoru i mućkao hemikalije. Ipak, kao što sam u jednom ranijem napisu pomenuo, ako ste "alergični" na računar, ne razmišljajte o digitalnoj fotografiji dok taj problem ne rešite, bilo uslugom sa strane, bilo sopstvenim angažmanom

Brojne komercijalne laboratorije pružaju usluge po ceni i kvalitetu koji amater ne može da postigne ni u najoptimalnijim uslovima, pa i to zadaje smrtni udarac kućnim fotolaboratorijama. Možda će neki "aficionado" crno-bele fotografije nastaviti da povećava svoje fotografije, ali za analognu fotografiju u boji, teško da vidim budućnost u kućnoj radinosti. Osim toga, cena opreme potrebne za digitalnu fotografiju, daleko je niža od opreme za hemijsku laboratoriju, pri čemu su vreme rada, a pogotovu radni komfor neuporedivo povoljniji kod digitalne "fotolaboratorije", odnosno računara i prateće opreme. U broju 19 navedeno je šta sve treba da sadrži digitalna laboratorija, ali od svega navedenog, računar s mogućnošću zapisivanja na CD-ROM i čitač kartica jeste ono najvažnije, sve drugo je samo opcija. Po mom iskustvu, u hemijskoj fotolaboratoriji najveći broj kopija završi u korpi za otpatke, što svakako čini da je rad u digitalnoj laboratoriji i jeftiniji. Ako shvatimo situaciju, onda razumemo da se postavlja jedan sasvim običan problem: Kako se digitalizovati? Da li da se nastavi s analognom fotografijom, pa da se hemijski dobijen uzorak digitalizuje skeniranjem ili da se pređe na digitalne fotoaparate,

i ako se pređe, na koje – kompaktne ili jednooke refleksne. O prednostima posedovanja digitalnog uzorka nećemo ovde da raspravljamo. Bez obzira na koji način se on dobije, digitalni uzorak pruža nebrojene mogućnosti za manipulaciju, retuš, dodavanje, oduzimanje ili kombinovanje. I kod normalne fotografije, a posebno kod reklamne, ove mogućnosti su neprocenjive. Kada imam digitalni uzorak nekog portreta, manipulacije su dečja igra. Koliko puta sam u prisustvu snimljene osobe pravio kozmetičke i stomatološke zahvate: skidanje fleka i malja s lica, beljenje zuba, a da ne govorim o uklanjanju crvenih očiju – pratećoj pojavi kod svih kompaktnih fotoaparata. Digitalizacija celog filma u nižoj rezoluciji relativno je jeftina – kreće se oko 150 dinara. Radi obaveštenja našim čitaocima, mogu da kažem iz svog iskustva da su fotografske usluge u Beogradu, a verovatno i mnogim drugim mestima kod nas, iste ili bolje nego u brojnim svetskim prestonicama, a cena im je neuporedivo niža. Treba to koristiti – dok je tako. Evropeiziranjem naše države i glavnog grada verovatno će i cene biti evropeizirane, verovatno i plate – ali ne znam u kolikoj meri.

Dva puta vode u digitalizaciju

Digitalni uzorak s kojeg može da se napravi fotografija na papiru možemo dobiti na dva načina: snimanjem digitalnim fotoaparatom ili digitalizovanjem filma ili fotografije na papiru. Da vidimo šta nam nude ti pristupi. Digitalni fotoaparati predstavljaju sigurno najpristupčiji način da se dođe do digitalnog uzorka. Taj uzorak jeste ono što se u računarskoj tehnici zove "fajl". To je zbirka bitova i bajtova koji predstavljaju gomilu cifara "0" i "1". Za relativno kratko vreme od njegove pojave, u poređenju s ranijim pronalascima, dobili smo sistem koji pruža visok kvalitet i lakoću korišćenja. Kada imamo analogni uzorak, znači fotografski negativ, dijapozitiv ili gotovu fotografiju, do digitalnog uzorka dolazi se skeniranjem. Skenirer prelazi preko materijala, liniju po liniju, i pretvara ga u fajl. Za korisnika nije najbitnije kako on to radi, važno je da se dobije digitalni uzorak – fajl, s kojeg može da se odštampa fotografija na štampaču ili fotohe-

mijskim postupkom u digitalnoj laboratoriji. Kako u životu ništa nije savršeno, nego uvek baratamo nekim kompromisima, kako reče Nušić: "Bog nikom nije dao punu vreću sreće, uvek da i pomalo cuboka", to ćemo u ovom tekstu pogledati dobre i loše strane direktnog i indirektnog dobijanja digitalne slike. Verovatni zaključak lako može biti da treba da živimo sa oba sistema jer nijedan ne pruža ono što u svim slučajevima predstavlja optimum. Počećemo od raznih fotografskih situacija.

Ekonomski efekat digitalizacije

Ako ste se kompjuterizovali, ali niste nabavili digitalni fotoaparati, korišćenje analognog fotoaparata može biti ekonomičnije, zahvaljujući digitalnoj fotografiji. Da biste videli sve fotografije koje ste snimili, morate da napravite sve fotografije s negativa – znači 36 – 38 slika ili pak da koristite dijapozitiv film. Sada se pruža mogućnost da za protivvrednost od desetak fotografija stavite ceo film na CD-ROM i da te fotografije pogledate na miru i odlučite koja je dobra a koja nije. Njima se dalje može manipulirati kao i svakim drugim digitalnim uzorkom. Za malo veću cenu, ali još uvek nižu od izrade fotografija s celog filma, možete da narežete CD-ROM s većom rezolucijom, koji omogućava da se proizvedu fotografije velikog formata. O ovome je najbolje da se konsultujete sa svojom fotolaboratorijom.

Brzina u izradi fotografije

Ako nam je fotografija potrebna odmah, tu je digitalna fotografija u prednosti! Nema čekanja da se eksponira ceo film, zatim razvije... Ako morate da sve snimljene fotografije pogledate odmah ili pošaljete Internetom, tu analogna fotografija nema šta da traži. Čak i da vam je laboratorija pri ruci, od analogne fotografije na papiru teško da možete šta da počnete, osim ako vam ta sama fotografija nije krajnji cilj.

Snimanje iz blizine

Ako koristite jednooki refleksni digitalni fotoaparati, u odnosu na isti takav analogni, imate potpuno identičnu situaciju. Za jednooki digitalni, kao i za analogni fotoaparati, postoje makroobjektivi i razni drugi dodaci za snima-

Venecija, Kanal Grande

Ovde nije sasvim jasno ograničenje koje sam imao pri snimanju. Tek poznavao Venecije mogu da prepoznaju da je reč o izgledu kakav se može snimiti s mosta Rialto. Tu je širokougaoni objektiv na analognom fotoaparatu formata od 35 mm najjeftiniji put do fotografije u perspektivi koja se želi

nje iz blizine. Ako pravimo poređenje između kompaktnog analognog i sličnog digitalnog fotoaparata, izrazita prednost ide u korist digitalnog. Analogni poseduje tražilo koje ima paralaksu – razliku između vizirane i dobijene slike, i ta paralaksa je veća što je predmet snimanja bliži. Digitalni fotoaparati ima mali displej (ekran) koji vidi sliku bez paralakse, pa se snimanje iz blizine, po lakoći viziranja, može porediti s jednookim refleksnim fotoaparatom. Ovde se jedino mora poštovati minimalna udaljenost od objekta snimanja kako bi se dobila oštra slika. Kompaktni analogni fotoaparati prilično je nemoćan kada je reč o snimcima iz blizine.

Snimanje arhitekture

Budući da snimanje arhitekture podrazumeva korišćenje širokougaonih objektiv, sem retkih izuzetaka, tu je analogni fotoaparati u prednosti: veliki izbor širokougaonih objektiv različitih žižnih daljina i raznih cena i izvedaba. Čak i kod najboljih jednookih digitalnih fotoaparata površina čipa na koju pada slika mnogo je manja od formata regularnog filma 24 x 36 mm. Isti širokougaoni objektiv ima manji vidni ugao na digitalnom fotoaparatu nego na jednookom analognom. Ako želite da imate veliki vidni ugao na digitalnom fotoaparatu, morate nabaviti redak i skup objektiv izrazito male žižne daljine. S druge strane, digitalni fotoaparati nisu mnogo tolerantni za zrake svetla koji upadaju pod jako velikim uglom tako da objektivni male žižne daljine, čak i onda kada to nije neophodno, moraju biti tzv. retrofokusne konstrukcije. Retrofokus objektivu jesu oni čija je udaljenost od slike ko-

ju projektuju veća nego što im je žižna daljina. Najveću primenu imaju kod jednookih refleksnih fotoaparata kod kojih mora da se ostavi prostor za ogledalo i njegovo kretanje. Takva konstrukcija, za geometriju slike – odražavanje pravih linija – uvek je u nedostatku

Savezna skupština

Kada stojite na trotoaru ispred Savezne skupštine, pokušajte da snimate celu zgradu! Teško. Ako ste digitalizovani, treba da imate opremu vrednu više hiljada evra – jednooki refleksni digitalni fotoaparati, plus vrlo skup objektiv male žižne daljine koji daje ekvivalent od 18 do 20 mm na formatu od 35 mm. Fotografija koju vidite snimljena je analognim fotoaparatom od 35 mm korišćenjem objektiv Vivitar 19-35 mm koji košta najviše 10.000 dinara! Ako ste bili prinuđeni da fotoaparati nakrenete, posle digitalizacije negativa još uvek možete da ispravljate perspektivu, retuširate fotografiju, dodajete ili oduzimate

odnosu na objektiv koji nisu retrofokusne konstrukcije. Znači, ako vam je arhitektura glavna zabava za snimanje, moja preporuka jeste da se naoružate analognim fotoaparatom s odgovarajućim širokougaonim objektivom, pa da dobijene negative ili dijapozitive naknadno digitalizujete.

Ako imate izbor između refleksnog fotoaparata i aparata s tražilom, bolje je imati klasični širokougaoni nego retrofokusni objektiv. Na konkretnom primeru: manje deformisane linije dobiju se sa, na primer, Hasselblad SuperWide fotoaparatom, nego klasičnim Hasselblad fotoaparatom koji ima retrofokusni objektiv iste ili približne žižne daljine. Kao i kod svega napisanog u ovom članku, treba shvatiti da se situacija menja – što važi danas, neće važiti sutra, tehnika i procesi se menjaju. Međutim, iskustvo iz prošlosti govori nam da su za snimanje arhitekture daleko najbolji velikoformatni fotoaparati kod kojih se objektiv može podizati i rotirati po volji. Za njih postoje razni superširokougaoni objektiv velikog vidnog polja koje omogućava izmeštanje od centra. Sva rešenja u formatu od 35 mm predstavljaju samo približavanje idealu. Analogni fotoaparati jeste samo približavanje opisanom sistemu, a digitalni – nešto dalje od ideala.

Sportski snimci

Ovde je brzina reakcije pri snimanju primarna i tu su analogni fotoaparati u velikoj prednosti nad digitalnim (ako izuzmemo one profesionalne i skupe). Još više, tu su u prednosti

fotaparati koji nemaju autofokus i automatsku ekspoziciju jer kod njih snimak nastaje trenutno pritiskom na okidač i tako nema vremenskog kašnjenja. Tu digitalni i analogni fotoaparati vrhunske konstrukcije (i vrhunske cene) taj problem rešavaju vrlo brzim motorima koji omogućavaju veliki broj snimaka u sekundi. Kod profesionalaca, ovaj problem kombinovan s potrebom da se snimljena fotografija brzo plasira radi upotrebe u štampi, verovatno će nametnuti upotrebu jednookog digitalnog fotoaparata, ali uz plaćanje visoke cene, koji ove probleme donekle rešava. Amater fotograf, koji radi sportsku fotografiju, neće imati takvu potrebu jer će analogni jednooki fotoaparati obaviti ovaj posao odlično, naravno zavisno od veštine snimatelja. Znači, za isti izdatak analogni fotoaparati ima prednosti nad digitalnim. Moj izbor za sportsku fotografiju, pošto sam "zvaničan" fotoreporter lokalnog fudbalskog kluba, jeste jednooki analogni fotoaparati s manuelnim fokusom kod koga je razlika između momenta okidanja i otvaranja zatvarača približno ravna nuli.

NPCI 2003 — Masatoshi Marashiro

Čamci

Ovde je digitalni fotoaparati u prednosti jer se s teleobjektivom manje žižne daljine postiže efekat kao s teleobjektivom velike žižne daljine. Prednost je u masi i obimu foto-opreme

Snimanje s teleobjektivom

Velika prednost digitalnih fotoaparata jeste u tome što "umereni" teleobjektiv postaje superteleobjektiv. Najčešće, žižna daljina se, u odnosu na format od 35 mm, multiplicira za 1,5 puta za isti vidni ugao, pa se 100 mm "pretvara" u teleobjektiv od 150 mm. Za isti efekat morate imati objektiv veće žižne daljine za format od 35 mm. Veća žižna daljina, uz istu svetlosnu jačinu, znači veću masu i zapreminu – javlja se problem nošenja i manipulisanja. Digitalni jednooki fotoaparati ovde ima evidentnu prednost. Prilikom snimanja životinja u prirodi, gde i brzina reakcije fotoaparata igra ulogu, digitalni ima nedostataka u odnosu na analogni. Te mane i prednosti treba brižljivo odmeriti i zaključiti šta je više a šta manje važno.

Porodični snimci

Kakva god da je krajnja upotreba snimaka, ovde su digitalni fotoaparati u prednosti. Za ovu vrstu fotografije smatram da je korišćenje jednookih digitalnih fotoaparata visoke cene i visoke rezolucije naprosto bacanje para. Kompaktni digitalni fotoaparati ovde dobro odraduju posao, a rezolucija preko 2 megapiksela retko kad da je potrebna. Pretpostavljam da se zahtevani format fotografije kreće između 10 x 15 cm i 18 x 24 cm, a za te formate 2 megapiksela jeste više nego dovoljno. Ako fotografije pravite za Internet, onda je 2 megapiksela previše, te se fotografije moraju naknadno komprimovati ili pak prilikom snimanja treba odabrati manju veličinu slike.

Portreti

Kod snimanja portreta nema izrazite prednosti ni kod digitalnih ni kod analognih fotoaparata. Naravno, mali digitalni fotoaparati bez mogućnosti priključka spoljnog fleša čine snimanje portreta manje komfornim jer sasvim

ravno svetlo nije lepo u portretnoj fotografiji. Ako vaš digitalni fotoaparati poseduje papuču (kontakt) za eksterni fleš, onda možete da kombinujete svetlo, da snimate indirektnim flešom i tako dalje. Kako je cilj, uglavnom, dobijanje digitalnog fajla, korišćenjem analognog fotoaparata unosite još jednu stepenicu u proces dobijanja slike. Sve manipulacije moguće su s digitalnim uzorkom, pa nema potrebe ni za mekocrtičima ni za drugim dodacima. Sve

to može se naknadno uraditi na računaru. Još jedna prednost jeste evidentna: profesionalci su u prošlosti često koristili polaroid kasetu kao dodatak ili kameru da bi proverili kvalitet osvetljenja. Kod digitalnog fotoaparata to otpada jer se svaki snimak može pogledati odmah. Zatim, na analognom fotoaparatu potrebno je napraviti puno snimaka da bi se osigurali protiv zatvorenih očiju ili nepoželjnih grimasa. Kod digitalnog, taj proces može se uprostiti bilo pregledom snimaka odmah nakon snimanja u samom fotoaparatu ili, što je još komfornije, na ekranu računara.

Snimanje na putovanju

Ovo je bila tema članka u broju 15 našeg časopisa. Iako volim digitalne fotoaparate, nalazim da je za duga turistička putovanja najbolja kombinacija analognog jednookog refleksnog fotoaparata s dijapozitiv filmom. Kako se na putovanju puno fotografiše, snimljeni materijal mora se po povratku pregledati i sortirati. Nošenje digitalnog fotoaparata, pored određenih ograničenja u korišćenju širokih objektiiva, zahteva nošenje najpre računara da bi se snimljene fotografije iskopirale s memorijske kartice i to čini fotografija zavisnim od napajanja strujom, baterija i sličnog. Zaliha filma koja se nosi može biti mala, možete kupiti film i u mestu posete, sve zavisi od zemlje u koju putujete.

Na putovanju i veličina prtljaga je ograničena, te bih čak dao prednost fotoaparatu s manuelnim uoštravnjem, bez mnogo lepih osobina na koje smo već navikli, jer sve te osobine traže volumen i masu. Za neko putovanje u divljinu, najradije bih poneo svoj stari Nikon FM 2 sa dva objektivima 28 i 100 mm, kao najmanju zapreminu s najviše mogućnosti, bez zavisnosti od baterija i slično. To je, naravno, moj izbor, a svako može da proveriti svoje želje i mogućnosti. Ako je u pitanju putovanje na godišnji odmor s decom i familijom, kompaktni analogni fotoaparati s negativ kolor filmom ili kompaktni digitalni fotoaparati od oko 2 megapiksela jesu idealni pratioci.

Računar – bauk digitalizacije

Računar predstavlja glavnu prepreku kod mnogih fotografa. Da li je taj strah opravdan? Kao već "komputerizovan" fotograf, što bi se prevedeno na srpski malo iskomplikovalo jer se od reči "računar" ne može napraviti reč "računarizovan" (pogledajte komentare u *NIN-u* Ivana Klajna), tvrdim da je taj strah neopravdan. Međutim, ta moja tvrdnja ne može promeniti stvarnost. Vidim oko sebe ljude koji imaju neki neopravdan strah od računara, da ne kažem prirodnu odbojnost. Šta vredi da tvrdim da je takav strah neopravdan ako on postoji.

U životu sam video dosta situacija gde su se ljudi odupirali zdravom razumu u raznim poljima važnijim za život od fotografije. Zbog toga treba da budemo svesni da opredeljenje za digitalnu fotografiju predstavlja dosta slab razlog da se nabavi i koristi računar. Ako potencijalni korisnik ne vidi dovoljno razloga u olakšanim komunikacijama i slanju fotografija Internetom, savršenom sistemu za praćenje raznih funkcija (porodične finansije, adresari, recepti za kuvanje, pisanje i prepiska, sticanje znanja kroz olakšan pristup podacima itd.), onda bi iznete blagodeti digitalne fotografije bile isuviše slab razlog za nabavku računara. Zbog toga, dragi čitaoci, ako nemate računar, niti želju da ga nabavite, preskočite ovaj članak. Šta vredi da vam pričam o izboru nečega od čega imate samo ... jedno!

Ipak, shvatite da, hteli vi to ili ne, vaše analogne fotografije bivaju digitalizovane u procesu izrade fotografija skoro u svakoj modernoj foto-laboratoriji. U svakom slučaju, uživajte u fotografiji – to je aktivnost koja može da vas prati dugo u životu jer ne zavisi od stanja vaših kolena ili kukova, fizičke kondicije ili sportske spretnosti.

Enterijer kancelarije

Superširoki objektiv napraviće od enterijera ogromne prostorije. Snimak biroa putničke agencije daje utisak da ima mnogo više prostora nego što u stvarnosti ima. S analognim fotoaparatom, oprema koja je potrebna za superširokougaoone snimke košta samo delić od cene koja se mora platiti za sličnu opremu u digitalnoj fotografiji. U budućnosti će se situacija verovatno promeniti, ali takvo je stanje sada

Fotografije: Svetislav V. Dragović

OPASNIJE, BOLJE.

Život je težak. Fotografisati ga još je teže. LowePro torbe su napravljene tako da izdrže i najteže situacije. Moderan dizajn, neuporediva istrajnost i preko 30 godina iskustva čine da postanemo Vaš izbor. Samo napred. Uхватite život. Mi se brinemo o vama i vašoj opremi.

www.loweepro.com

Ekskluzivni uvoznik i distributer

Pčinska 17, 11000 Beograd, tel: 011 2456 151, 244 7958, fax: 011 446 0234, www.refot.com/lowepro

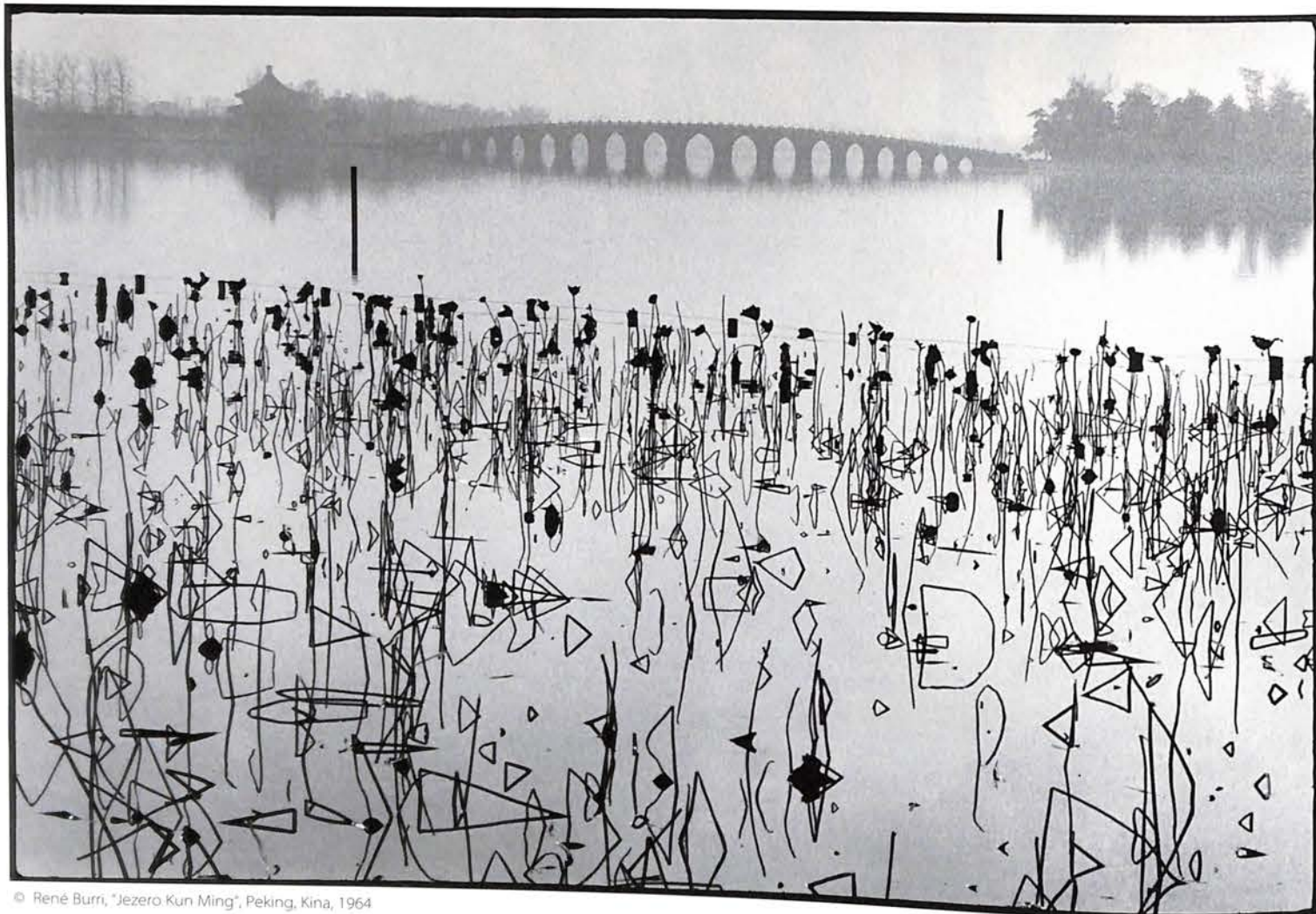
© René Burri "Sao Paulo", Brazil, 1960

Fotografisao: Tomislav Peternek

Svetski putnik

REFOTO nastavlja sa serijom predstavljanja velikana svetske fotografije i to s još jednim "Magnumovcem" - Rene Burriem (Rene Burri). Ako vam možda ovo ime nije poznato, fotografija s naslovne strane sigurno jeste, kao i mnoge objavljene u ovom portfoliju. To samo još jednom dokazuje da nije važno ime fotografa, već njegov rad i ono što ostaje iza njega. Svako ko se u januaru i februaru zadesio u Parizu, mogao je uživo da pogleda brojne fotografske ikone ovog majstora dokumentarne fotografije na njegovoj retrospektivnoj izložbi u Evropskoj kući fotografije. Povodom izložbe izdata je i knjiga pod nazivom "Rene Burri - fotografije", koja na preko 450 fotografija nastalih na svim stranama sveta daje detaljan uvid u njegov fotografski, a može se reći i životni opus

© René Burri, "Jezero Kun Ming", Peking, Kina, 1964

O svemu ovome pišemo zahvaljujući našem saradniku Vojinu Mitroviću iz Pariza koji nam je obezbedio prava za objavljivanje i poslao fotografije Rene Buria, kao i anegdote o susretu Buria s Pikasom, Če Gevarom (Che Gevara) i kako je postao član Magnuma. Najveći broj fotografija za knjigu izradio je Vojin Mitrović, koji je 33 godine radio kao laborant u jednoj od najboljih fotografskih laboratorija u svetu – PICTO. Za izložbu su, takođe, upotrebene neke od fotografija koje je izradio G. Mitrović. Ovu saradnju iskoristili smo i kao priliku da vam, u novoj rubrici INTERVJU, predstavimo našeg čoveka koji je stekao svetsku slavu u svetu fotografije, ali ne zahvaljujući jedinstvenom fotografskom viđenju, već zbog svojih magičnih ruku.

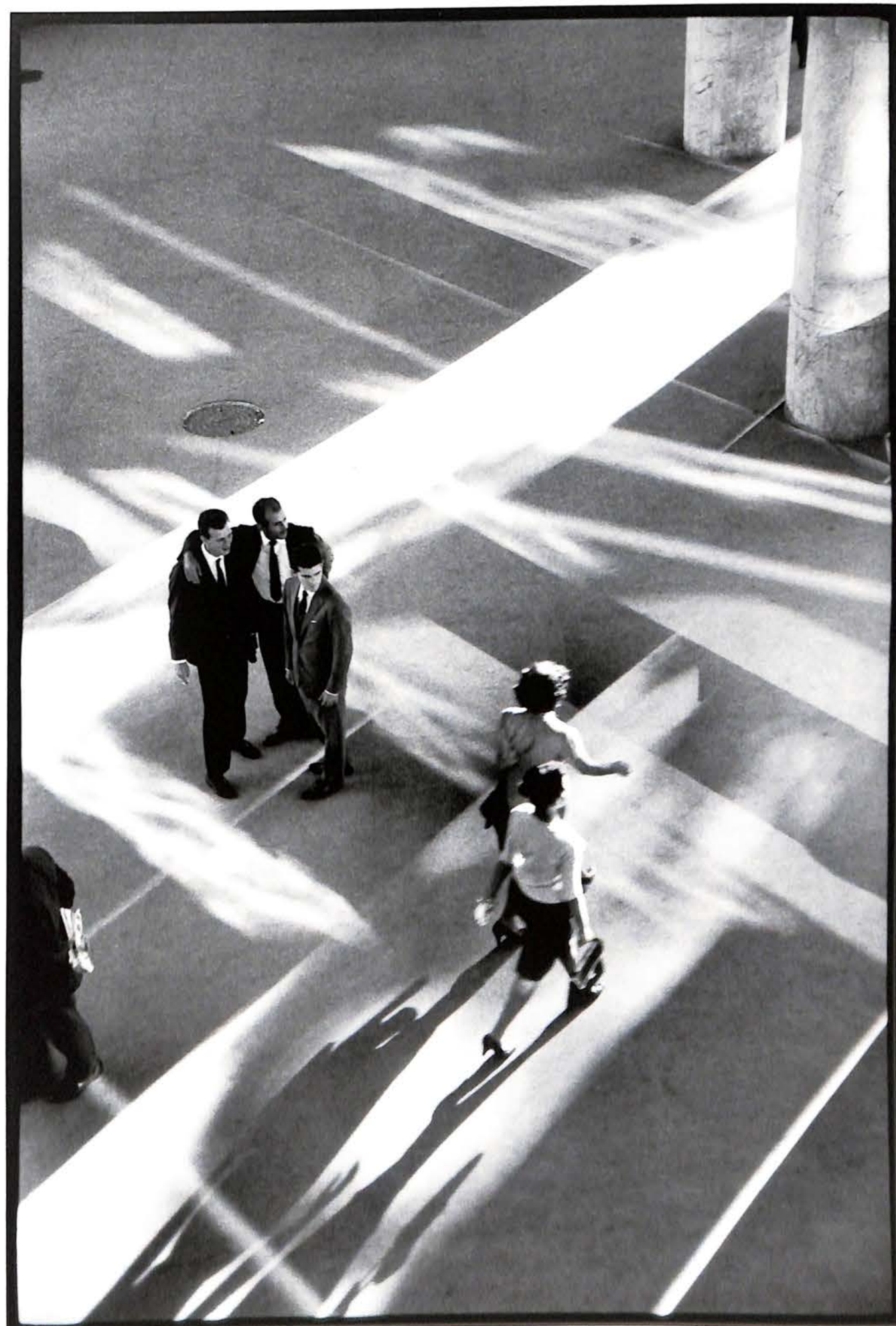

© René Burri, "Fort Rotus", Pakistan, 1963

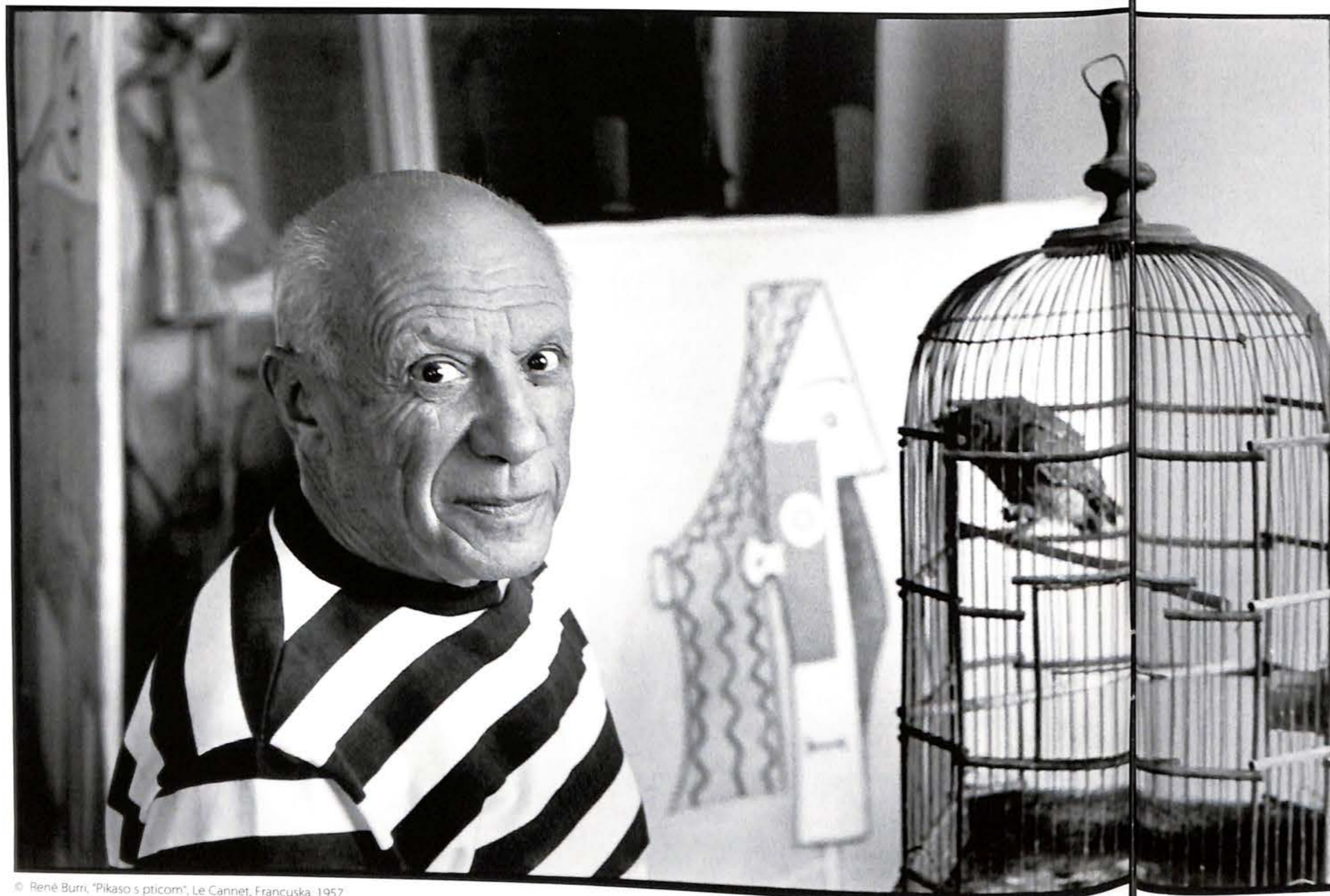
Rene Buri pripada grupi najvećih majstora fotografije druge polovine 20. veka. Rođen je u Cirihiu gde je završio gimnaziju. Od 1949. do 1953. godine studira fotografiju u Školi za primenjenu umetnost kod profesora Johanesa Ittena (Johannes Itten), Hansa Finslera i Alfreda Vilimana (Alfred Willimann). Godine 1954. dobija stipendiju za realizaciju filma o Školi za primenjenu umetnost, a kasnije postaje asistent Ernestu Hajngeru (Ernest Heinger) koji realizuje prvi švajcarski film u sinemaskopu za

Volta Diznija (Walt Disney). Paralelno fotografije reportažu o životu američkih studenata u Švajcarskoj. Godine 1955. radi u ateljeu grafičara Jozefa Muldera-Brokmana i fotografiše život gluvoneme dece. Iste godine rešio je da ode u Pariz i napravi reportažu o Pablu Pikasu

(Pablo Picasso). Kuca na vrata ateljea, ali mu vrata zatvara sekretarica. Nezadovoljan i razočaran, reši da ode u Agenciju MAGNUM i poseti svog zemljaka Vernerera Bišofa (Werner Bishop), koji je bio član Agencije. Njega ne nalazi, ali odlučuje da pokaže svoje kontakt

© René Burri, "Ministarstvo zdravlja" Rio de Janeiro, Brazil, 1960

© René Burri, "Pikaso s pticom", Le Cannet, Francuska, 1957

© René Burri, "Iv Klajn (Yves Klein) i model Palumba prave antropometriju", Pariz, 1961

© René Burri, "Sadat i Nikson", Egipat

kopije jednoj ženi u Agenciji, koja mu je rekla da ih uveća i pošalje u agenciju. Po povratku u Cirihi izrađuje fotografije i šalje ih u MAGNUM. Posle kratkog vremena dobija magazin *Life* i ne može da veruje kada vidi svoje fotografije i to s potpisom Rene Buri – MAGNUM. Tada je nominovan, a 1959. godine postaje član MAGNUMA.

Od tog vremena sva vrata mu se otvaraju i počinje njegovo dugogodišnje putovanje po svetu na kojem je zabeležio sve najvažnije događaje poslednjih pet decenija: kriza na Kipru, Komunistička revolucija u San Marinu, rat u Koreji i Vijetnamu, revolucija na Kubi i u Latinskoj Americi. Putovao je po Bliskom istoku, kroz Kinu i Japan, pa sve do Južne Amerike ali, kao Evropljanin, nikada nije izgubio osećaj za Evropu, naročito Istočnu i Zapadnu Nemačku i njihovu posebnu ulogu koju su imale tokom hladnog rata. Iz tog perioda jednu knjigu posvetio je Istočnoj Nemačkoj. Iako je bio svedok mnogih političkih i istorijskih događaja, nikada ih nije tretirao kao puku novinsku vest. Dugogodišnja edukacija u umetničkoj školi pomogla mu je da, skoro u svakom prizoru koji je fotografisao, pronade univerzalna značenja i metafore. Kroz visoku estetizaciju i izraženi (sa)osećaj za čoveka i njegovo stanje, kreirao je dokumentarne zapise koji daleko prevazilaze puku vizuelno beleženje događaja. Njegove fotografije jesu svedočenja jednog neobjektivnog posmatrača, koja u jednakoj meri sadrže socijalni, politički, istorijski i humanistički komentar. Mnoge od njih urezane su nam u sećanje kao slike sveta koji većina od nas ne poznaje, ali ih doživljava okom Rene Buria.

Čuveni portret Če Gevare s naslovne strane, nije samo slika jednog veoma važnog čoveka u istoriji 20. veka. To je ikona jednog vremena i univerzalni portret rebela koji će se uvek ponosno i prkosno suprotstavljati društvenim normama, bile one političke, staleške, ideološke... Ovaj portret nastao je 1963. godine kada je Rene Buri pratio jednu američku novinarku u vreme najlošijih odnosa između Amerike i Kube. Intervju je trajao dva sata i pored toga što mu je novinarka postavljala izuzetno provokativna pitanja, Če Gevara je prilično hladno odgovarao i nije ni obraćao pažnju na Buria koji je snimio osam filmova. Od tog dana njegovo lice i ličnost ne napuštaju ga, i posle mnogo godina, 1987. dolazi u Havanu, postavlja fotografije nastale 1963. po ulicama grada, snima ih i shvata da njegov lik još uvek postoji i duboko je ukorenjen u životu Kubanaca.

Buri je proveo mnogo vremena u društvu najznačajnijih ljudi u umetnosti prošlog veka: Man Reja (Man Ray) u fotografiji, Korbiziera (Le Corbusier) u arhitekturi i Pabla Pikasa u slikarstvu. Iako mu je prvi pokušaj da upozna Pikasa bio neuspešan, to ga nije odvratilo od sledećih pokušaja. I tako se najzad Buri sastao s Pikasom 1957. godine u gradu Nimu, poznatom po areni za koride s bikovima čiji je Pikaso bio veliki ljubitelj. Odseda u istom hotelu kao i Pikaso i, šetajući se u holu hotela, čuje muziku koja dopire iz jedne od soba. Prilazi sobi, otvara vrata i vidi kako Pikaso sedi na krevetu i diriguje muzičarima, a oko njega nekoliko devojaka peva i igra. Pikaso glavom daje

© René Burri, korice časopisa DU, kolaž, oko 1980

© René Burri, "Man Ray", Bazel Švajcarska 1955

© René Burri, "Tae Song Dong", Južna Koreja, 1961

znak da uđe. On naravno pita da li može da fotografiše, na šta dobija potvrđen odgovor. Pred večeru, šetajući se opet po hotelu, prilazi mu jedan mladić i vodi ga u salu restorana u kojem je sedeo Pikaso i njegovi prijatelji, ukupno njih trinaest. Ušavši u salu mladić uzviknu Pikasu: "Evo, našao sam mladog fotografa kao četrnaestog. Možete početi s večerom." Naime, Pikaso je bio sujeveren i nije želeo da počne večeru sa trinaest osoba! Tako Rene Buri naziva svoju reportažu o Pikasu: "Sto sa 13". Sutradan su zajedno prisustvovali koridi gde je napravio još jednu seriju fotografija, a kasnije ga je fotografisao u ateljeu.

Pored fotografije Rene Buri bavio se i filmom. Realizovao je više dokumentarnih filmova: "Dva lica Kine", 1966; "Jean Tinguely", 1972; "Indijansko leto"... Izdao je više knji-

ga, od kojih je jedna od najznačajnijih "Jedan svet" (One world). U njoj je opisan njegov tridesetogodišnji rad i pored crno-belih prikazane su kolor fotografije i kolaži kojima se u poslednje vreme sve više posvećuje zbog zasićenosti prizorima rata, bede i svih tragedija kojih je toliko dugo bio svedok. Dobitnik je nagrade Dr Erich Salomon 1998. godine, a 1999. dobio je nagradu za kulturu od Ciriškog kantona. Mnoge od njegovih fotografija štampane su na posterima i razglednicama i tako postale dostupne svima.

Rene Buri, putnik sveta i svedok istorije druge polovine 20. veka, i dalje dokumentuje život oko sebe tražeći onaj neverovatni spoj trenutka, svetla i kompozicije i možda stvara neke buduće ikone koje ćemo mi, možda lakonski, okačiti na zid kao fantastične slike sveta.

Ivana Brezovac

© René Burri, "Delta Mekong", Vijetnam, 1962

© René Burri, "Karmen i Karmen u Brazilu - Francuska cvineja, 1984

Chaos

POD KONTROLOM

mr Mitar Trninić

Predstavljamo vam čoveka koji je odigrao važnu ulogu u stvaralačkom životu mnogih slavnih imena iz sveta fotografije kao što su Breson, Koudelka, Buri, Salgado...

Početkom proleća 1994. godine, u Sremskim Karlovcima, tokom jednog razgovora o fotografiji s Jozefom Koudelkom, prvi put sam čuo za ime Vojina Mitrovića. Saznao sam da Koudelka ima svog foto-laboranta i da je to jedini čovek koji od njegovih panoramskih negativa (6 x 18 cm) može da iskopira tri potpuno identične kopije. Na moje čuđenje da ovaj autor ne izrađuje sam svoje fotografije, odgovorio je da ovako ima više vremena za putovanja i snimanja, a da u Vojina ima bezgranično poverenja. Posle skoro deset godina ukazala mi se prilika da razgovaram s gospodinom Vojinom Mitrovićem. Ovaj intervju upriličili smo povodom izložbe fotografa Rene Burria koja je otvorena 13. januara 2004. godine u Parizu i koja je bila povod za njegovo predstavljanje u ovom broju. Gospodin Mitrović bio je realizator fotografije za ovu izložbu i prateću knjigu.

Gospodine Mitroviću, da li vam odgovara ovakav naslov za razgovor koji ćemo imati?

– Da, odgovara, to je ime knjige Jozefa Koudelke (Josef Koudelka), koje je osmislio izdavač Robert Delpire, a Jozef i ja morali smo da prethodno obavimo obiman posao. Prvo sam od nekoliko stotina odabranih negativa iskopirao po tri kopije različitih tonaliteta formata 30 x 40 cm. Koudelka je od toga materijala priredio konačan izbor i predao mi kopije s precizno označenim intervencijama koje moram da izvedem za svaku fotografiju. Od tog izbora napravio sam definiti-

Vojin Mitrović kao maneken pozirao je čuvenom fotografu za modnu kuću Lanvin

Fotografija: Max Vadukul

vne kopije formata 50 x 60 cm, radi lakšeg maskiranja i skeniranja. Knjiga je bila velikog formata 30 x 43 cm, sadržala je 110 crno-belih panoramskih fotografija i doživela je veliki uspeh u svetu.

Kako je sve počelo?

– Sve je počelo 1964. godine kada sam došao u Pariz. U početku nisam bio siguran kakva

me ovde čeka budućnost, ali sam bio čvrsto rešen da iskoristim svoju šansu ako se ukaže. Kao učeni fotograf, nisam imao mnogo mogućnosti da radim, najpre zbog nepoznavanja jezika, a, s druge strane, za taj posao potrebni su i određeni kontakti. Zbog toga sam se okrenuo laboratorijskom radu. Imao sam tu sreću da nakon kraćeg boravka i rada u Parizu odgovorim na konkurs Picto-sevise. Nakon uspešno obavljenog konkursnog zadatka, primljen sam i od tada, pa sve do odlaska u penziju, trajala je moja karijera u ovoj renomiranoj laboratoriji. U Pictolu sam zatekao osnivača Piera Gasmana, prijatelja Anri Kartie-Bresona Roberta Cape i Rodžera. Ovaj servis paralelno se razvijao s agencijom Magnum, s kojom je od početka saradivao prevashodno u izradivanju fotografija. Danas Picto ima 280 radnika i servise u više gradova Francuske, a kada sam počeo da radim, bilo nas je 22 laboranta i sve se radilo ručno. Najviše vremena provodio sam u komori i posmatrao kako se rade fotografije za štampu. Krajem šezdesetih godina već sam kopirao fotografije za Bresona i druge poznate autore, Ribua, Ervita i Buria.

Početkom sedamdesetih godina u Magnum dolazi nova generacija fotografa: Jozef Koudelka, Martina Frank, Sebastiao Salgado, Werner Bischof, Abas, Razmond Depardon. Zahvaljujući njihovim zahtevima, a svaki je bio fotografski specifičan, došao sam do određenog stepena i iskustva u kopiranju "tiraža" (fotografske kopije). Saradnja sa J. Koudelkom naj-

više je ostavljala trag na moj rad. Ovaj autor zahtevao je, kao izuzetni perfekcionista, da se izvuče tonski maksimum iz svakog negativa.

Moram da priznam da nisu svi fotografi imali tako visoke zahteve. Realizacija tiraža u većini slučajeva odgovarala je koncepciji za konačnu upotrebu. Tako su posebno kopirane fotografije za štampu, a posebno za izložbu.

Kako izgleda početak svakodnevnog rada laboranta, realizatora?

– U Pictou je ustaljena praksa da laborant razgovara s autorom o opštoj koncepciji i konačnom obliku kopija. Materijal se svrstava u posebne grupe, a od određenih negativi izradi se 4 do 5 kopija. Posle toga imam novi sastanak na kojem se autor opredeli za nivo kontrasta, tonske valere, izraz i posao se nastavlja. Događa se da neki fotografi posećuju laboratoriju i prisustvuju radu dok, na primer, drugi predaju svoje negative, dogovore ritam rada, i dođu ponovo kada je ceo posao završen. Sve zavisi od poverenja koje autor ima u laboranta.

Napomenuli ste da postoje različite kopije.

– Kada je u pitanju razlika između kvaliteta kopija za štampu ili izložbe, onda je pravilo uvek isto: fotografije za štampu moraju biti manje kontrastne, sa što više detalja, da bi mogle kvalitetno da se skeniraju. Pre štampanja autoru se daju probni otisci na odobravanje. Oni obično insistiraju da ovi otisci budu identični originalnim fotografijama. Bio sam više puta u situaciji da kod štampara insistiram da se ispoštuje vrhunski kvalitet i upotrebi svo štamparsko umeće i da se reprodukcija tonski približi samom originalu. Kada je u pitanju kopiranje fotografija za kolekcionare, a ponekad se radilo po 10-20 od jednog negativa, moram da kažem da je za taj posao potrebna velika koncentracija. Ako se "tiraž" ponavlja – a to se događa veoma često – u radu mi najviše pomaže takozvana "nulta kopija", odnosno kopija koju je sam autor odobrio. Ove fotografije posebno sve čuvaju i o njima se vodi precizna evidencija o svakoj produkciji.

Pre svega prijatelji! Vojin i Rene Buri

Kako je opremljena vaša foto-laboratorija?

– Što se tiče same foto-laboratorije, njene opremljenosti i uslova za rad, moram da kažem da je Picto servis institucija kada su u pitanju poslovi realizacije fotografija. Danas ovaj servis ima više centara u Francuskoj gde se tretira i koristi najsavremenija tehnologija, od automatskog kopiranja negativa, do digitalnog printa. Ali, u ovom servisu postoji i grupa, a to je tradicija koja koristi klasičnu tehnolo-

Vojin u svom omiljenom kafu "Kupola", njegovo svakodnevno odredište u kome kao pravi Parižanin pije kafu sa svojim prijateljima

logiju izrade crno-belih kopija na baritnom papiru svih formata. U komori radim s Omega povećavajućim aparatom, koji je opremljen Ilfordovom "glavom". Jačinu svetla omogućavaju dve lampe od po 300 V. Radi stabilizacije napona koristim određeni uređaj koji garantuje stabilnost i ne dozvoljava varijacije prilikom kopiranja. Najčešće koristim MULTIGRADE baritni papir i razvijam u original razvi-

jaču. Od kako su se pojavili ovaj i slični materijali, mnogo je lakše obavljati "maskiranje", a u toku rada može se menjati i filtracija i tako na direktan način uticati na kvalitet i kontrast samih kopija. Posebnu pažnju, a ovo moram da naglasim, poklanjam pranju fiksiranih kopija, koje ponekad traje i više od jednog sata, sve dok se ne otkloni i najmanji uticaj hemikalija.

Gospodine Mitroviću, u kojim će se pravcima razvijati crno-bela i fotografija u boji nakon pojave digitalnog zapisa?

– Danas se u raznim arhivima sveta nalazi neprocenjivo blago o prošlom vremenu dokumentovano crno-belim ili negativima u

boji. Digitalna tehnologija omogućava dobar kvalitet za radove u oblasti reklame mode, a naročito novinske fotografije. I u svim onim oblicima beleženja gde je potrebna brza komunikacija. Mislim da će se crno-bela fotografija najviše koristiti u dokumentarnoj oblasti, za realizaciju velikih fotografskih ciklusa prezentovanih u obliku knjiga, pratećih izložbi ili za kolekcionare. Ovo poslednje, kolekcionarstvo, pojavilo se pre nekoliko godina i veoma je ozbiljan činilac kada je u pitanju produkcija određenih autora, a pogotovo onih čiji se rad zasniva na crno-belju fotografiji. Iz prakse se pokazalo da su u većini slučajeva bili članovi agencije Magnum. Na pragu smo vremena skupljanja i preprodaje ovakvih dela na specijalno organizovanim aukcijama.

Posedujete i sami izuzetnu kolekciju fotografija koju smo mogli delimično da vidimo u Beogradu u Galeriji Progres 2001. godine. Odredene kopije imaju i ličnu posvetu?

– Dugogodišnjim radom i saradnjom s fotografima

stekao sam izuzetno vrednu kolekciju fotografija. Od pomenute izložbe u Beogradu moja kolekcija znatno se uvećala. Posvete koje su mi upućivali su različite. Jozef Koudelka ih obično potpisuje mom prijatelju, "Kamaradu Vojin", a u poslednje vreme "za mog rodaka" jer nas u Parizu zovu rodaci s Istoka. Anri Kartie-Breson je napisao interesantnu posvetu: "Ova fotografija je kao melodija koja se izvodi

S Rene Burijem na otvaranju izložbe 13. januara 2004. u Parizu

Voja i Rene Buri dogovora se oko "tiraža" za izložbu

Fotografija: Tomislav Peternek

na klaviru u četiri ruke, Vojnovih deset prstiju, dok sam ja upotrebio samo jedan". Na drugoj, koja predstavlja dečaka koji nosi flaše s vinom, napisao mi je da zaslužujem obe ove flaše.

Pre izvesnog vremena imali ste priliku da svoj rad predstavite i u Meksiku.

– Prilikom realizacije retrospektivne izložbe o Ciganima Jozefa Koudelke, 1996. godine upoznao sam gospodu Karmen Ramirez, koja je radila kao arhivistkinja u Centru za fotografiju. Gospođa Ramirez posedovala je radove fotografa Manuela Ramosa (1874 – 1945), koji je snimio čitav tok revolucije u Meksiku sa svim važnijim akterima kao što su bili: Emanuel Zapata i Pančo Vila i mnogo snimaka na kojima se vidi rekonstrukcija ove razrušene zemlje. Radovi ovog starog fotografa nalazili su se na staklenim pločama i plan filmovima formata 13 x 18 cm. Sve ukupno oko 3.000 snimaka. Gospođa Ramirez je izdejstvovala, nakon što sam izradio određene probne kopije, kod meksičkog Ministarstva za kulturu sredstva za moj put i boravak u ovoj zemlji. Budući da u Meksiku nije postojala mogućnost povećavanja ovako velikih negativa, morao sam u Parizu da izradim, sa oko sto negativa, fotografije za izložbu koja je u Meksiku otvorena 16. septembra 2003. godine. Izložba je imala izuzetan prijem kod publike i stručnjaka.

Za vas je vezan još jedan kuriozitet, recite nam nešto i o tome.

– Moje ime može se često naći u knjigama u impresumu. Dugo vremena među kolegama postavljano je ovo pitanje autorstva kopije. Mogu da kažem da je Jozef Koudelka prvi insistirao kod izdavača da budem potpisan kao autor kopija u jednoj od njegovih prvih knjiga. Ovaj primer kasnije su sledili i drugi fotografi.

Šta mislite o novom vidu kopiranja fotografija u digitalnom sistemu Lambda?

– Kada je u pitanju najnoviji sistem za kopiranje, a koji poseduje i Picto servis, mogu reći sledeće: često obilazim matičnu laboratoriju,

pošto sam sad u penziji, da bih pratio nova kretanja u domenu produkcije. Moja osnovna primedba odnosi se na to što ovaj sistem koristi materijal samo jednog proizvođača. Zatim, postoji još jedna nepoznanica, sistem Lambda koristi za kopiranje klasični fotografski papir, a proces razvijanja, fiksiranja i pranja traje samo 15 minuta. Nije mi poznato da li je to dovoljno vremena za pranje i da li je ono usklađeno sa zahtevima koje postavljaju naručioci fotografija. Ova činjenica veoma je važna jer mi nije poznato kolika je trajnost ovih kopija. Zatim, ne možemo zanemariti još jednu činjenicu, a to je da naručioci insistiraju na ručnoj izradi kopije s originalnih negativa. Takođe, postoje i nedostaci kada je u pitanju kreativnost laboranta izvođača, odnosno čoveka koji radi na skeniranju. Ako ovaj čovek nema vrhunski osećaj laboranta, nikad neće moći da pripremi dobar "sken" za kopiranje. U tom slučaju potrebno je prisustvo autora koji sugerise kako pripremiti budući negativ.

Na kraju, koja je vaša poruka mladim autorima?

Smatram da danas mladi fotografi imaju dosta mašte i ideja, pogotovu oni koji se bave izdavaštvom. Ali u tome, razumljivo, ima mnogo problema jer je konkurencija veoma velika, a posao rade samo najbolji i najuporniji. Fotoreportereri danas mnogo brže stižu na mesta događanja i koriste sva moderna sredstva komunikacije. Mladim fotografima, željnim avantura, mogu da dam isti savet kao što je Koudečka jednom rekao: "Morate imati dobre cipele, vreću za spavanje i dobar fotoaparatus, zatim krenite po svetlu i uvek ćete naći nešto interesantno".

Mislím da je najveća greška mladih autora što su veoma nestrpljivi, pa misle da nekoliko napravljenih snimaka čine uspeh. Moraju snimiti na hiljade i hiljade fotografija i prezentirati ih stručnjacima da bi ih ocenili. Tu negde nalazi se smisao ove naše profesije.

Na jednom novogodišnjem dočeku, posle nekoliko flaša šampanjca, Anri Kartije Breson i Jozef Koudelka zahvaljuju se Voji na uspešnoj saradnji (fotografija iz kolekcije T. Peterneka)

Sa 9MB/sekundi, sa mojom novom SanDisk® Ultra® II memorijskom karticom mogu da zabeležim najvreliju akciju - bez obzira koliko je hladno!

Minimalna brzina memorisanja podataka od 9MB/sekundi i ekstremno raspon temperature na kojoj radi od -25 do +85° C

SanDisk Ultra II CompactFlash™ i SD™ kartice jesu najbolje memorijske kartice za digitalnu fotografiju. S minimalnom brzinom čitanja podataka od 10MB/sekundi i 9MB/sekundi pisanja podataka, daje Vam neverovatne performanse uključujući već proverenu sigurnost koju dobijate od svetskog lidera u proizvodnji memorijskih kartica. Da bi produžila trajanje baterije Vašeg digitalnog fotoaparata, SanDisk Ultra II memorijske kartice minimalizuju potrošnju struje tako da ste uvek spremni baš za onaj snimak koji Vam se ukaže jednom u životu. Kada Vam je potrebna velika brzina koristite SanDisk Ultra II memorijske kartice. Dostupne u: 256MB / 512MB / 1.0GB (CompactFlash) i 256MB (SD).

Hi-speed memory

www.sandisk.co.yu
www.sandisk.com/ultra

REFOT B
Ekzkluzivni uvoznik i distributer
Pčinjska 17, 011 2456 151, 244 7958

Pejzaž u fotografiji

Pejzaž je slika predela koji može predstavljati prirodu, ruralni ili urbani prostor. Pejzaži su među najzastupljenijim fotografskim motivima i nastaju iz različitih pobuda i za razne namene. Kao što je fotografija, uopšte uzev, u početku oponašala slikarstvo, tako i estetika pejzaža koristi iskustva slikarstva da bi, s vremenom, opšte zakonitosti lepoga pejzaža koristila sopstvenim iskustvom i specifičnostima

Tony Kristensson

Čime i kako snimati pejzaže

Dragoljub Tošić

Fotoaparati i pribor

Kod fotografskog pejzaža fotoaparat i format biramo prema nameni fotografije. Ako je reč o profesionalnoj fotografiji i ako se zahteva vrhunska tehnička realizacija (oštrina, detalji u svetlim i tamnim partijama, tonalitet i kolorit), onda se preporučuje prvo veliki, a zatim srednji format. Poznati pejzažisti, s antologijskim fotografijama pejzaža, u prošlosti su se služili velikim formatom, na primer, Ansel Adams. Međutim, to zavisi od tehnološkog razvoja, mogućnosti i materijala. Naime, u početku je veliki format bio imperativ, ma koliko bio spor za rad. Međutim, s vremenom se poboljšanjem optike, unapređenjem snimateljskog materijala i tehnologije obrade dobri rezultati postižu i sa srednjim, pa i "Lajka" formatom, za veći deo profesionalnih potreba. Dosta su u upotrebi i "panorama" fotoaparati kod kojih je izmenjen odnos dužine i širine formata filma (povećana je dužina u odnosu na širinu). S pojavom digitalne fotografije i njenim stalnim usavršavanjem menjaju se postavke koje

se odnose na analognu fotografiju, pa i funkcija formata fotoaparata za snimanje. No, bitno je da koristimo format koji odgovara zahtevima našega zadatka, a kod pejzaža to je najčešće, posebno u profesionalnoj fotografiji, vrhunska tehnička realizacija.

Objektivi

Osnovna karakteristika objektiva za snimanje pejzaža jeste da "oštro crta", a kod rada s materijalima u boji, da je otklonjena greška hromatske aberacije, odnosno da dobro registruje boje. Što se zahvatnog ugla tiče, odnosno da li ćemo snimati širokougaonim, normalnim ili teleobjektivom, zavisi od izgleda motiva koji snimamo i naše namere, ideje ili zadatka. Određivanje eksponometrijskih vrednosti (otvora blende i ekspozicije) jeste značajno i tu je važno da li naš fotoaparat ima ugrađen svetlomer i da li meri svetlost koja prođe kroz objektivi ili ne. To je važno naročito kada koristimo filtre. Kontrola područja dubinske oštine, posebno pri snimanju teleobjektivom, jer je ona tu najmanja, važna je i za tehnički i za

kreativni izgled pejzaža. Prilikom korišćenja objektiva potrebno je da imamo u vidu da objektivi koji nemaju ugrađen stabilizator slike, a to je većina objektiva kojima se snima, pri ekspozicijama dužim od korespondentne žižne daljine, daju neostru sliku zbog pomeranja fotoaparata. Na primer, teleobjektivom od 200 mm riskantno je snimati s ekspozicijama dužim od 1/200 s.

Upotreba filtera

U crno-belom fotografiji upotrebom filtera koriguje se osetljivost snimateljskog materijala na boje ili se postižu željeni efekti (naglašavanje belih oblaka naspram plavetnila neba žutim, narandžastim ili crvenim filtrom ili pojačavanje utiska magle zelenim i plavim filterima). Imajući u vidu da filteri rade na taj način da svoju, i njoj bliske boje u spektru, najbolje propuštaju, a da komplementarnu, i njoj bliske boje u spektru, najviše zadržavaju (apsorbuju), možemo pri snimanju da ih primenjujemo u skladu s efektima koje želimo da postignemo. Osim boje, efekat koji proizvodi filter

zavisi i od njegove gustine. Što je filter gušći, efekat je izraženiji. Filteri jedan deo svetlosti upijaju i zato je potrebno produžiti ekspoziciju ili otvoriti blendu za vrednost koja je obeležena na svakom filteru, a koja se zove filter faktor. Ako snimamo fotoaparatom koji ima ugrađen svetlomer i meri svetlost nakon prolaska kroz objektiv, onda se eksponometrijske vrednosti ne koriguju za vrednost filter faktora jer je ta kompenzacija već postignuta. Filteri namenjeni fotografiji u boji deluju na čitav spektar i koriguju temperaturu svetlosti i nazivaju se korekcionni filteri.

Filteri namenjeni podizanju temperature svetlosti imaju plavičast ton i proporcijalno svojoj gustini upijaju jedan deo svetlosnih zračenja dužih talasnih dužina žutih, narandžastih i crvenih. Filteri namenjeni smanjivanju temperature svetlosti imaju braonkasto-žučkast ton (Amber) i upijaju deo svetlosti kraćih talasnih dužina, plave i ljubičaste. Za razliku od crno-bele fotografije, kod fotografije u boji filteri se znatno manje upotrebljavaju, a i tada je poželjno koristiti uputstva proizvođača i test karticu. Postoje i specijalizovani filteri kao što je polarizacioni koji prigušuje reflekske, UV koji se, po pravilu, stalno drži na objektivu jer apsorbuje UV zračenje i čuva objektiv od mehaničkih oštećenja, a ne menja eksponometrijske vrednosti jer UV zraci nisu deo vidljivog spektra. Postoji čitava serija Cokin filtera kojima se postižu različiti efekti, ali čiju upotrebu treba dobro osmisлити. Kod korišćenja filtera važno je da se snimateljski materijal ne preekspanira i da se ne prerazvije jer se u tim slučajevima poništava ili umanjuje dejstvo filtera. (O upotrebi filtera možete pročitati opširnije u REFOTO br. 8 i 9).

Stativ

Prilikom snimanja pejzaža stativ se ne preporučuje samo kada se radi većim fotoaparatom. Naime, često nam je potrebno, zbog veće dubinske oštine, da blenda bude što zatvorenija, i, proporcionalno tome, da ekspozicija bude duža, što dovodi do neoštine kada se snima iz ruke. Dakle, da nam se aparat ne bi pomerio za vreme ekspozicije, dobro bi bilo da ga stavimo na stativ. Ekspaniranje je korisno obaviti preko žičanog okidača ili upotrebom "autoknipsa".

Fotografski materijal

Snimateljski materijal biramo prema tome koja je svrha našega snimanja i možemo koristiti crno-beli, kolor film ili dijapozitiv. Prema opštoj osetljivosti, preporučuje se film srednje osetljivosti, dakle oko ISO 100, jer on ima dosta sitno zrno, a uz to nije previše kontrastan, što jeste slučaj s niskoosetljivim filmovima. Međutim, ako planiramo da istaknemo atmosferu pri lošem vremenu – kada je oblačno, kiša ili olujno, onda koristimo osetljivije snima-

Snimanje u različitim godišnjim dobima

Zimski pejzaž

Osnovna specifičnost zimskog pejzaža jeste sneg, a najveći problem kako da se dobro prikaže, da se dobije struktura snega i različiti tonovi belih površina. U crno-belom fotografiji snežne površine često su beline bez detalja ili sivilo (kao da smo fotografisali pesak), a kod fotografije u boji javlja se plavičasti ton, naročito u senkama (pogledajte u školi digitalne fotografije – REFOTO 20 kako se jednostavno i brzo uklanja plavetnilo snega). Ako želimo da dobijemo snimak snežnog pejzaža na kome se vidi struktura snega i bogatstvo tonova belih partija, potrebno je obratiti pažnju na sledeće. Fotogeničan sneg je "pršić". To je sneg koji pada kada je mraz i on se sastoji od sitnih kristala koji iskre na suncu. Treba snimati u kontrastu ili kada sunčevi zraci padaju koso i sa strane. Druga varijanta prilikom snimanja snega jeste svodjenje na grafiku. Tada se struktura snega ne vidi i te partije na fotografiji jesu beline bez detalja. No, mi iz iskustva znamo da zemlja nije bela i drveće i kuće okružene belim partijama doživljavamo kao snežni pejzaž. U prvom slučaju film se normalno razvija, a u drugom nešto kontrastnije, a tako se radi i pozitiv.

Proleće je posebno zanimljivo, naročito rano, zbog bogatstva tonova boje kada sve ozeleni. U našim krajevima veći deo dana sunčevi zraci padaju koso i to osvetljenje je reljefno i lepo. Ostale vizuelne specifičnosti proleća nisu izrazite, osim što priroda deluje svetlo i vazdušno, što čini draž fotografija prolećnih pejzaža.

Za leto važe sva već izložena uputstva, s tim što treba voditi računa o tome da je osvetljenje najzanimljivije ujutro i kasnije popodne kada sunce nije u zenitu. Oko podne u našim krajevima senke su kratke i osvetljenje je prilično nezanimljivo i uglavnom sve deluje "spaljeno". Zbog retkih kiša diže se prašina i vidljivost je veoma mala. Može se reći da je leto najlošije za snimanje pejzaža. Jesen je najzahvalnija za snimanje zbog bogatstva toplih boja – žute, crvene i zlataste. Posebno je interesantno i fotogenično kada se u poznu jesen, ali dok lišće još nije opalo, pojave mrazevi i zlatasto lišće se ospe injem, kao da je posrebreno. Jesen se kao godišnja doba može identifikovati, kao i ostala godišnja doba, ne samo po izgledu prirode nego i po aktivnostima koje ljudi upražnjavaju.

Snežna idila obasjana oštrim zimskim suncem

Siniša Krišek

Romatnični prizor prolećnog popodneva

Branislav Bričić

Mlado žito prošarano zlatnim letnjim suncem

Ivana Brezovac

Tople jesenje boje uvek su "fotogenične"

Ivana Brezovac

teljske materijale: ISO 200 i 400. Za pejzaže, gde je po pravilu veliki svetlostni obim (tonska razlika između svetlih i tamnih partija), preporučljivo je snimateljski materijal razviti u sitnozrnatom izjednačujućem razvijaju, uz očuvanje detalja u svetlim i tamnim partijama.

Kod izrade crno-belih pozitivna često je, pored dobrog i odgovarajućeg izbora gradacije fotopapira, potrebno obavljati i druge intervencije kao što su parcijalno dosvetljavanje i zadržavanje i razvijanje iste kopije u dva razvijaa (meki i normalni, tvrdi i normalni). Pri snimanju u boji, kada snimljeni materijal dajemo drugima na obradu, moramo računati na to da nemamo mogućnost naknadnih intervencija i da sve probleme moramo rešiti već prilikom snimanja. Od ovoga se izuzimaju situacije kada materijal dajemo na digitalnu obradu.

Ljudska figura u pejzažu

Ono čega moramo biti svesni jeste da ako postoji ljudska figura u pejzažu, onda ona igra vrlo aktivnu ulogu i potrebno je da je kompoziciono smestimo na "dobro" mesto, odnosno u sferi interesa, kao i da je njen položaj prirodan. Prisustvo čoveka ili ljudi u pejzažu može dati dosta podataka i izazivati brojne asocijacije, što se u profesionalnoj fotografiji mora kontrolisati. Kod fotografija za uspomenu, s izleta i raznih putovanja, često se u prostor pejzaža interpolira ljudska figura, jedna ili više njih, da bi se videlo gde smo to bili. Ovde je bitna odluka šta nam je važnije. Da li da se dobro vide ljudi ili da se dâ prednost predelu. U ovom slučaju osvetljenje se koristi prema prilici, ali nastojimo da snimamo po lepom vremenu. Kod snimanja pejzaža s naglaskom na kreativne elemente, gde je priroda podsticaj i "atelje" fotografa, osvetljenje se bira prema ideji snimatelja i u zavisnosti od željenog efekta.

Snimanje po magli

Zanimljivo je da magla motivaciono deluje na ljude i mnogi snimaju iako je tada vidljivost slaba. Prilikom snimanja po magli treba obratiti pažnju na: 1. merenje svetlosti po magli vidljivost je slaba, ali svetlosti ima dosta i najčešća greška jeste preekspozicionirani film; 2. kadriranje motiva po dubini – utisak magle više se oseća kada su motivi u kadru raspoređeni po dužini i tako treba i kadrirati. Dobro dođe i konkretan prednji plan jer se onda u odnosu na njega oseća dubina prostora prema drugom i trećem planu.

SUMAGLICA U PRASKOZORJE zahtevala je više puta ustajanje u vreme kad je spavanje najslabije. Neophodno je biti na odabranom mestu pre izlaska sunca, uz potpunu neizvesnost šta će svitanje doneti. Uz korišćenje teleobjektiva, film od 400 ASA bio je neophodan

Branislav Strugar

Prednji, srednji i zadnji plan

Kompozicije planova jesu značajne za izgled pejzaža i to nam najčešće određuje ugao snimanja, stajnu tačku i tretman ostalih elemenata u kadru. Donji ugao snimanja naglašava prednji plan i projektuje ga na fonu neba. Gornji ugao ističe zadnji plan, a srednji rakers je neutralan u odnosu na planove. Kod totala često se javlja problem s "praznim" prednjim planom, naročito kada se snima širokougaonim objektivom. Od rasporeda i značenja planova često zavisi i odluka da li će duža strana fotografije biti horizontalna ili vertikalna, kao i pitanje lociranja osnovne oštine i polja dubinske oštine.

Raspored linija, površina i masa

Sve ovo, takođe, jesu elementi koji formiraju kompoziciju i potrebno je voditi računa o tome kako ih organizujemo u kadru naše fotografije. Smatra se, na primer, da u klasičnom komponovanju donji deo slike treba tonski da bude "teži" od gornjeg, a da horizontale (a naročito linija horizontala) ne treba da dele sliku na dva jednaka dela jer se time deli i pažnja posmatrača. Kose linije, a naročito putevi, reke, potoci i slično ne bi trebalo da "izvođe" pogled iz slike, nego da ga vode do sfere i tačke interesa. Dakle, uravnoteženo kombinovanje navedenih elemenata dovodi do skladne kompozicije.

Pejzaž je večita tema. Dok bude prirode, postojaće i potreba ljudi da je fotografišu. Videli smo da su razlozi zbog kojih se snimaju pejzaži različiti, pa su prema tome različiti pristupi, a i rezultati. Naše informacije o pejzažu odnose se na osnovne naznake, bazna uputstva za rad. Sve ostalo je nadogradnja i svako ko snima pejzaže gradi svoj način, prema nameni i ideji koje ga opredeljuju da se posveti ovoj zanimljivoj temi.

Svetlo u pejzažnoj fotografiji

Branislav Strugar

mr Vladimir Červenka

Snimci grana bukovog stabla U MAGLI načinjeni su posle dugog tumaranja planinom obavijenom oblacima. U jednom trenutku probio se zrak sunca i omogućio interesantan efekat: magla je potencirala razliku u udaljenosti pojedinih grana i učinila da perspektiva po dubini bude mnogo izraženija

zu? Zbog toga što bi svaki ozbiljniji fotograf morao da se ponaša kao "turista", odnosno da kao putnik kroz prostor i vreme svakog dana pravi fotografske zapise događaja i predela kroz koje prolazi. Podrazumeva se da on neće praviti "konzervirane uspomene", već skice relevantne podatke o stranama sveta, tački snimanja itd., pogotovu kod motiva kojima namerava da se jednog dana možda ponovo vrati. U tu svrhu od koristi će mu biti bilo koji aparat koji neće mnogo smetati u svakodnevnim aktivnostima, pa makar to bio i onaj "turistički idiot" (ali solidan)!

2. Da bismo krenuli sa drugom fazom, pre svega moramo da nabavimo dobro razgažene cipele koje ne žuljaju. Ova faza po mnogo čemu sliči prvoj fazi, a razlikuje se po tome što tu nije reč o slučajnoj šetnji ili godišnjem odmoru, odnosno "slučajnom nalazu" motiva ili inspiracije, već o planiranom poduhvatu, tako da je možemo slobodno nazvati fazom "planiranog nalaza". Ukoliko pretpostavljamo da se motivu nećemo moći ponovo vratiti ili je u pitanju teško pristupačan teren, preporučljivo je napraviti nekoliko snimaka pri datim svetlosnim uslovima, poštujući ostale parametre snimka: izbor odgovarajućeg objektiva, određivanje tačke snimanja, rama slike, dubinske oštine i odnosa između prednjeg plana i pozadine. Ako nismo imali sreću s vremenskim i svetlosnim uslovima, čitav poduhvat ponovljamo dok ne postignemo željeni rezultat. Upornost uvek biva nagrađena, a neuspehe treba prihvatiti kao način za sticanje iskustva.

U studiju i enterijeru manipuliramo izvorima svetla koje možemo da kontroliramo (studijska rasveta, fleš), dok smo u eksterijeru upućeni pretežno na rad s nestalnim i nestašnim dnevnim svetlom, koje ne možemo da kontroliramo. Kada radimo sa svetlosnim izvorima i predmetima koje možemo da kontroliramo, koristimo metodu aranžiranja svetlosnih situacija, modela i rekvizite, a ukoliko to ne možemo da činimo – metodu iščekivanja odgovarajućih svetlosnih prilika, godišnjih doba, atmosferskih prilika i sl.

Budući da smo žanr pejzažne fotografije svrstali u kategoriju manipulativno i svetlosno "nekontrolisanih" motiva, pređimo na metodu pristupa, koju možemo podeliti u tri faze.

Tri pristupa pejzažu

1. Prvu fazu slobodno možemo nazvati "turišćkom fazom" ili metodom slučajnog nalaženja – kojom se služi najbrojniji deo fotografske populacije – a to su ponosni vlasnici bilo kakvog fotoaparata koji obično "sve može da uradi sam", dovoljno je usmeriti ga u željenom pravcu i pritisnuti okidač. Ovi "fotografi" tumaraju prirodom kugle zemaljske, organizovano ili individualno kao turisti, a fotoaparat koriste kao mašinu za konzerviranje doživljaja i uspomena, praveći neslućeno ogromne količine samo njima vrednih prosečnih fotografija. Zašto uopšte pominjem ovu neozbiljnu fa-

3. U trećoj fazi pored razgaženih cipela dobro bi nam došli: solidan šator, snažan i pouzdan asistent, više vremena i mnogo ozbiljnije pripreme. U ovoj fazi poseban naglasak stavljamo na svetlosno rešenje slike. Predznanja iz geografije veoma su korisna. U zavisnosti od godišnjeg doba sunce se tokom dana kreće preciznije od sata, tako da uvek možemo predvideti, uzimajući u obzir geografsku širinu, kada će zauzeti najpovoljniji položaj. Orijentišući se pomoću kompasa ili sata, možemo precizno odrediti kada će nam raspored senki najviše odgovarati, tako da na vreme možemo biti na licu mesta.

Poznavanje svetla

U toku dana položaj sunca neprekidno se menja, a u zavisnosti od toga menja se i ugao pod kojim padaju svetlosni zraci. Rano ujutro i kasno uveče ugao je veoma mali (30°) – senke su dugačke, leti u podne svetlosni zraci padaju vertikalno (90°) – senke su kratke i smeštene su neposredno ispod predmeta. U oba slučaja svetlo je kontrastno, deluje neobično, čak neprirodno, ima učinak efektnog osvetljenja i zato ga možemo koristiti samo u toj funkciji (izlasci i zalazci sunca, neobična svetlosna rešenja i sl.). Najpovoljniji ugao svetlosnih zraka jeste kada se sunce nalazi približno na oko 45° u odnosu na horizont, u letnjim mesecima to su dnevni intervali od 8.30 do 11 i od 14 do 18 sati. Zimi možemo da koristimo i podnevno svetlo zbog toga što sunčani zraci padaju pod znatno manjim uglom, a korisni vremenski interval je kraći – od 9.30 do 14.30 sati. Što se tiče smera, preporučljivo je koristiti levo ili desno prednje, bočno ili ko-

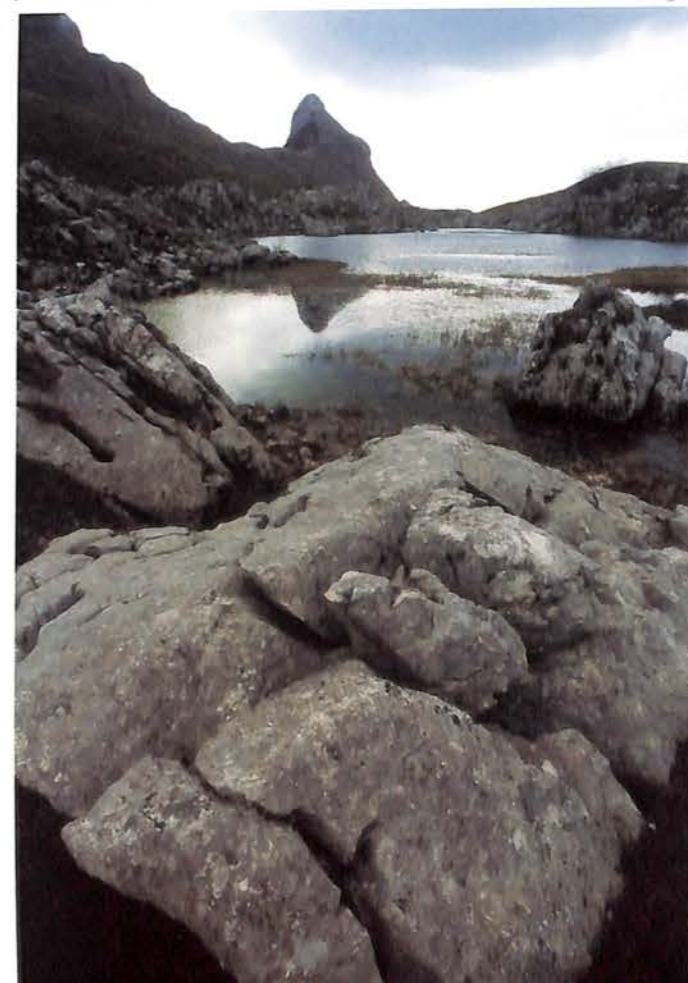
ntrastno, koje naglašava plastičnost i reljefnost predela, kontrast između osvetljenih i neosvetljenih partija i ističe dubinu prostora. Prednje osovinsko svetlo, kada se sunce nalazi iza naših leđa, treba izbegavati zbog toga što ono potire plastičnost i dubinu, senke su (pošto padaju neposredno iza predmeta) iz našeg ugla praktično nevidljive i nemaju nikakvu funkciju, slika gubi kontrast i postaje bezlično siva. Osovinsko kontrastno svetlo deluje efektno, ali ga fotograf s manje praktičnog iskustva teško mogu savladati zbog prevelike razlike u nivoima osvetljenja, odnosno kontrasta između osvetljenih i neosvetljenih partija. Ovaj problem možemo savladati izborom manje kontrastnog (osetljivijeg) materijala, njegovim mekšim razvijanjem i preciznim merenjem svetla.

Stari klasični majstori preferirali su rad sa svetlom i senkom, dok se u savremenoj pejzažnoj fotografiji češće koriste osobine raspršenog svetla koje emituje naoblak. Ovim svetlom uvodimo određena raspoloženja i posebnu atmosferu. Prednosti ovog svetla jesu veoma nežni polutonovi, meko modelirani predmeti, dok sniženi kontrast možemo ubrojiti, kako u prednost, tako i u manu. Njega ne možemo regulisati pomoću senki, filteri nam neće mnogo pomoći, crne i sive tonove uvodimo u sliku isključivo pomoću tamnih površina s većim faktorom relativnog zacrnjenja.

Osnovni eksponometrijski problem u pejzažnoj fotografiji jeste kako savladati beli granični modul, odnosno nebo. U ovom slučaju nebo ima dvostruku funkciju. U tehničkom smislu, kao izvor svetla ima ulogu dopunskog osvetljenja kada je sunčano ili glavnog osvetljenja pri oblačnom vremenu. U likovnom smislu, nebo ima funkciju veoma aktivne bele površine koja na slici obično zauzima dosta prostora, a koja je problematična zbog toga što je osetljivi materijali registruju najčešće kao "praznu" belu bez detalja. O graničnim modulima i rešavanju ovog problema pisali smo u broju 19. časopisa, a o metodama merenja osvetljenja i određivanju ekspozicije u broju 16 i 17.

Vrh Stožina na Durmitoru snimljen je po kiši. Po mom sećanju, surovom planinskom ambijentu češće odgovara ovakva atmosfera od idiličnog sunca. Ipak, svako od nas ima vlastite emocije koje treba da sledi

Branislav Strugar

Fotografska upornost i strpljivost

Umetnik koga priroda inspiriše i dovoljno općini da se njome bavi želi da iskaže svoja osećanja, da svoje snažne emocije "zadrži" u svom delu i da ih učini dostupnim drugima. Odlazeći u prirodu, on stvara uslove i otvara mogućnost da se dogodi ono što će ga emotivno poneti i podstaći na kreativan rad. Njegova racionalna odluka jeste da li će otići u idiličnu ravnicu, surovu planinu, na reku ili u močvaru. On bira godišnje doba, doba dana i delimično vremenske prilike. Ipak, uz najbolji plan i najpreciznije pripreme, onaj poslednji korak čini ili ne čini sama priroda: često to je samo zrak sunca koji se probija kroz oblak, kapljice vode na mahovini, boja koja možda već sutra neće biti takva... Za razliku od slikara, intervencije koje fotograf može da izvede vrlo su ograničene. Stoga, ako je izostao onaj poslednji korak koji je očekivao od prirode – pružice joj novu šansu. Doći će ponovo i ponovo... Bezbroj puta satima sam čekao prodor svetla koji bi krunisao kadar izabran kroz tražilo. Na vetru, kiši, hladnoći... mnogo puta i veće se spustilo a da taj zrak nisam dočekao. Za upornog i strpljivog fotografa uvek postoji i sledeći put.

U prirodu nosim fotoaparatus formata od 35 mm s objektivima od 20 do 400 mm i srednjeformatni 6 x 6 cm s objektivima 40, 80 i 250 mm. U početku sam to činio zato što nisam mogao znati u koju svrhu će se snimak kori-

MAHOVINA NA DRVETU istaknuta je kontrastom, a doživljaj je upotpunjen refleksima koje prave kapi posle kiše. Promenio sam nekoliko objektivu da bih se na kraju opredelio za teleobjektiv od 250 mm (format je 6 x 6 cm)

stiti (prospekt, knjiga, kalendar, plakat...) i koliko će uvećanje biti neophodno. Kasnije,

jedan drugi razlog postao je primaran: objektiv koji imaju sličan ugao (normalni objektiv od 50 mm za format od 35 mm i normalni objektiv od 80 mm za fotoaparatus srednjeg formata) zbog nejednake žižne daljine, pored razlike u dubinskoj ošttrini, čine i nejednake odnose površina u zavisnosti od toga da li je nešto više ili manje udaljeno od fotoaparatusa. U mnogim slučajevima taj efekt može se zanemariti, ali, ako težimo savršenstvu, moramo i o ovome voditi računa. Kada se desi da sam neodlučan prilikom snimanja, eksponiram isti kadar na oba formata, a definitivni izbor pravim kasnije.

Za snimanje u prirodi najčešće koristim film od ISO 100, ali obavezno nosim i one od ISO 200 i 400. Rado snimam rano ujutro i predveče (do potpunog zalaska sunca), a radim i pri najlošijim svetlosnim uslovima (oblačno, vreme, kiša...) i tada su mi osetljiviji filmovi neophodni. Stavim nosim kad god je to moguće, a filtre gotovo nikad ne koristim. Trudim se da što manje elemenata prepustim slučaju. Od tehnike nosim i ono što je malo verovatno da će trebati, jer se na snimanju uvek ukaže potreba za onim delom pribora koji je ostao kod kuće. Kad sam na odabranom terenu, spreman sam na svaki napor kako bih našao što bolju stajnu tačku. Bezbroj puta peo sam se na vrhove za koje bih onda ustanovio da su krajnje nezanimljivi ili da se treba popeti u ne-

Branislav Strugar

JEZERO NA LOVČENU. Procenio sam da stajna tačka mora biti takva da se u kadru jezero nađe zajedno s vrhom na kome je Mauzolej, jer je vrh po njemu dobio ime Jezerski vrh. Samo jezero delovalo bi neprepoznatljivo i bezlično. Posle četiri sata pešačenja obišao sam sve potencijalne stajne tačke i izabrao najbolji mogući ugao. Jezerski vrh bacao je senku preko većeg dela jezera, pa je bilo neophodno sačekati još dva sata da se dovoljno pomeri sunce na trenutak ipak obasja jezero... Sledeći sunčan dan osvanuo je tek nedelju dana kasnije, a crvenog lišća više nije bilo na granama

Branislav Strugar

ko drugo doba dana ili godine. Ako bih snimao neki detalj: stablo, stenu ili slapove na potoku, trudio bih se da ne pritisnem okidač ponesen prvim ushićenjem. Ako su slapovi impresivni već u prvom trenutku, sigurno je da će nešto strpljivija analiza i detaljniji obilazak terena dati još bolji rezultat. Ako bi kvalitet snimaka bio zadovoljavajući, uvek bih imao na umu i to da isti kadar može biti još interesantniji pri drugim vremenskim i svetlosnim uslovima. Ono što sami u tom trenutku ne možemo promeniti, promeniće priroda – treba samo doći ponovo.

Govorio sam o inspiraciji i kreativnom stvaranju umetničkog dela, o procesu koji nije ničim sputan i ograničen. Nešto drugačije stvari stoje kad je u pitanju primenjena fotografija. Kad je rad naručen, fotograf uvek mora imati na umu projektni zadatak. Svoju kreativnost i umeće mora staviti u službu upotrebne vrednosti. Pejzaž za turistički prospekt mora imati dopadljivost i privlačnost zbog kojih bi turista pozeleo da dođe. Snimak predela u nekoj knjizi često treba da ima informativni karakter, pa je važnije da se neko jezero vidi celo, možda i njegov položaj u odnosu na okolne planine, nego impresivni detalj ma kako umetniku bio drag. Ipak, to ne treba da nas obeshrabri, za kreativnog fotografa uvek ima dovoljno mogućnosti i prostora da se izrazi.

Na kraju, ostaje pitanje koje je danas aktuelnije nego ikad ranije: do koje mere fotografsko delo mora biti slično originalu, odnosno: da li su dozvoljene intervencije i kakve? U primenjenoj umetnosti ta ograničenja daće sam projektni zadatak. Ako pejzaž u knjizi treba da ilustruje neko stanje na terenu, svakako ne smemo intervenisati tako da narušimo istinitost dokumenta. Ali, nasuprot tome, ne smatram nedozvoljenom intervenciju naknadnog "skidanja" žica dalekovoda ili "uklanjanje" otpadaka koje iz nekog razloga nismo mogli očistiti prilikom snimanja. Kod snimaka čija je namena informativna ne sme se intervenisati tako da se naruši njihova dokumentarna vrednost i čitalac dovede u zabludu. Nasuprot pejzažu koji je našao primenu i koji mora biti "istinit", smatram da pejzažu koji je nastao prvenstveno kao potreba umetnika da se izrazi kroz likovno delo ne treba stavljati bilo kakva ograničenja. Kao što umetnik bira tehniku kojom će se služiti: ulje na platnu, grafika, fotografija, vajarstvo, tako danas tehnike mogu biti kombinovane ili se mogu koristiti elektronski mediji nezavisno od teme koju obrađuju. Pejzaž "uzet" iz prirode samo je osnova i građa kojom se umetnik služi u izražavanju vlastitih ideja i emocija.

Branislav Strugar

Pejzaž i digitalna fotografija

Ovaj osvrt na upliv digitalne fotografije u pejzaž opisaću preko sopstvenog iskustva jednog neprofesionalnog fotografa koji dobre dve i po decenije snima svet oko sebe i pokušava da fotografski zabeleži raznovrsne motive iz prirode.

Digitalni fotoaparatus sam za snimanje pejzaža počeo relativno skoro da koristim. Na osnovu nekoliko godina eksperimentisanja s nekoliko različitih varijanti, neopobitno sam zaključio da mi je neophodan refleksi digitalni fotoaparatus koji može da iskoristi moju postojeću kolekciju prilično kvalitetnih objektivu. Na osnovu usaglašavanja odnosa cena – kvalitet, nabavio sam Nikon D-100 koji dosta dobro objedinjuje najbolja rešenja fotoaparatusa s filmom i modernog digitalnog fotoaparatusa. Prilikom korišćenja digitalnog fotoaparatusa morate imati na umu nekoliko važnih specifičnosti.

– Digitalni fotoaparatus koji koristim ima rezoluciju od šest megapiksela, koja omogućava da se prave odlične fotografije formata 20 x 30 cm i prilično dobre formata 30 x 45 cm. To je skromnije od kvalitetno skeniranog slajda, ali je dovoljno za većinu uobičajenih primena.

– Treba računati na mnogo brže trošenje baterija nego kod analognih fotoaparatusa, što se ne sme zaboraviti, pogotovo kada se duže boravi u prirodi.

– U digitalnom fotoaparatusu umesto filma za smeštanje podataka koristi se memorijska kartica, čija cena nije zanemarljiva, ali se kupuje samo jednom i može se brisati i ponovo puniti neograničeni broj puta. Kapacitet kartice može da bude od nekoliko megabajta do nekoliko gigabajta, a cena od nekoliko desetina evra, do preko 1.000 evra za najveće kartice od 4 GB (4.000 megabajta). Važno je odabrati dovoljno velike kartice koje mogu da prime određenu količinu fotografija koje uobičajeno snimate prilikom jednog izlaska na teren.

– Ako kapacitet memorijskih kartica koje posedujete nije dovoljan za jedan fotografski izlazak na teren, veoma je praktično da sa sobom nosite neki uređaj na koji možete isprazniti svoje napunjene kartice. To može da bude notebook računaru koji je najskuplja i najglomaznija varijanta. Od drugih mogućnosti treba pomenuti "Image tank" s hard-diskom od preko 20 GB za pražnjenje kartica ili pre-

nosni narezivač kompaktnih diskova.

– Na digitalnom fotoaparatusu moguće je odabrati nekoliko rezolucija i kvaliteta zapisivanja fajlova na memorijsku karticu. Naravno, najkvalitetniji fajlovi zauzimaju i najviše prostora na kartici, ali oni daju i najbolje rezultate, pa u tom smislu ne treba štedeti, pogotovo ako je reč o "važnim" snimcima.

– Zapisivanje visokokvalitetnih fajlova na kar-

Vrh Kopaonika, zimsko jutro na -15°C. Polarizacioni filter zaslužan je za lepu boju neba

Branislav Brkić

ticu ume da potraje više sekundi nakon okidanja, ali taj podatak obično nije mnogo bitan prilikom snimanja pejzaža.

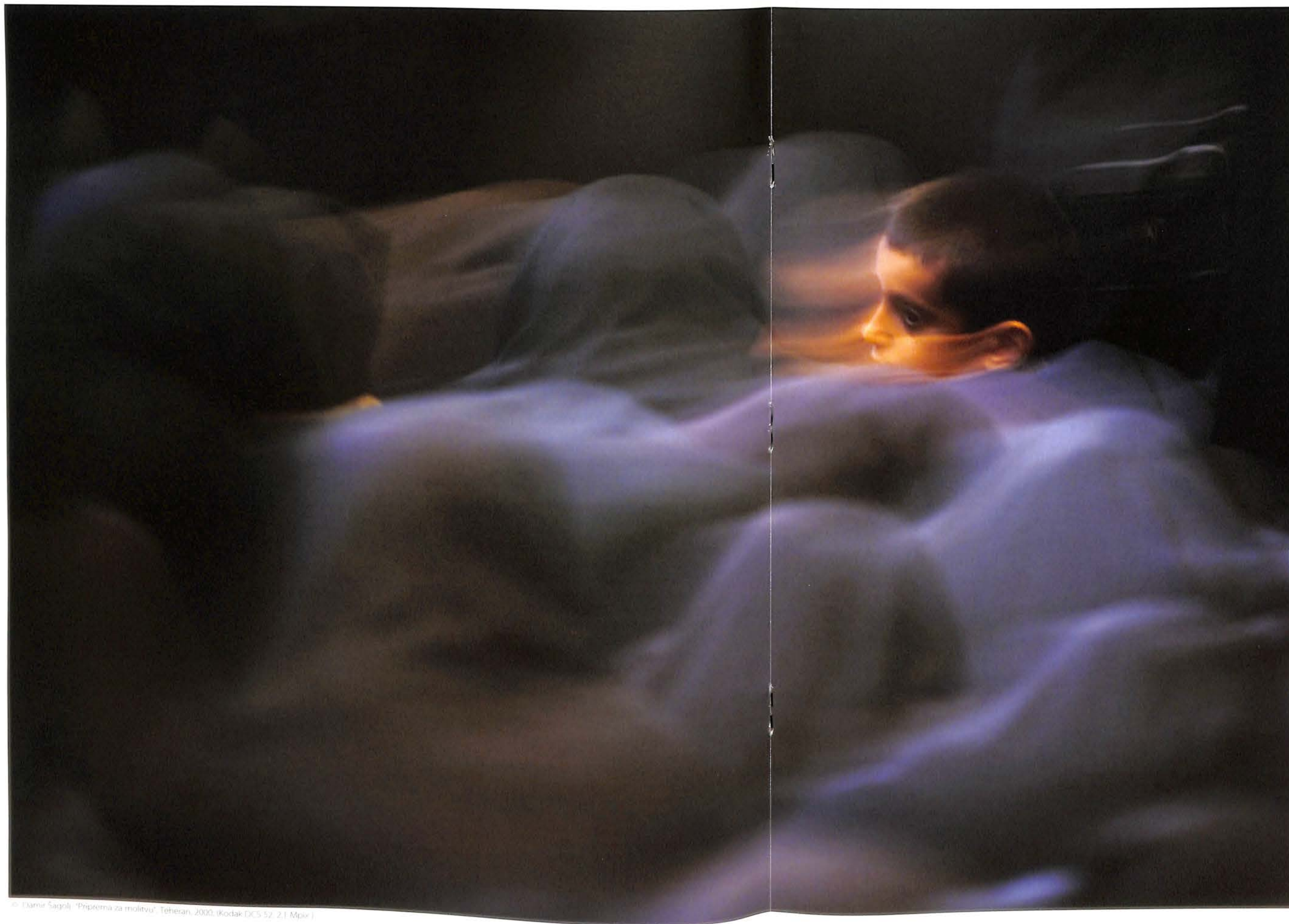
– Odabrani digitalni fotoaparatus treba da ima kvalitetno merenje svetla, uključujući i spot merenje. Uvid u podešenu ekspoziciju i otvor blende je neophodan da bi se parametri snimanja podesili optimalno prema izabranom motivu. Korekcija izmerene ekspozicije često se koristi prilikom snimanja pejzaža, naročito ako se snima predeo pod snegom.

– Pri snimanju pejzaža često se prava atmosfera mora zabeležiti po nepovoljnim svetlosnim uslovima. Iz tog razloga veoma je važno da odabrani digitalni fotoaparatus može da se pričvrsti na stativ i da ima priključak za neki žičani okidač.

– Podešavanje balansa belog se kod dobrog digitalnog fotoaparatusa jednostavno obavlja, a od velike je važnosti za eliminaciju neke nepovoljne dominante (na primer, plavičasti sneg po sunčanom danu na velikim nadmorskim visinama).

– Prilikom snimanja pejzaža često se upotrebljava polarizacioni filter zbog podešavanja odnosa neba, oblaka, velikih vodenih i šumskih površina. Važno je da na odabrani digitalni fotoaparatus može da se namontira polarizacioni filter i da su njegovi efekti vidljivi u tražilu (refleksi fotoaparatus).

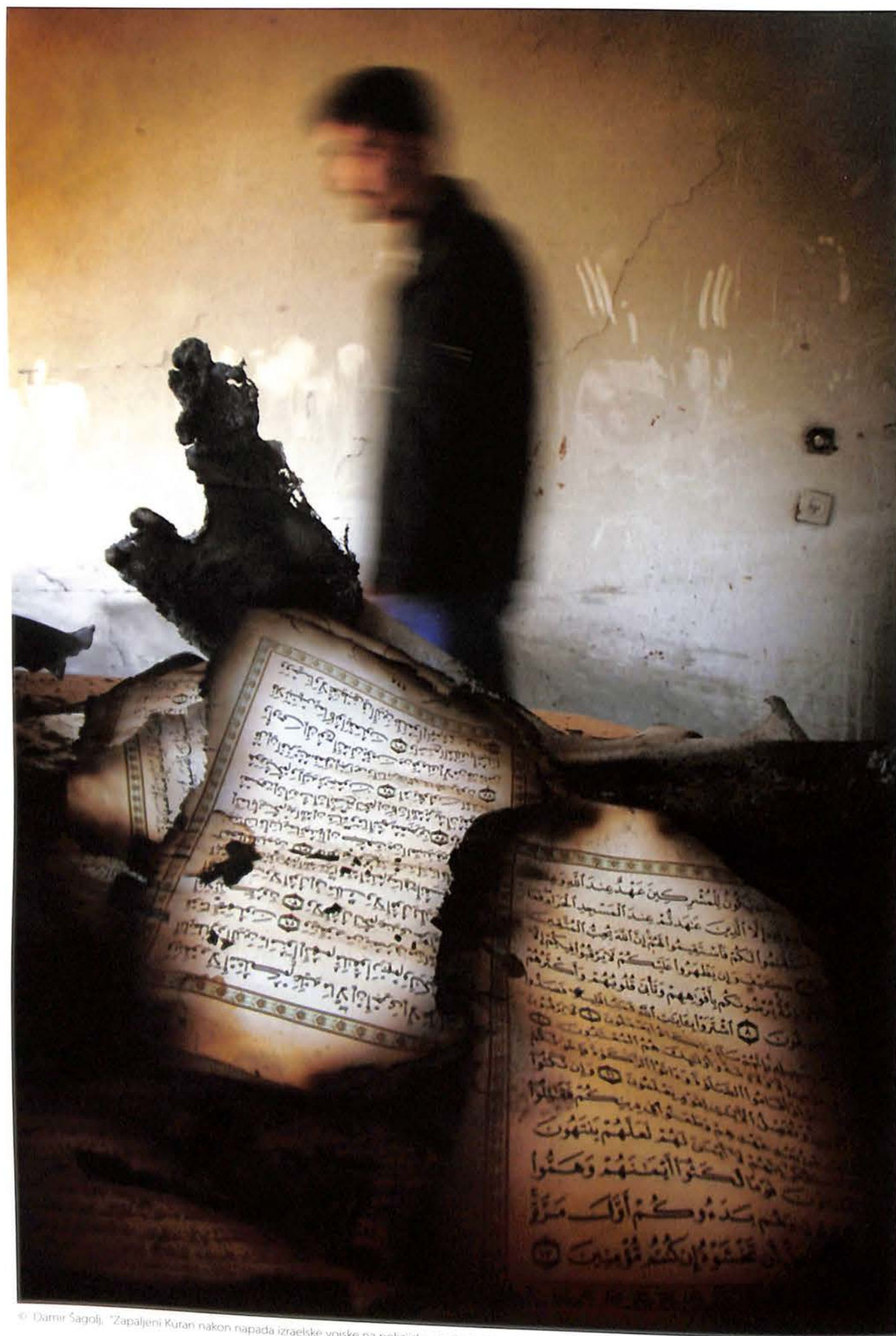
Branislav Brkić

Šta vidi Darnir Šagolj

Sva tajna Šagoljevog umeća počinje u njegovoj sposobnosti da trivijalnom i, kao, besadržajnom trenutku i prizoru podari uzbuđenost i važnost. To mora, naravno, prvo biti stvar individualnog dara i načina na koji se uopšte doživljava svet

© Ehsan Saghafi "Priprema za molitvu", Teheran, 2000. (Kodak DCS 5Z 2, 1 Mpix)

© Damir Šagolj, "Zapaljeni Kuran nakon napada izraelske vojske na policijsku stanicu", Gaza, 2001, (Kodak DCS 520)

© Damir Šagolj, "Missing persons", oglasi za nestale osobe nalepljeni na staklo autobuske stanice, u pozadini je reklamni pano za neku modnu kuću, Njujork, 15. 9. 2001

Plemeniti demon, koji tera sve one retke među najvršnjima, isti je onaj s kojim je ugovor sklopio i sarajevski fotograf – reporter Damir Šagolj. Demonu je ime: Morati biti onde. Motiv je taj koji večnu i divlju romantičnost, jednaku u "staroga" Byrona, kao i u "modernoga" Blaisea Cendrarsa (kada se ukrca na prvo putovanje transsibirske železnice), i egzaktnu profesionalnost majstora zanata spaja u sebi savršeno, bez šava i pukotine.

"Onde" ovih Šagoljevih fotografija jesu Bliski istok i tamošnja previranja. I prava priča počinje tek s tim konkretnim podatkom. Jer ove slike na toj konkretnoj stvarnosti, toj a ne nekoj drugoj, iskušavaju svoju, Šagoljevu novinarsku metodu i likovnu poetiku. Odmah moram reći: to dvoje (novinarska metoda i likovna poetika) samo u mojoj rečenici mora biti dvoje, jer drugačije ne dopušta gramatika. Na Dami-

rovim fotografijama to je jedno celo, onako koliko je čovek ceo što stoji iza njegovog objekta. Sva tajna Šagoljevog umeća, čini mi se, počinje u njegovoj sposobnosti da trivijalnom i, kao, besadržajnom trenutku i prizoru podari uzbuđljivost i važnost. To se, naravno, mora događati prvo u unutrašnjem doživljaju, to mora, naravno, prvo biti stvar individualnog dara i načina na koji se uopšte doživljava svet. Kao kod Pere Lagerskvista, koji kaže: "Kako li čudesan mora biti svet onome kome je i obični kamenčić – dragocenost!" Na tu mentalnu sposobnost "posle" naleže Šagoljevo savršeno majstorstvo. Između njegovog oka i njegovih fotoaparata vlada apsolutna saglasnost. Tek tako biva moguće da se dobije jedinstvo o kome govorim, jedinstvo izveštača poriva, unutrašnjeg doživljaja i likovne ostvarenosti. Zato je Šagolj autor u punom značenju reči: on može da bude katalizator i izvođač tajanstvenog mentalno-tehničkog procesa

u kojem se oni trivijalni i besadržajni prizori pretvaraju – na naše oči, na njegovim slikama – u prvorazredne dokumente jedne ogolele konkretne stvarnosti i u vizuelne umetničke činjenice s vlastitim autonomnim likovnim životom. Sve to – jedno u drugome, u isti mah.

Osim izvornog talenta, velike fotografske kulture, što je kod Šagolja već na prvi pogled očigledno, u toj jedinstvenoj sposobnosti fiksiranja važnosti ljudskih trenutaka i ljudske sudbine u njenim najmarginalizovanim stanjima i oblicima prepoznaju se snažni tragovi sarajevskog iskustva čiji je Šagolj jedan od blistavih fotografskih protagonista. A meni, koji ispisujem ove redove o majstoru, ipak je još nešto preteklo. Da zamišljam i zavidim: šta li je sve videlo Šagoljevo oko, a šta je ostalo na unutrašnjem filmu, i šta Damir – samo on – vidi kada zatvori oči, iza spuštenih trepavica?

Ivan Lovrenović

© Damir Šagolj, "Portret Palestinke", Gaza, 2001, (Kodak DCS 520)

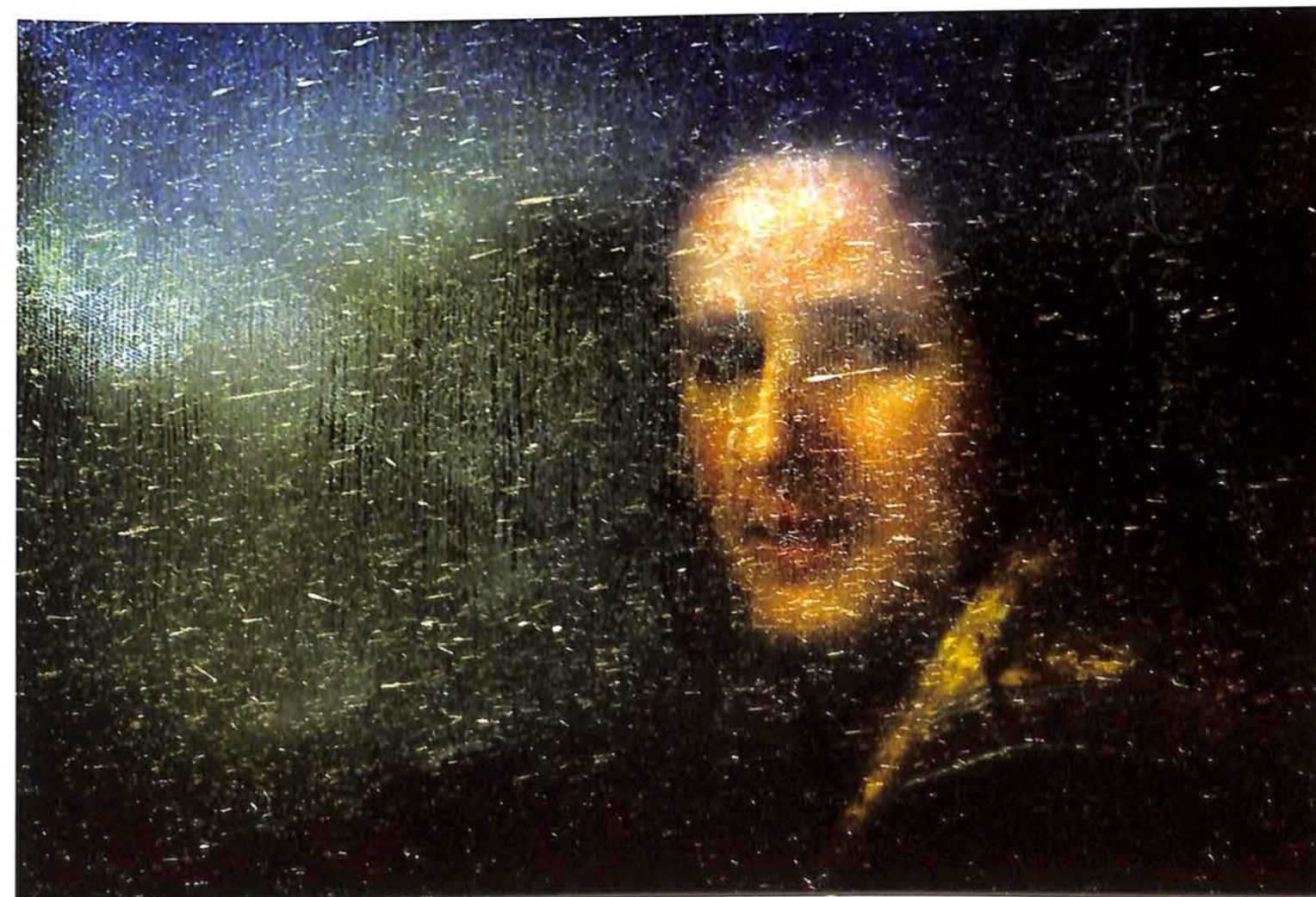
© Damir Šagolj, "Avganistanske izbeglice u prihvatnom centru u Iranu", granica Avganistana i Irana, avgust, 2001, (Kodak DCS 520)

Reporterski izazovi

Damir Šagolj rođen je 3. maja 1971. godine u Sarajevu gde je završio osnovnu i srednju školu. Godine 1985. seli se u Moskvu gde mu otac radi kao dopisnik sarajevskog *Oslobođenja* naredne četiri godine. Tamo studira na Moskovskom energetsom institutu i vrzma se fakultativno po Moskovskoj filmskoj akademiji i studiju Moskfiljm. Neposredno pred rat u Bosni vraća se u Sarajevo gde kao vojnik provodi sledeće četiri godine. Godine 1996. počinje da radi za *Sipa Press* agenciju iz Pariza, preko koje dobija svoje prve ozbiljnije zadatke. Zahvaljujući ugledu agencije i dešavanjima u Bosni i na Balkanu, njegove rane fotografije objavljuju ugledni časopisi. Od 1997. godine počinje da radi za agenciju *Reuters* kao dopisnik iz Bosne. U sledećih nekoliko godina pokriva sukobe na prostorima Balkana, te domaće teme iz, za fotografiju, uvek interesantne Bosne. S prestankom ratnih aktivnosti na našim prostorima "seli" se na Bliski i Srednji istok gde nesmanjenim intenzitetom nastavlja s pokrivanjem tamošnjih sukoba. Iran, Irak, Palestina, Avganistan, Libanon sledeće su stanice.

Zahvaljujući raznovrsnosti fotografskih zadataka koje se postavljaju pred reportera velike agencije kakva je *Reuters*, Damir, pored oružanih sukoba prati i ostale vesti, prvenstveno velike sportske događaje.

Njegove fotografije naručivali su i objavljivali vodeći svetski magazini i novine, između ostalih i *Paris Match*, *The Newsweek*, *The Time*, *The Life*, *The New York Times*, *The Washington Post*. Kako Damir po pravilu ne učestvuje i ne organizuje izložbe zbog nonšalantnog odnosa publike prema "fotografijama na zidu" i činjenice da je rad fotografa, nažalost, degradiran samom formom organizovanja takvog društvenog događaja, ova rubrika u biografiji ostaje prazna. Ipak, retrospektiva njegovih radova prikazana je 2003. godine na prestižnom festivalu fotonovinarstva "Visa Pour L'image" u Perpignan (Perpignan – Francuska), gde je Šagolj predstavljen kao fotoreporter novinske agencije koji i u složenim uslovima kratkih rokova i brojnih zahteva urednika na koje se mora odgovoriti ipak uspeva napraviti ono što zovemo dobrom fotografijom.

© Damir Šagolj, "Žena, povratnik iz Srebrenice, gleda kroz prozor autobusa" 2000, (Kodak DCS 520)

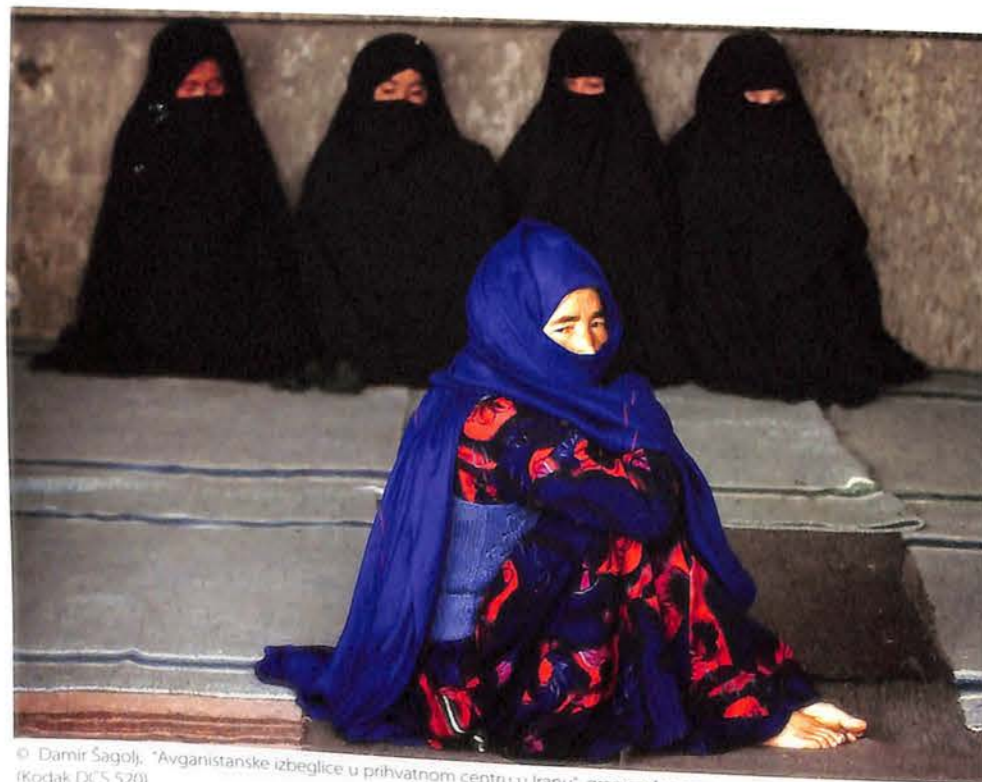

© Damir Šagolj, "Molitve Derviša", predgrađe Bagdada, 2003, (Canon EOS 1D, 4 Mpix)

© Damir Šagolj, "Korida u Pamploni tokom festivala San Fermin", Pamplona, 2003, (Canon EOS 1D)

© Damir Šagolj, "Avganistanske izbeglice u prihvatnom centru u Iranu", granica Avganistana i Irana, avgust, 2001, (Kodak DCS 520)

DIGT/ANLG

Ako ste pažljivo pročitali legende ispod fotografija, sigurno ste приметili da su sve fotografije snimljene digitalnim fotoaparati-
ma. S obzirom na to da je tema ovog broja Digitalna versus Analogna fotografija, pitali smo Damira kakav je njegov stav prema toj temi.

Kao i većina, u svet fotografije ušao je s klasičnim refleksnim fotoaparatom koji već, posle 2-3 godine, zamenio digitalnim kojim i danas fotografiše. Prvi fotoaparat bio je Kodak DCS 520 od 2 Mpix (u to vreme koštao je 27.000 dolara!). Koliko kvalitetno radi možete sami prosuditi jer većina fotografija u njegovom portfoliju snimljena je ovim fotoaparatom. Kasnije prelazi na Canon 1D s kojim još uvek fotografiše. Kaže da je za potrebe novina i časopisa rezolucija od 2 Mpix više nego dovoljna. Omogućava fotografu da brzo radi, a s najnovijim softverima za interpolaciju digitalne slike i od tako malih fajlova mogu se napraviti čak i metarske fotografije.

Iako ga ponekad uhvati nostalgija ka klasičnoj (analognoj) fotografiji i onom "slatkom" iščekivanju rezultata na filmu, smatra da je digitalna fotografija sebi duboko utrla siguran i dug put.

© Damir Šagolj, "Dete obolelo od leukemije u Bagdadskoj bolnici", Irak, 2002, (Canon EOS 1D)

Neka pada sneg

Milan Živković

U digitalnoj laboratoriji možete "napraviti" sneg jačine i gustine kakve god želite. Nekoliko pahulja, uz malo znanja i veštine, pretvoriće se u pravu snežnu mećavu

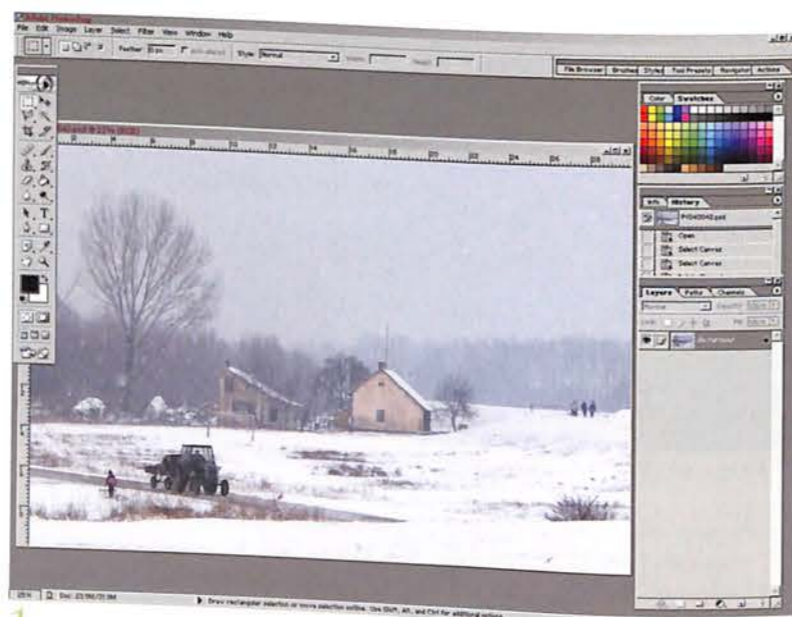

Pogledali ste kroz prozor i videli kako je napolju sve belo, a sneg još uvek pada. Uzimate fotoaparata i krećete sa snimanjem prelepih pejzaža sa željom da i drugima pokažete zimske lepote. Ali, kada ste uradili fotografije, na većini snimaka snega koji lebdi u vazduhu skoro da nema ili se jedva vidi. Gde su nestale sve one prelepe snežne pahuljice?

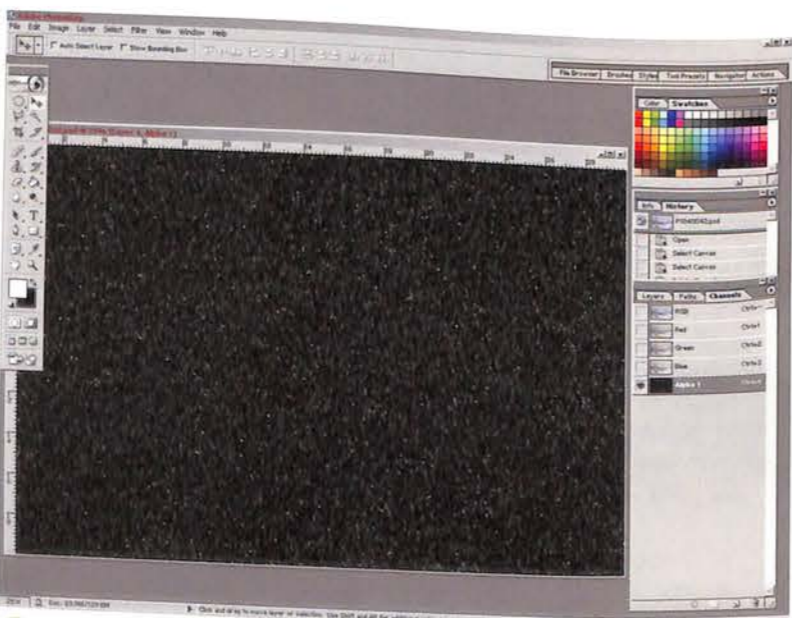
Taj problem mučio je i klasične fotografe jer ukoliko pahuljice nisu velike, ako nije dobar ugao pod kojim snimamo i još dosta toga, sneg kao da nestane. Šta možemo da uradimo? Oni koji svoje fotografije rade u kućnoj laboratoriji, dovijali su se na razne načine: od izbeljivanja sivkastih tačkica Farmerovim oslabljivačem, do izrade kontrastnijih kopija. Jedna od izuzetno uspešnih metoda bila je i sendvič tehnika originalnog snimka s dugo eksponiranim snimkom kristala šećera na crnom kartonu koji blago pomerimo tokom snimanja da bismo dobili efekat kretanja pahuljica. Varijanta ove metode jeste projektovanje slike kroz staklo na kome se nalaze kristali šećera, uz obavezno pomeranje tokom eksponiranja papira. Naša digitalna laboratorija dozvoljava brže i jednostavnije metode koje uz to ne privlače mrave u foto-laboratoriju.

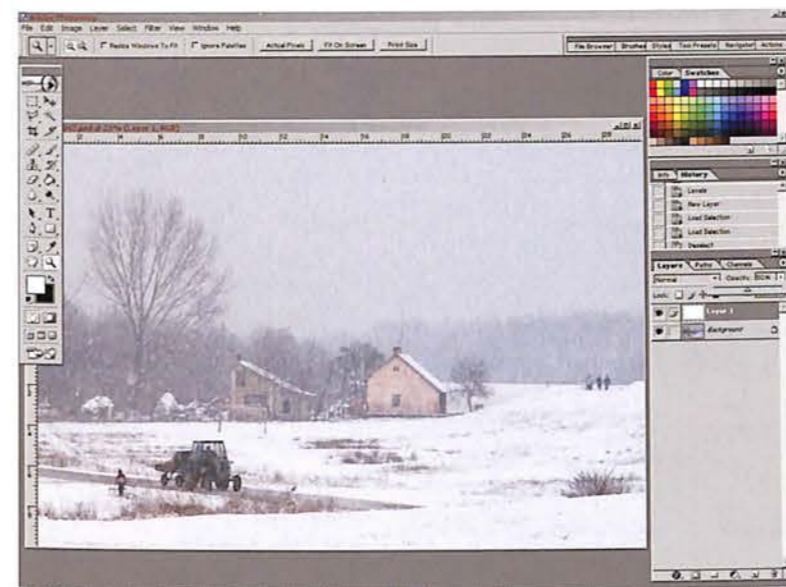
Detalji Alfa kanala s primenjenim filterima (1, 2, 3)

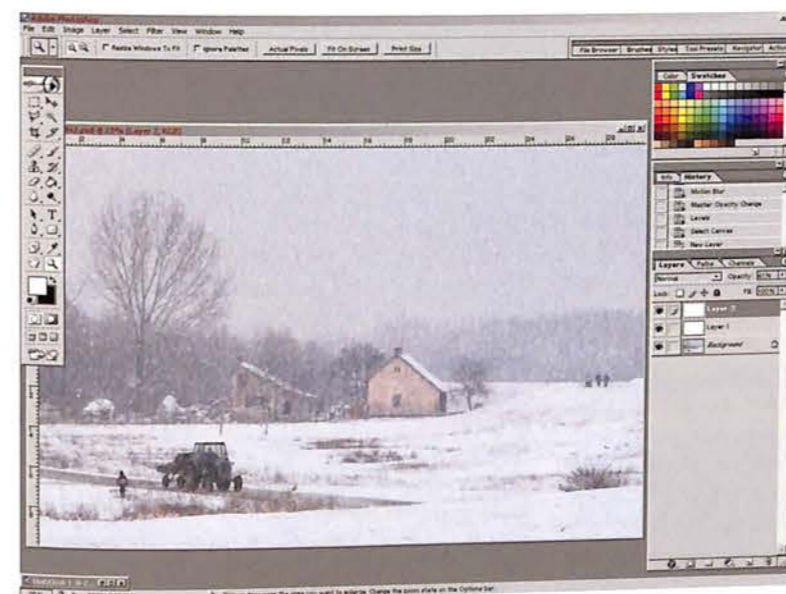
1 Originalna fotografija pre intervencije

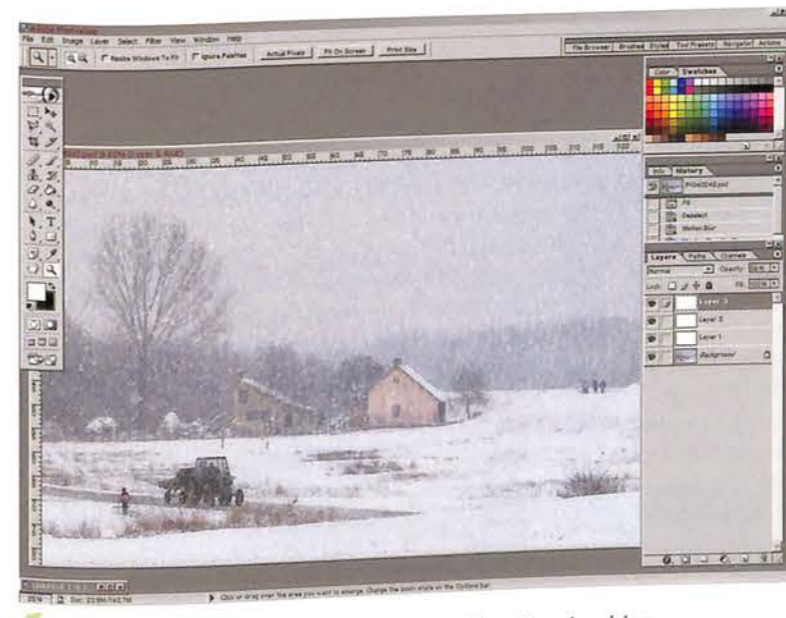
2 Prikaz Alfa kanala na koji je primenjen filter Noise

3 Prvi lejer s generisanim snegom i transparentijom 50%

4 Novi lejer na kom ponavljamo operaciju s novom selekcijom

5 Na poslednjem lejeru primenjujemo filter Gaussian blur

Prvo, treba da smislimo kako da na našem snimku računaramo generišemo sneg. Kao i za većinu stvari koje smo do sada radili, posegnućemo za alfa kanalima. Kreiraćemo novi kanal (kartica Channels > dugme kojim otvaramo opcije > New Channel).

Zatim ćemo primeniti filter koji nam najbrže može dati rezultat: Filter > Noise > Add Noise > Amount 400%. Kako ovaj filter generiše relativno male tačke, napravićemo selekciju unutar alfa kanala, primeniti filter i zatim povećati selektovani deo (Edit > Transform > Scale). Zatim, podesićemo kontrast komandom Image Adjust > Levels ili Curves. Dobili smo selekciju čiji detalj vidimo na prvoj slici. Posle toga iskopiramo alfa kanal i primeniti filter Motion Blur (Filter > Blur > Motion Blur) pomoću kojeg dajemo efekat kretanja našim virtuelnim pahuljama.

Primenićemo ga na sliku putem novog sloja (Layer > New Layer ili Ctrl+Shift+N) tako što selekciju u novom sloju ispunimo belom bojom komandom Alt+Del. Promenimo zatim providnost sloja na 50%. Dobili smo efekat snega, ali pahulje su relativno male i sve su iste veličine. Selekcije možemo i ne moramo da kopiramo jer efekat kretanja primenom blur filtra možemo da uradimo i na samom sloju.

Probaćemo zatim novi filter koji može da generiše tačkice, a to je Film Grain (Filter > Artistic > Film Grain) koji primenimo na novi alfa kanal. Ponovimo sve pomenute operacije ovog puta na novom sloju (Layer 2).

Od filtera koje možemo da probamo tu su još i Filter > Pixelate > Mezzotint i Pointilize, a meni se posebno svideo efekat koji daje Filter > Scetch > Reticulation koji, u stvari, daje efekat retikulacije na filmu, ali primenjen na alfa kanal i uz korigovanje kontrasta daje lepe tačke različite veličine.

Na selekciju (alfa 3) koju smo napravili nećemo primeniti filter Motion Blur, već Gaussian Blur i on će nam poslužiti za kreiranje velikih pahulja koje kao da stoje u vazduhu. Napravimo još jedan sloj i selekciju alfa 3 ispunimo bojom. Potamnimo neznatno samu fotografiju (Background) da bismo pojačali efekat snega. Kombinovanjem tri sloja kod kojih možemo da korigujemo prosvetljenost ili da ih povećavamo ukoliko želimo veće pahulje, menjamo intenzitet naše kreirane mećave. Spustimo slojeve (Flatten Image), uklonimo alfa kanale i sačuvamo sliku.

Za kraj jedan mali savet: pre nego što zatvorite fajl, vratite se unazad pre spuštanja slojeva (History), selektujte podlogu (Background) i ispunite je crnom bojom. Sačuvajte ovu sliku odvojeno jer ćete jednostavnim ubacivanjem drugih slika moći da uradite sve ovo bez ponavljanja svih ovih postupaka.

Krajnji rezultat – virtuelni sneg koji pada

"Hirurgija" zrna

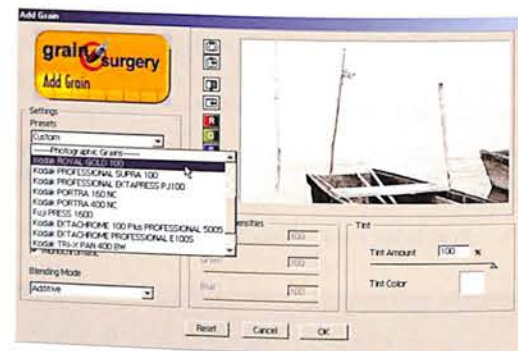
Ovaj filtar, na jednostavan i brz način, omogućava dodavanje zrna na, ponekad, neprirodno oštrim digitalnim fotografijama

Često čujem od fotografa poznanika, što amatera, što profesionalaca, koji su nedavno počeli da snimaju digitalnim fotoaparatom da im prosto "smeta" koliko su "klinički i neprirodno oštre" fotografije koje dobijaju. Naravno, oština nije ono što im zaista smeta, jer digitalna fotografija zbog svoje sadašnje relativno male rezolucije u poređenju s analognom nikada ne može biti oštrija od nje, već se kroz dalji razgovor uglavnom pokaže da ono što im zaista "smeta" jeste nepostojanje filmskog zrna na digitalnim snimcima, tako karakterističnog za fotografije izrađene s filmova. To kod posmatrača stvara subjektivni utisak preterane, neprirodne, gotovo kliničke oštine. Ovaj utisak naročito je izražen kod tehnički ispravno snimljenih digitalnih fotografija s oštrim fokusom i velikom dubinskom oštrinom, naročito onih snimljenih s manjom osetljivošću (ISO 50-320). Do pre nekoliko godina, tačnije do 2001. godine, ovaj nedostatak digitalne fotografije se teško i dosta neuspešno otklanjao primenom raznih "noise" filtera za stvaranje nasumičnog šuma (imitacija fotografskog zrna) na slici u programima za obradu slike kao što je, na primer, Photoshop. No, rezultat je uvek bio relativno neprirodan i nezadovoljavajući – sve do pojave "Noise Surgery" filtera. Godine 2001. kompanija Visual Infinity Inc., iz Berklija u Kaliforniji, izdala je "Noise Surgery" filtar za Photoshop i ostale programe koji podržavaju Photoshop plug-in tehnologiju. Sada već u verziji 2, ovaj filtar omogućava tri moda rada s digitalnom slikom: dodavanje zrna na osnovu uzorka s prethodne slike. Ovaj poslednji mod izuzetno je koristan profesionalnim dizajnerima koji se bave kompozitovanjem fotografija. No, zbog kompleksnosti ovog filtera i ograničenog prostora, pozabavićemo se samo funkcijom dodavanja zrna pomoću Noise Surgery filtera. Odmah po otvaranju kontrolnog prozora upada u oči jednostavnost korišćenja i znatan broj gotovih setova koji oponašaju zrna poznatih profesionalnih i amaterskih (crno-belih i kolor) filmova formata od 35 mm popularnih proizvođača: Agfa, Kodak i Fuji.

Radomir – Maša Dikosavljević

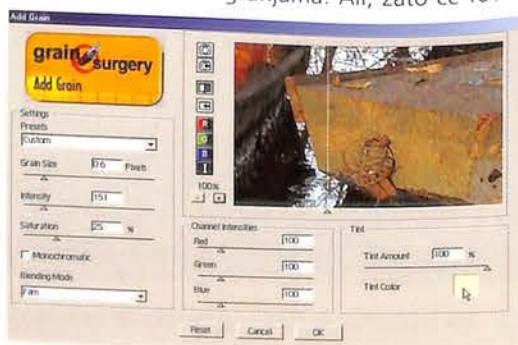
Tu je i "Preview" prozor, pristojne veličine, pomoću kojeg odmah možete videti rezultat pre same primene filtera. Slika može da se zumira (+/-) i da se podeli na dva dela, od kojih levi pokazuje originalni detalj, a desni detalj s efektom ("Split View").

Parametri svakog gotovog preseta mogu dalje da se menjaju pomoću horizontalnih slajdera i tu dolazi do izražaja vaša kreativnost tako što ćete podesiti veličinu, intenzitet i saturaciju zrna da odgovara rezoluciji, veličini i atmosferi vaše fotografije. Tu su i tri modaliteta koja određuju kako dodato zrno reaguje s tonovima slike ("Blending Mode") – na primer, "Multiplicative" ne ostavlja zrno na tamnim, tj. crnim delovima fotografije, što je u određenim slučajevima veoma važno. S desne strane panela nalazi se kvadrat za izbor obojenosti zrna ("Tint Color") i intenzitet. Standardna bela boja zrna zadovoljava u većini slučajeva, međutim, postoje određene scene kao što su kasni popodnevni snimci i scene zalaska sunca kada više odgovaraju žute ili crvene nijanse zrna.

Grain Surgery filtar jeste veoma uspeo proizvod koji se izdvaja u seriji "noise" filtera (bar onih dostupnih nama "smrtnicima"). Kvalitetom, tj. realnošću imitacije zrna različitih filmova zaslužuje da bude u kolekciji alata svakog fotografa koji snima digitalno. Ukoliko snimate isključivo kolor digitalnu fotografiju, verovatno ćete imati nešto manju potrebu za njim, jer kolor fotografija subjektivno zahteva mnogo manje zrna od crno-bele fotografije (kolor filmovi, od samog svog nastanka, pravljeni su s manjim zrnima kao rezultat napretka tehnologije od vremena vladavine crno-belih filmova) i zato oprezno koristite ovaj filtar na kolor fotografijama. Ali, zato će fotografi koji rade crno-belu digitalnu fotografiju naći da je ovaj filtar nezamenljiva alatka u radu. Jer, kako kako kaže tvorac ovog filtera, Jonathan Shekter: "Niko ne treba da se zadovolji samo "zrnima" koje mu je Majka Priroda podarila."

Uključite se!

ComTrade Group

CORES

Direct Link

SAMSUNG

ERC COMMERCE COMPUTERS
Isključivi distributer Samsung IT opreme za SCS

INFORMATIKA

jugodata

pakom

PIN COMPUTERS

SA

sinteh

100 nagrada
od toga
10 premija
iz nagradnog fonda u vrednosti
1 500 000 dinara

Potrebno je samo da, kao i do sada, redovno čitate časopis „PC“.

Sakupite kupone iz naredna tri broja (97, 98 i 99) i dostavite ih u našu redakciju (poštom ili lično).

PC PRESS, Dositejeva 51,
Beograd
011/181-526 i 187-742
www.pcpres.co.yu

Sve o nagradnoj igri: PC#97, 5. februara!

POKROVITELJ ZAVRŠNE MANIFESTACIJE:

Microsoft® d.o.o.
GLAVNI MEDIJSKI SPONZOR:

BE92

Sadržaj fotografije

INDIVIDUALNO KO ?

Na mnogim fotografijama, iako je prikazana grupa ljudi, tema ili subjekt fotografije zapravo je samo jedna osoba

U prošlom broju započeli smo izuzetno važnu i opsežnu temu koja se odnosi na jedno od primarnih pitanja koje uglavnom podsvesno postavljamo kada gledamo neku fotografiju – Ko je osoba prikazana na fotografiji. Rekli smo da ovo pitanje ima svoje četiri grupe: individualno, grupno, reprezentativno i univerzalno Ko. Započeli smo priču s individualnim Ko, s akcentom na konkretne načine i pristupe pojedinih fotografa u prikazivanju određenih osoba i otkrivanju njihovog identiteta. Kao što nam okruženje u kojem se nalazi portretisana osoba u velikoj meri može pomoći da "razotkrijemo" njen identitet, tako i drugi ljudi koji je okružuju i koji su prikazani na fotografiji učestvuju u tom "razotkrivanju".

Individualan portret u grupi ljudi

Na mnogim fotografijama, iako je prikazana grupa ljudi, tema ili subjekt fotografije zapravo je samo jedna osoba. Prisutnost ostalih jeste namerna ili slučajna, ali uvek svesno upotrebljena. Ključni elemenat na ovakvim primerima jeste odnos glavnog subjekta (portretisanog) i ljudi kojima je okružen. Ovakav pristup možemo uporediti s filmom: kroz razne situacije upoznajemo se s određenim likom, pratimo njegovo ponašanje, ali najviše saznamo kada je u relaciji s ljudima koji ga okružuju i učestvuju zajedno s njim u tim "situacijama". Zamislite fotografiju kao zamrznuti kadar nekog imaginarnog (vašeg!) filma. Zamrzli ste baš taj kadar jer određena situacija naj slikovitije govori o vašem junaku – portretisanoj osobi, jednako kao i u realnom životu kada posmatrajući neku osobu u komunikaciji sa drugima najviše saznamo o njoj.

Takođe, kada imamo dve osobe prikazane na fotografiji (ali jedna je ipak glavna), neizbežno ih upoređujemo i dovodimo u određene relacije. Interesantan primer za to jeste fotografija čuvenog fotografa Helmuta Njutna (Helmuta Newtona) – "Hana Schygulla i kostimograf Edith Head". Iako je Njutnov poriv za ovu fotografiju bila poznata glumica (Hana Schygulla), odlučio se da je fotografiše pored njene kostimografkinje koja svojim, potpuno oprečnim, izgledom predstavlja njen kontrapunkt i dodaje ovoj sceni zanimljivu i intrigantnu atmosferu. Hana je u crnoj dekoltiranoj večernjoj haljini, s dugim rukavicama i blještavom narukvicom. Njene noge provokativno izviruju

iz haljine, razbarušena (pomalo naelektrisana) kosa, direktan, otvoren pogled i blagi osmeh deluju veoma privlačno i opuštano. Moglo bi se reći da se Njuton poigrao s "crno-belim" u fotografiji jer Edith Head predstavlja njenu suprotnost. Beli komplet zakopčan do grla, kosa uredno i precizno začešljana u strogu frizuru, velike, debele naočare koje ipak ne skrivaju prodoran i tvrd pogled. Uz sve to i uštogljena i ukočena poza s istaknutim rukama – naravno – bez rukavica! Ove dve žene u potpunosti su kontradiktornosti ali, kada pročitamo naziv fotografije, jasno nam je da je "žena u belom" kreirala "ženu u crnom". Zagonetnost i nadrealnost glumica (naravno i glumaca) ovde je inteligentno naglašena, a to se savršeno uklapa u Njutnov pristup portretu gde ga, kako kaže, ne interesuje realna slika neke osobe već neka zamišljena uloga ili da osoba bude ono što jeste, ali i više od toga. Jednostavno rečeno, on traži od osobe, da prenaglasiti neki deo svoje ličnosti.

Fotografija je ipak nepomična slika i jedna od njenih karakteristika jeste ta da sve elemente možemo prvo da aranžiramo i potom snimimo. Takva fotografija, iako "nameštena", ne mora biti neiskrena i izveštačena, ona je samo dobro osmišljena. Navešću primer neobične fotografije Andre Kertez (Andre Kertesz) – "Elizabet i ja" koja je (za mene), u stvari, autoportret autora, iako je na fotografiji prikazana samo njegova žena Elizabet. Vidimo samo

Helmut Newton – "Hanna Schygulla i kostimograf Edith Head", Los Angeles, 1980

mr Ivana Brezovac

André Kertész – "Elizabet i ja", Pariz 1928. Konačna verzija fotografije nastala je kadranjem snimka na kom je prikazana kompletna "postavka situacija", Kertez i Elizabet kako zagrljeni sede na divanu. Za ovaj kadar Kertez je verovatno našao inspiraciju u umetničkom pokretu tridesetih godina – "novi objektivizam" – u kojem su proklamovani novi pogledi na svet, smeli i neobični pristupi i uglovi gledanja na stvari oko nas

polovinu njenog lica i mušku ruku prebačenu preko ramena. Ta ruka deluje veoma prisno i zaštitnički, ali u isto vreme i posesivno. Samim tim što je prikazao samo polovinu lica, Kertez sugerise da je ona njegova druga polovina, tj. da njih dvoje čine jedinstveno biće. Njegova ruka simbolizuje ljubav, prisnost, potrebu i vezanost koju oseća prema njoj. Krupnim kadrom Kertez je pojednostavio sve elemente i sveo ih na simbolično predstavljanje njihovog intimnog odnosa kroz koji je mnogo više rekao o samom sebi nego o Elizabet, a to potvrđuje i naziv fotografije. Ipak, njen blag izraz lica uverava nas da ona dobrovoljno učestvuje u ovakvoj ulozi.

Na ovim primerima videli smo da se kompleksnost portreta ne odražava samo u posebnim zahtevima za osvetljenjem, kompozicijom i dobrim tehničkim rešenjem već prvenstveno u odluci samog fotografa šta ili koga će uključiti u portret određene osobe. Možete prikazati neku osobu u krupnom kadru gde će nam njegove/njene crte lica biti jedini izvor informacija ili ćemo "čitati" o toj osobi kroz njeno okruženje (stan, lične stvari, kancelarija, priroda...), bliske ljude oko nje ili usred uličnog meteža. Možda vam se ovo do sada učinilo komplikovanim, ali ovo je tek prva stepenica u portretu. U sledećem broju započecemo priču o grupnom portretu koji je jedan od najboljih načina da prikazete ili date svoj komentar o društvu, politici, svesti ljudi, istorijskom događaju...

5.0
Megapixel
PowerShot G5
DIGITAL

BEOGRAD
TEL: 011/655 100, 655 257

750.- €

*SVE CENE SU VELEPRODAJNE,
BEZ URAČUNATOG POREZA NA PROMET

PROFIFOTO official distributor

you can
Canon

foto-tehnologija

BLITZ KRIEG - - RAT ZA BLJESAK

Iza najvećih izuma i najlepših kreacija uvek stoje jednostavne ideje. Nasuprot toj jednostavnosti, njihovo ostvarenje po pravilu je teško; nekada, u određenom vremenu, i neizvodljivo. Da bi dočekale svoje puno oteotvorene, neke su morale da sačekaju i više vekova, a mnoge su imale genezu i razvoj koji je trajao (ili traje) i po više decenija. Obogaćivani i dopunjavani novim idejama i tehničkim rešenjima, oplemenjivani dostignućima savre-

menih tehnologija i novim materijalima, mnogi izumi oblikom više i ne podsećaju na izvorna rešenja od kojih su potekli. Setimo se izvorne ideje foto-aparata: kako je bila jednostavna i, takoreći, arhetipska. Camera obscura, jednostavna mračna komora, bila je glavno oruđe kojim je trebalo "uloviti" trenutak svetla i "upisati" ga trajno na neki tada dostupan materijal. Jedan prosti sićušni prorez igrao je ulogu sočiva i kompletne optike, a "otisak" svetla, buduća fotografija, "hvatan" je na ploči premazanoj emulzijom osjetljivom na svetlo. I, čudesno, strvar je funkcionisala.

Trebalo je mnogo, mnogo vremena da se ova jednostavna izvorna ideja usavrši do stu

nosi količine svetla koja pada na fotolit, i na što bolji način reše određeni aspekti dobijanja kvalitetne fotografije. A upravo zbog delikatnosti problema i njegove raznolikosti u različitim situacijama, mnogo izbora i kontrole ostavljeno je samom fotografu — kreatoru. Pitanje vremena ekspozicije, otvora blende, vrste i kvaliteta zatvarača, i tako dalje, svi ovi aspekti usavršavani su tokom decenija na jednoj te istoj principijelnoj ideji.

Ona danas ne samo da nije iscrpljena, ili da ju je zbog nekog novog drugačijeg koncepta pregazilo vreme, ona je, štaviše, pre desetak godina u potpunosti prenesena u jedan revolucionarni pomak u fotografiji — digitalni foto-aparat, i, kao što se može videti sa slika, ostala potpuno neizmenjena. Revolucionaran je bio "samo" tehnološki zaokret kojim je promenjena priroda zapisa: na mesto filma "podmetnuta" je pločica s elektronskim foto-senzorima. Verovatno će se mnogi zapitati zašto tek sada u pričama o digitalnoj slici otvaramo priču o digitalnim aparatima kada su oni već dosta dugo i prisutni i aktuelni na fotosceni. Nadalje, oni su i najdirektniji "tvorci" digitalnih slika; u međuvremenu smo pričali i o mnogim drugim aspektima digitalne slike koji verovatno nemaju tu meru aktuelnosti kao digitalni fotoaparati; u našem časopisu već uveliko dajemo prikaze najaktuelnijih modela i događaja iz ove sfere, i tako dalje. Glavni razlog za ovu "zadržku" jeste taj da je bilo neophodno desetak godina da bi nauka i tehnologija jedan izuzetan tehnološki "eksperiment" dovele do stepena ozbiljne zrelosti i dostupnosti. A, čini se da se to desilo (i dešava se) upravo sad.

Šta se svih tih godina zapravo dešavalo? Na strani osvajača tehnologije (i kasnije tržišta) ovaj konceptijski jednostavan, a tehnološki mamutski zahtevan zaokret u foto-tehnologiji izazvao je pravi rat u domenu tehničke realizacije i tehnološkog osvajanja celog poduhva-

ta. Na mesto foto-filma postavljena je pločica sa dvodimenzionalnom baterijom minijaturnih foto-senzora (CCD ili CMOS, u zavisnosti od primenjene tehnologije, željenog kvaliteta i cene). Ono što je sa svetlom do tada radila emulzija filma, trebalo je da urade sićušni senzori, raspoređeni u diskretnoj matričnoj formaciji po površini buduće elektronske "fotoploče". Različiti intenziteti svetla indukovali bi u njima, umesto foto-hemijskih reakcija, različite električne naboje, čijim bi se merenjem i digitalizacijom dobio cifarski mozaik — buduća digitalna slika. Cela stvar je od početka funkcionisala, ali je ipak dugo suštinski ostala u fazi eksperimenta. Problema koje treba rešiti zaista je bilo mnogo. Pomenućemo samo deo njih.

Dimenzije standardnog Leica filma su 36x24 mm. Dimenzije CMOS i CCD senzora su za skoro red veličine manje: okvirno 6,6 x 4,4 mm. Sa slika se vidi da objektiv ne mogu biti isti: kod digitalnog aparata fokus mora biti manji nego kod analognog, i to u proporciji razlike u veličini filma i senzora. Prva stvar koja je morala da se modifikuje bila je optika.

Još veće probleme trebalo je rešiti na planu senzora i svih pratećih elemenata. Ako pamtite naše uvode u digitalnu sliku, sećate se digitalnog fotoaparata kao najdirektnijeg, autentičnog izvora — digitalizatora prirodne slike. On taj posao obavlja na pravi školski način, upravo onako kako se teorijski obavlja diskretizacija i digitalizacija analognog materijala. Raster tj. dvodimenzionalni niz foto-senzora meri vrednosti boja sa slike koja, kroz optički sklop "pada" na njega, u onoliko tačaka koliko ukupno ima senzora. Svaki senzor meri svoju "zonu" slike. Naravno, što više senzora, to više detalja, vizuelne informacije i kvaliteta slike. U početku, s niskim rezolucijama od 640 x 480 piksela, bilo je potrebno oko 300.000 senzora. Danas, nekoliko miliona senzora nisu retkost.

Sve u svemu, možete zamisliti sledeći prizor: pet miliona sićušnih fotosenzora, pobuđenih lavinom fotona, u deličku sekunde sinhronizovano, indukuje električne naboje; sve njih odmah treba izmeriti i pretvoriti u digitalnu informaciju (analogno-digitalna konverzija); to mnoštvo informacija munjevitom treba smestiti u memoriju; uz sve, simultano treba "ohladiti" pobuđene senzore i spremirati se skoro trenutno za ponovnu akciju jer — možda odmah sledi i sledeći snimak.

Da bi stvari bile još komplikovanije, foto-senzori detektuju intenzitet ali ne i boju svetla, što iziskuje efikasan mehanizam filtriranja na komponentalne boje. Ovaj problem u praksi se najefikasnije rešava sensorima "specijali-

zovanim" za komponentalne boje, što nadalje multiplicira ukupan broj senzora... Eto, zbog toga je rat za taj sićušni ali moćni bljesak bio tako dugotrajan i žestok.

Na strani budućih konzumenata nove tehnologije, za sve to vreme, dešavalo se takođe mnogo toga. Digitalni aparati bili su forsirano obavijeni mnoštvom tehničkih podataka i novih tehnoloških termina u kome je mnogima zaista bilo teško da se snađu. Koliko god je sva ta gužva i prašina posledično pratila napore industrije da što pre savlada tehnološke probleme, s jedne strane, i da što pre i efikasnije osvoji tržišta, s druge strane, uz prirodnu radoznalost publike za nešto potpuno novo, s treće strane, mora se reći da se fotografija u tom tehnološkom "metežu" skoro zagubila, a da su ozbiljne globalne manjkavosti i nezrelost nove tehnologije bili maskirani ushićujućim i obećavajućim vrlinama. Jednostavno, "digitalci" su do nedavno bili nezreli i nedovoljno sazri; su do posedujućim ni nivo sveukupnih vršeni, često ne posedujući ni nivo sveukupnih performansi uobičajeno zastupljen kod najjednostavnijih i najjeftinijih klasičnih modela, i sa ograničenjima koja ni mnogim amaterima skromnijih prohteva ne bi bila prihvatljiva. Osim već svima sigurno poznatog (verovatno već i dosadnog) pitanja rezolucije, mnoga su pitanja bila otvorena i nerešena: pitanje brzine, osetljivosti, ponašanja u tamnijim ambijentima i pri naglim promenama svetla, mogućnosti smeštaja većeg broja snimaka i drugi aspekti

skladistenja, i tako dalje. Uz sve ovo, bili su i ne-srazmerno skupi. Danas je bitno drugačije. Skoro da se ležerno može, bez posebnog poznavanja teme i problematike, prema želji i prohtevima, izabrati neki u mnoštvu ponuđenih modela. Bez zadržke i sumnje da možda postoje i neke skrivene ili nepoznate slabosti. Mnoga pitanja vezana za digitalne fotoaparate ušla u istu ravan s klasičnim, te diskusije mogu biti mnogo bliže fotografiji, umesto tehnologiji. Takođe, digitalni fotoaparati stvar su ozbiljnog trenda, a ne pomodnosti i novotarije.

Ko je imao priliku da pogleda koncert Pink Flojda s turneje Pulse, sigurno pamti impresivnu i monumentalnu scenografiju kojom je dominirao vatromet desetina suvereno sinhronizovanih moćnih reflektora. Koliko li je bilo teško sinhronizovati ih da besprekorno sinu u istom trenutku? Koliko li je tek trebalo da se svi ti bljesci orkestrirano sinhronizuju s ritmom muzike? Bljesak u digitalnom fotoaparatu jeste sićušan, ali kada bismo ga povećali, bio bi to veličanstven prizor, kao najveći novogodišnji vatromet.

Srdan Vuković

pnja koji poznajemo danas. Dobro znamo koliko je samo kontrola propuštanja svetla delikatna tema, i koliko se mnogo radilo na tome da se dobiju optimalni od-

Digitalno Ili Analogno

Piše i uređuje Boris Bjelica

U čemu su razlike između digitalnih i analognih fotoaparata i da li se bliži kraj klasičnom hemijskom dobijanju fotografije

Moram priznati da u poslednje vreme češće fotografišem digitalnim fotoaparatom i sve su ređi momenti kada koristim film. Fotografisanje digitalnim fotoaparatom pridobija sve više korisnika, neki veliki proizvođači razmišljaju o prestanku proizvodnje kompaktnih analognih fotoaparata, a česte su rasprave u fotografskim krugovima da li je digitalna fotografija dovoljno dobra da može zameniti film. U ovom broju pokušaću da na konkretnim primerima kroz direktno sučeljavanje dve različite grupe fotoaparata razbijem ovu dilemu. Potrudio sam se da za ovo testiranje nadem analogne i digitalne fotoaparate sličnih fotografskih karakteristika. Kao predstavnika kompaktnih fotoaparata izabrao sam Canonov novi digitalni fotoaparati IXUS i Olympusov analogni μ (mju) II koji postoji na tržištu već sedam godina, a korišćen je negativ film Kodak FarbWelt osetljivosti ISO 100. Kao predstavnike SLR fotoaparata izabrao sam dva Nikonova fotoaparata identičnih fotografskih osobina: analogni F80 i digitalni D100, a koristio sam objektiv Nikkor AF-S 17-35 mm f/2,8D i dijapozitiv film Fujifilm Velvia osetljivosti od ISO 100. Nakon razvijanja, dijapozitiv i negativ filmovi skenirani su Nikon skenerom LS 5000.

Ovo poređenje započeo bi s kratkim osvrtom na tehničke osobine analognih i digitalnih fotoaparata koje ćemo upoređivati.

Novi Canon IXUS poseduje fiksni objektiv žižne daljine od 6,4 mm f/2,8 (odgovara 39 mm kod fotoaparata od 35 mm), efektivnu rezoluciju od četiri miliona piksela, a osim automatskog podešavanja osetljivosti, moguće je i ručno u rasponu od ISO 50 do ISO 400. Kada je reč o merenju svetlosti, pored procenjenog merenja na čitavoj površini kadra može da koristi centralno i spot merenje. Ne poseduje optičko tražilo, a za kontrolu snimanja i pregledavanje snimljenih fotografija koristi monitor od 1,5 inča (3,8 cm) TFT LCD sa 78.000 piksela. Fotografije memoriše na SD memorijsku karticu, a napaja se veoma izdržljivom punjivom Li-jon baterijom koja omogućava da snimimo oko 190 fotografija. Cena mu je oko 28.000 dinara, a isporučuje se s memorijskom karticom od 32 MB, kaišem za nošenje, punji-

vom baterijom, punjačem, USB i video kablom i pratećim programom.

Analogni Olympus μ (mju) II poseduje takođe fiksni objektiv žižne daljine od 35 mm f/2,8. Za merenje svetla, osim na čitavoj površini, može da koristi i spot merenje. Za napajanje energijom koristi litijumsku bateriju 123 A koja omogućava da snimimo 15 do 20 filmova. Cena ovog fotoaparata iznosi je oko 8.000 dinara, a isporučuje se uglavnom s torbicom, kaišem za nošenje i baterijom.

Nikon F80 jeste napredni amaterski fotoaparati koji veoma rado koriste i profesionalci zbog njegove kompaktne konstrukcije i velikog broja mogućnosti za tu klasu fotoaparata. Autofokusni sistem koristi pet autofokusnih polja čiji je izbor moguć automatski ili ručno. Za merenje svetla koristi 3D matriks merenje na čitavoj površini snimka, centralno i spot merenje u svih pet autofokusnih polja. Brzina transporta filma jeste 2,5 snimaka u sekundi. Poseduje i 18 dodatnih funkcija koje su označene brojevima, pa za njihovo korišćenje moramo uvek dobro proučiti uputstvo. Za napajanje energijom koristi dve litijumske baterije 123 A koje omogućavaju da snimimo oko 40 filmova kada ne koristimo njegov blic. Cena mu je 35.772 dinara, a isporučuje se s kaišem za nošenje i baterijama.

Nikon D100 po izgledu je sličan fotoaparatu F80, ali je po dimenzijama nešto veći. Uglavnom sve osobine kao što su način merenja svetla, autofokus i položaj upravljačkih funkcija veoma su slične. Kako je senzor za 1,5 puta manji nego klasičan snimak od 35 mm i vidni ugao objektiv koji se koriste na ovom fotoaparatu je manji. Tako je objektiv od 20 mm kod klasičnog fotoaparata ekvivalentan objektivu od 30 mm kod D100. Maksimalna efektivna rezolucija jeste šest miliona piksela, a moguće je podešavanje osetljivosti od ISO 200 do ISO 1.600. Maksimalna brzina fotografisanja je tri snimka u sekundi, s pauzom posle šestog snimka za snimanje na memorijsku karticu. Fotografije memoriše na CompactFlash memorijsku karticu tipa I ili II, a za napajanje koristi punjivu Li-jon bateriju koja omogućava da snimimo oko 1.600 snimaka. Snimljene foto-

grafije moguće je videti na TFT LCD monitoru od 1,8 inča sa 118.000 piksela. Za razliku od F80, podešavanje dodatnih funkcija daleko je lakše jer vidimo njihov opis na monitoru. Cena ovog fotoaparata iznosi 148.704 dinara, a isporučuje se s punjivom baterijom, punjačem, kaišem za nošenje, USB i video kablom i pratećim programima.

Tehničke razlike

Suštinska razlika jeste u načinu zapisa gde se kod analognih fotoaparata svetlost koja dolazi od objekta i uz pomoć objektivu usmerava na površinu filma presvučenu fotoosetljivom emulzijom, koja uzrokuje trenutnu hemijsku reakciju. Kasnije se tek s hemijskim procesom koji nazivamo razvijanje dobija stabilan i vidljiv lik na površini negativ ili dijapozitiv filma.

Kod digitalnih fotoaparata proces dobijanja fotografija nešto je komplikovaniji u odnosu na analogne fotoaparate. Svetlost se umesto na površinu filma usmerava na optički senzor gde se pretvara u električne impulse. Nakon toga električni signal dovodi se do pojačala, a zatim do A/D pretvarača gde se pretvara u niz nula i jedinica. Potom se obrađuje u procesoru koji u sebi sadrži algoritam koji omogućava analizu signala koji dolazi iz pretvarača. Nakon toga snimljena fotografija se memoriše najčešće u JPEG ili TIFF formatu, na neku od memorijskih kartica i možemo je odmah videti na monitoru.

Zanemarimo ovu suštinsku razliku – način zapisa snimljene fotografije – i usredredimo se na tehničke osobine i mogućnosti. Mora se priznati da su digitalni fotoaparati u velikoj prednosti, naročito kada je reč o kompaktnim fotoaparatom. Kod najvećeg broja kompaktnih digitalnih fotoaparata postoji različit izbor načina merenja svetla, korekcije ekspozicije, mogućnost izbora osetljivosti filma, različiti programi sa scenama, mogućnost video i zvučnog zapisa itd., što analogni kompaktni fotoaparati ne mogu ponuditi. Kod SLR fotoaparata ta razlika je manje primetna, ali je takođe na strani digitalnih fotoaparata. Ostale prednosti digitalnih fotoaparata jesu da više ne moramo kupovati filmove i ne zavisimo od toga da li će u laboratorijama dobro razviti fi-

digitalni Nikon D100

Fotografija snimljena u kontrastu, ekspozicija 1/750 f/11, žižna daljina 17 mm (ekvivalentno 25,5 mm)

Klasičan dnevni snimak, ekspozicija 1/500 f/11, žižna daljina postavljena na 17 mm (ekvivalentno 25,5 mm)

Fotografija snimljena sa studijskom rasvetom, ekspozicija 1/125 f/11, žižna daljina na 35 mm (ekvivalentno 52,5 mm)

Noćni snimak, ekspozicija 1/30 f/11, žižna daljina 24 mm (ekvivalentno 36 mm)

Svi snimci snimljeni su s osetljivošću ISO 200 u RAW formatu, u rezoluciji 3.008 x 2.000 piksela, korišćen je automatski balans beloga a zatim bez ikakve kolorne obrade konvertovani u TIFF

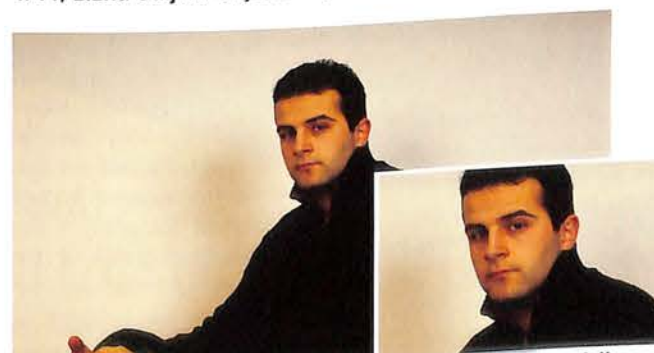
analogni Nikon F80

Fotografija snimljena u kontrastu, ekspozicija 1/350 f/11, žižna daljina objektivu postavljena na 25 mm

Klasičan dnevni snimak, ekspozicija 1/250 f/11, žižna daljina objektivu postavljena na 25 mm

Fotografija snimljena sa studijskom rasvetom, ekspozicija 1/125 f/11, žižna daljina na 25 mm

Noćni snimak, ekspozicija 1/15 f/11, žižna daljina objektivu postavljena na 35 mm

Svi snimci skenirani su u maksimalnoj rezoluciji od 4.000 dpi na skeneru Nikon LS 5000ED

digitalni Canon IXUS i

Portret snimljen s integrisanim blicem u prostoriji

Klasičan dnevni snimak u automatskom režimu rada

Noćni snimak

Sve fotografije snimljene su u maksimalnoj rezoluciji 2.272 x 1.704 piksela u JPEG kompresiji, osetljivost ISO 100 i automatski balans belog

analogni Olympus Mju II

Portret snimljen s integrisanim blicem u prostoriji

Klasičan dnevni snimak u automatskom režimu rada

Noćni snimak

Svi snimci skenirani su u maksimalnoj rezoluciji od 4.000 dpi na skeneru Nikon LS 5000ED

Im, što je naročito izraženo kada fotografišete s dijapozitiv filmovima. Kod nas, nažalost, nigde nije moguće razviti film s ujednačenim kvalitetom, u šta sam se uverio više puta. Snimljena fotografija može se odmah proveriti na monitoru nakon snimanja, osetljivost je moguće menjati pritiskom, uglavnom, na jedno dugme, dok kod analognih moramo promeniti film. Nisu nam potrebni korekcionni filtri jer je moguće podesiti balans belog za različite svetlosne uslove, fotografisanje je tiše jer nema transporta filma, pa je moguće diskretnije snimanje. Snimljene fotografije mogu se odmah prikazati na televizoru ili računaru, poslati elektronskom poštom, odštampati na licu mesta i kvalitet se ne gubi prilikom kopiranja i prenosa.

Naravno, digitalni fotoaparati imaju i svojih ne-

dostataka, a prvi je nekoliko puta veća cena, iako je svakog dana sve manja, veliki su potrošači energije i potrebno je kupiti dodatnu memorijsku karticu, što predstavlja dodatan izdatak. Iako je potrebno u početku više uložiti u nabavku fotoaparata i kupovinu memorijske kartice, mora se računati da više nećete kupovati filmove i razvijati ih, pa tako profesionalci koji više fotografišu mogu brže isplatiti početnu investiciju, a tu je i velika ušteda u vremenu jer nije potrebno naknadno skeniranje. Kada je reč o kvalitetu snimljenih fotografija, možete videti fotografije koje sam snimio analognim i digitalnim fotoaparatom u različitim uslovima. Kvalitet snimljenih fotografija na strani je filma s uočljivim većim brojem tonova u svetlim delovima slike i detalja. Važno je napomenuti da digitalni kompaktni fotoaparati

imaju fabrički podešenu jaču oštrinu i saturaciju boja za razliku od profesionalnih SLR digitalnih fotoaparata.

Na kraju, mogao bi se izvesti zaključak da osim blage prednosti u kvalitetu dobijenih fotografija koju većina ne može ni da primeti i niže cene analognih fotoaparata sve ostalo na strani je digitalnog fotoaparata. Budućnost je sigurno u digitalnoj fotografiji i popularnost joj vrtoglavo raste, bez obzira na to što je kvalitet još uvek malo na strani klasične fotografije. Čak i najkorelniji tradicionalisti, kao što je na primer *National Geographic*, poznat po tehničkom kvalitetu fotografija koje se nalaze u njemu, nije mogao da ne poklekne pred ovom novom tehnologijom, pa je reportaža posvećena stogodišnjoj avijacije snimljena digitalnim fotoaparatom.

IXUS i
DIGITAL 4.0
Megapix

BEOGRAD
TEL: 011/655 100, 655 257

345.- €

*SVE CENE SU VELEPRODAJNE,
BEZ URAČUNATOG POREZA NA PROMET

PROFI FOTO official distributor

you can
Canon

Zadržao je rezoluciju kao njegov prethodnik, ali ima veći vidni ugao objektivu s ekvivalentnom žižnom daljinom od 27 do 110 mm, pokretni TFT LCD monitor i veću brzinu rada

OLYMPUS C-5060 WIDE ZOOM

Dizajn novog C-5060 WZ veoma je sličan prethodnom C-5050. Čvrsto telo napravljeno od legure magnezijuma kompaktno je i veoma dobro leži u ruci zahvaljujući gumenom rukohvatu, koji je sada i nešto deblji. Raspored svih komandi ergonomski je dobar, jedino prekidač za uključivanje i isključivanje ima nezgodan položaj. Na gornjem delu nalazi se kontrolni LCD displej koji daje sve potrebne informacije o postavljenim elementima za fotografisanje, a može biti koristan kada se ne upotrebljava TFT LCD monitor. Osim što daje jasnu i ostru sliku, TFT LCD monitor od 1,8 inča nalazi se na pokretnom zglobo, koji se na malo neuobičajen način pomera prema gore. Ovakav način pomeranja monitora neobičan je u odnosu na pokretni monitor kakav koriste Canon i Nikon, ali je praktičan u situacijama kada se fotoaparatus postavi na stativ.

Objektiv i sistem za izoštravanje

Najveća promena jeste četverostruki zum objektiv koji pokriva žižnu dajinu od 5,7 do 22,9 mm, (ekv. 27-110 mm kod formata od 35 mm). Ekvivalentna žižna daljina od 27 mm predstavlja mamac za sve ljubitelje objektivu sa širokim vidnim uglom. Kvalitet objektivu je odličan, s prihvatljivim stepenom distorzije za najmanju žižnu daljinu. Nažalost, Olympus je, da bi dobio veći vidni ugao, morao žrtvovati veoma dobru svetlosnu jačinu objektivu koja je kod prethodnog modela C-5050 bila od f/1,8 do f/2,6, a sada je od f/2,8 do f/4,8.

Za izoštravanje koristi dvostruki sistem. Prvi funkcioniše na bazi kontrasta i uz pomoć dva senzora koji se nalaze iznad objektivu dovode objektiv u položaj blizak fokusu, a zatim nas-

tupa fazno detektujući autofokusni sistem koji izoštrava kroz objektiv i dovodi ga u tačan fokus. Na ovaj način postignuta je velika brzina izoštravanja, a zahvaljujući pomoćnom svetlu koje se nalazi desno od blica, moguće je izoštravanje i u težim svetlosnim uslovima. Izbor između devet autofokusnih polja potpuno je automatski i ne postoji ručna kontrola izabranog polja. Moguće je jedino fiksirati samo centralno autofokusno polje. Minimalna daljina izoštravanja kada se aktivira super makrorežim rada iznosi 3 cm. Kod ručnog izoštravanja na centralnom delu pojavljuje se uvećani centralni deo kadra koji izoštravamo, što nam olakšava posao.

Rezolucija

Moguće je fotografisati s različitim rezolucijama: od 2.592 x 1.944 do 640 x 480 piksela u kompresovanom JPEG formatu ili nekompresovanom TIFF formatu. Posедуje i mogućnost fotografisanja s uvećanom interpoliranom rezolucijom od 3.264 x 2.448 piksela, ali samo u JPEG formatu i rezoluciji 2.592 x 1.725 piksela, čiji je odnos strana 3:2 identičan kao kod formata od 35 mm i omogućava idealno šta-

Fotografija snimljena u maksimalnoj rezoluciji 2592 x 1944 piksela u JPEG formatu, s minimalno mogućom osetljivošću ISO 80 i maksimalnom ISO 400

mpanje formata 10 x 15 cm bez isecanja. Kada se fotografiše u RAW sirovom formatu, koristi samo maksimalnu rezoluciju 2.592 x 1.944 piksela, a fotografija se može konvertovati u neki od poznatijih formata ili u samom fotoaparatu s mogućnošću korekcije oštine, kontrasta i zasićenosti boja ili u programu Olympus CAMEDIA Master 4,1. Nažalost, za sada novi Photoshop CS podržava konverziju RAW formata kod ostalih fotoaparata, ali to ne važi i za ovaj fotoaparat. Kada snima kratak zvučni film u QuickTime formatu, moguć je izbor rezolucija od 640 x 480, 320 x 240 i 160 x 120 piksela sa 15 slika u sekundi, a trajanje je ograničeno samo veličinom memorijske kartice koju posedujemo.

Merni sistem i blic

Zadržao je isti sistem za merenje svetala nazvan Digital ESP (Electro-Selective Pattern) sistem, koji na osnovu izmerene svetlosti na čijav površini snimka određuje tačnu ekspoziciju, a na raspolaganju je centralno i spot merenje. Merni sistem daje odlične rezultate, a zanimljiva novina jeste mogućnost da u toku snimanja možemo videti histogram scene koju

snimamo i odmah uticati na ekspoziciju. Izmenjena ekspozicija može se memorisati ili korigovati u rasponu od +/- 2 EV s korakom od 1/3 EV. Od ekspozicijskih režima rada poseduje: P – program, S – prioritet brzine zatvarača, A – prioritet otvora blende, M – manuelno, pet programa sa scenama (portret, sport, pejzaž, portret s pejzažom u pozadini, noćne scene i autoportret) i "My mode", koji omogućava da postavimo željene parametre prema sopstvenom ukusu i potrebama. Tu je bracketing funkcija koja omogućava da snimimo tri snimka ili pet snimaka istog objekta s različitim ekspozicijama. Osetljivost se može postaviti automatski ili ručno na ISO 80, 100, 200 i 400. Sum slike za osetljivost ISO 400 nešto je veći, ali je u prihvatljivim granicama. Kod fotografisanja s dužim ekspozicijama poseduje opciju redukcije šuma, koja je dosta efikasna. Osim automatskog određivanja balansa belog ima i devet manualnih opcija za podešavanje i ručno merenje s mogućnošću korekcije postavljene vrednosti.

Fotografije snimljene s njegovim blicem dobro su ekspozirane i s dobrim balansom boja, jedino su snimci napravljeni na malim udaljenostima skloni preekspoziranosti, pa je preporučljivo da se malo udaljimo od objekta koji fotografiramo i koristimo telepoložaj objektivu ili da smanjimo snagu blica. U situacijama kada nam je potrebno više svetla ili kada koristimo dodatne konvertere na objektivu gde je ugrađeni blic nemoćan, možemo koristiti eksterne Olympus bilceve jer poseduje šinu s kontaktima.

Brzina rada

Kada je reč o brzini rada, tu je novi Olympus znatno unapređen. Od momenta kada se uključi fotoaparat, pa do prvog snimka potrebno je manje od pet sekundi. Vreme kašnjenja od momenta kada se pritisne okidač, pa do momenta kada se snimi fotografija svedeno je na svega 0,2 sekunde, što je impresivno za

ovu klasu fotoaparata. U kontinualnom režimu rada moguće je snimiti četiri fotografije brzinom od tri snimka u sekundi u maksimalnoj rezoluciji.

Baterije i dodatni pribor

Za razliku od ranijeg modela C-5050 koji je za napajanje koristio standardne baterije formata AA, sada za napajanje koristi punjivu Li-jon bateriju BLM-1 kapaciteta 1.500 mAh, koja omogućava da snimimo više od 400 fotografija ili da bude uključen oko četiri sata neprekidno, s korišćenjem TFT LCD monitora, a puni se u punjaču, BCM-2, šest sati. Ako kupimo dodatni nosač baterija B-HLD20, mogu se staviti dve ovakve baterije, čime se duplo uvećava broj snimljenih fotografija, a služi i kao vertikalni rukohvat s vertikalnim komandama i priključkom za žičani daljinski okidač. Ovaj fotoaparat raspolaže velikim izborom dodatnog pribora. Među njima nalaze se: širokougao ni konverter WCON-0,7C, koji povećava vidni ugao za 0,7 puta, i telekonverter TCON-1,7C, koji smanjuje vidni ugao za 1,7 puta, a oba se mogu koristiti samo uz pomoć adaptera CLA-7, koji ujedno omogućava i korišćenje filtera, eksterne Olympus bliceve s potpunom kompatibilnošću FL-20, FL-40 i novi FL-50. Takođe, poseduje i dodatni nosač baterija B-HLD20, AC-adapter C-8AC, torbicu, daljinski okidač RM-1 koji omogućava zumiranje, program CAMEDIA Master Pro 4 i podvodno kućište PT-020 koje omogućava fotografisanje na dubinama do 50 m. Isporučuje se s kaišem, xD-PictureCard memorijskom karticom od 32 MB, USB i video kablom, Li-jon baterijom BLM-1, punjačem, poklopcem za objektiv, daljinskim okidačem RM-2 i programom CAMEDIA Master 4,1.

Boris Bjelica

- + – odličan kvalitet fotografija,
- širok vidni ugao od 27 mm,
- veliki kapacitet baterije,
- brzina rada i okidanja.

- nije moguć manualni izbor autofokusnih polja,
- prekidač za uključivanje nije zgodan za korišćenje,
- neke osnovne funkcije mogu se podešavati samo u meniju.

TEHNIČKI PODACI

Tip: digitalni s nepromenljivim objektivom

Senzor: CCD veličine 1/1,8 inča sa 5,26 miliona piksela (efektivno 5,1 milion piksela)

Veličina slike: 2.592 x 1.944, 2.288 x 1.712, 2.048 x 1.536, 1.600 x 1.200, 1.280 x 960, 1.024 x 768, 640 x 480, 3.264 x 2.448 (interpolirani) i 2.592 x 1.725 piksela

Način snimanja slika: JPEG, TIFF, RAW i kratak film

Objektiv: 5,7 – 22,9 mm f/2,8 – 4,8 (odgovara 27–110 mm kod fotoaparata od 35 mm) i digitalni zum do 4 puta

Izoštravanje: dvostruki AF sistem na bazi kontrasta i faznih razlika sa devet polja automatski biranih (ESP), centralno polje i manuelno izoštravanje

Monitor: TFT LCD od 1,8 inča sa 130.000 piksela

Tražilo: optičko

Tipovi ekspozicije: P – program, S – prioritet brzine zatvarača, A – prioritet otvora blende, M – manuelno i šest programa sa scenama (portret, sport, pejzaž, portret s pejzažom u pozadini i noćne scene)

Merenje: ESP zonsko merenje, centralno i spot

Brzina zatvarača: 15 s do 1/4.000 s i B (do 120 s)

Osetljivost: automatska (ISO 80-400), ISO 80/100/200/400

Balans belog: automatski, šest manualnih opcija s mogućnošću korekcije i prethodno izmereni

Korekcija ekspozicije: +/- 2 EV s korakom 1/3 EV

Korekcija blic ekspozicije: +/- 2 EV s korakom 1/3 EV

Bracketing: 3 ekspozicije ili 5 ekspozicija s korakom +/- 1/3 do 1 EV

Tip kartice za pohranjivanje: xD-Picture Card i CompactFlash tip I i II, IBM MicroDrive

Priključci: USB, video izlaz (NTSC/PAL), AC adapter

Napajanje: punjiva Li-jon baterija BLM-1

Dimenzije: 116 x 87 x 65,5 mm

Masa: 430 g (bez baterija)

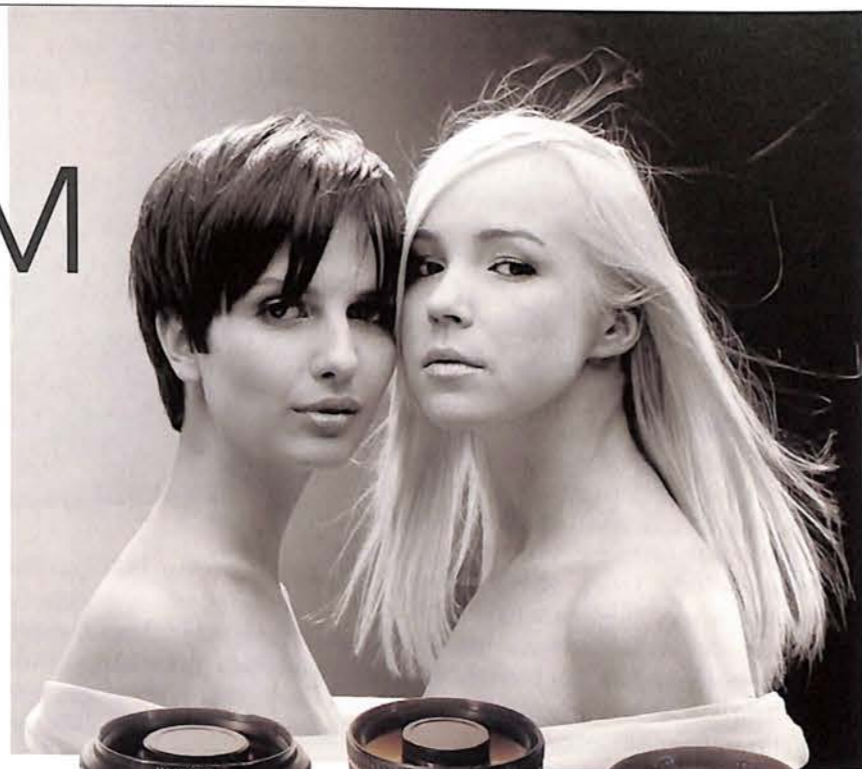
Cena (MP): oko 57.600 din. (835 evra)

Informacije: Olympus, Mekenzijska 57, tel.: 011/ 34-04-138 www.olympus.co.yu

KIEV 88 CM

Sličan svom prethodniku ali s puno izmena i poboljšanja, osvetlao je obraz ruske foto-industrije

HARTBLEY 4,5/300 mm HARTBLEY 5,6/500 mm HARTBLEY 3,5/45mm

Na prvi pogled, to je onaj stari, već dobro poznati Kiev 88, koji je kopirao, i to loše, Hasselblad 1000, koji i sam po sebi nije predstavljao najsrećnije rešenje. Kada na ovo dodamo poznatu sovjetsku "trapavost" i nedostatak kontrole pri završnoj obradi, jasno je zašto je stari Kiev 88 na tržištu prolazio tako kako je prolazio. Posebno zbog toga što niko ko je bio obavezan da sa snimanja donese fotografiju nikako nije ozbiljno prihvatao. Ali, KIEV 88 cm, iako, kako smo rekli, sličan svom prethodniku, ima toliko izmena i poboljšanja da je to sada

jedan potpuno novi model, koji sem približne forme i imena, nema praktično nikakve veze s prethodnikom.

Šta su sve to uradili u "Arsenalu", ukrajinskom zavodu iz Kijeva koji proizvodi ovu kameru?

Pre svega, udružili su svoje znanje s američkim kapitalom tako da distribuciju novog aparata u celom svetu sada obavljaju Amerikanci. Ovi su, opet, imajući pare, kazali da sve staro treba promeniti i poboljšati. U "Arsenalu" su, za početak, promenili glavnog konstruktora.

Starog "tovariša" Serova, kako se zvao, poslali su u penziju. Kako se zove novi glavni konstruktor nije nam poznato, ali ono što je on uradio za novi KIEV 88 cm daleko je značajnije od njegovog imena.

Konstrukcija

Najvažnija promena jeste prelazak na Pentacon Six bajonet za izmenu objektiv. Fabrika sada nudi petnaest objektiv između 30 i 500 mm žarišne daljine, uključujući i dva "šift" i jedan "šift/tilt" objektiv. Ako tome dodamo i sve one divne Zeiss/Pentacon Six objektivne proizvedene u Jeni, koji više nisu ni približno toliko skupi kao novi objektiv srednjeformatnih aparata, eto razloga da poverujemo da će KIEV 88 cm imati dobru budućnost.

Zatvarač

Ostao je zavesni zatvarač s rasponom između 1/2 i 1/1.000 s, sa X-sinhronizacijom od 1/30 s, ali to više nije onaj stari zatvarač sa žuckasto-crvenom metalnom zavesom, koji je bio vrlo bučan i lako se kvario. Umesto njega kamera ima zavesni zatvarač od gumiranog platna, koji je znatno tiši, a okidanje mekše i prijatnije. Promenjeno je i mesto okidača i sada se nalazi s desne strane kamere, pomalo ukošeno. Ovo je moralo da bude urađeno zbog "šift" objektiv koji su prilikom pomicanja nadole, radi ispravljanja linija na snimku, pokrivali okidač kod sta-

HARTBLAY	2,8/150	4,5/300	5,6/500	8/500	3,5/45 MS	3,5/45 6° MS	3,5/45 8° MS
	Mirror	Mirror	Macro/1,4	Macro/1,4	PCS Shift	TS-PS Tilt-Shift	TS-PC Super-Rotator
Žarišna daljina, mm	150	300	500	500	45	45	45
Vidni ugao	29°	8°	5°	5°	98° sa šiftom 83° bez šifta	98° sa šiftom 83° bez šifta	98° sa šiftom 83° bez šifta
Svetlosna jačina	1:2,8	1:4,5	1:5,6	1:8	1:3,5	1:3,5	1:3,5
Najmanja blenda	16	4,5 (konst.)	5,6 (konst.)	8 (konst.)	22	22	22
Broj elemenata/grupa	4/4	4/3	4/3	4/3	8/7	8/7	8/7
Najmanja udaljenost snimanja, m	1,8	1,7	2,2	2,2	0,35	0,35	0,35
Navoj filtra, mm	M 82 x 0,75	M 77 x 0,75	M 105 x 1	M 77 x 0,75	M 82 x 0,75	M 82 x 0,75	M 82 x 0,75
Masa, kg	1,1	0,7	1,6	0,55	0,75	0,85	0,85

rog "Kieva" tako da su uz tu vrstu objektiv morali da koriste i poseban rukohvat s okidačem, čiji se deo "uvlačio" između objektiv i okidača omogućavajući tako pritisak na okidač prilikom okidanja.

Regulator ekspozicija, smešten s desne strane iznad okidača, ima sada na sebi sklopljivu polugu za brzo premotavanje filma, što takođe doprinosi povoljnom utisku koji Kiev 88 cm ostavlja.

Objektivi

Od petnaest objektiv, više od polovine su stari, dobro znani objektiv Kieva 88, ali sada s Pentacon Six bajonetom (koji se već primenjivao kod Kieva 6 C). Umesto naziva "Mir", "Vega" i "Kaleinar", sada svi objektiv imaju ime "ARSAT" i posle slede oznake svetlosne jačine / žarišne daljine. Druga polovina objektiv za Kiev 88 cm nosi oznake "HARTBLEY". Dva refleksna teleobjektiva 8/500 i 5,6/500 već su poznati, ali su redizajnirani, dok je veoma interesantan refleksni objektiv "HARTBLAY" 4,5/300 mm. Čak tri objektiv za ispravljanje kosih linija su u opciji: "HARTBLAY" 3,5/45 MS PCS Shift, 3,5/45 60 MS TS - PS Tilt/Shift, i 3,5/45 80 MS TS PC Super Rotator. Podaci o objektivima za Kiev 88 CM dati su u posebnoj tabeli.

Pribor

Uz standardno "šaht" tražilo, postoji i prizma, kao i TTL prizma s tražilima pod uglom od 45°. Dva tipa standardnih kasete, jedna za format 6 x 6 i druga za 4,5 x 6 uz Polaroid kasetu povećavaju mo-

ARSAT	3,5/30	3,5/4	4,5/55	3,5/65	2,8/80	2,8/120	3,5/120	5,6/250
Žarišna daljina, mm	30	45	55	65	80	120	250	250
Vidni ugao	180°	83°	69° sa šiftom-84° bez šifta	66°	45°	36°	19°	18°
Svetlosna jačina	1:3,5	1:3,5	1:4,5	1:3,5	1:2,8	1:2,8	1:3,5	1:5,6
Najmanja blenda	22	22	22	22	22	22	16	32
Broj elemenata/ grupa	10/6	8/7	9/7	6/5	6/5	6/5	4/3	5/5
Najmanja udaljenost snimanja, m	0,3	0,5	0,5	0,5	0,6	1,2	3,5	2,5
Navoj filtra	M 38 x 0,50	M 86 x 0,75	M 72 x 0,75	M 72 x 0,75	M 62 x 0,75	M 62 x 0,75	M 82 x 0,75	M 62 x 0,75
Masa, kg	1,1	0,64	0,9	0,55	0,34	0,48	1,5	0,76

ARSAT 3,5/30 mm

ARSAT 3,5/45 mm

Kasete 6 x 6 i 4,5 x 6 cm

gućnosti snimanja. Postoje dva telekonvertora ARSAT 1,4 i ARSAT 2, kao i filtri i predleće koji zaokružuju sav potreban pribor dovoljan da jedan srednjeformatni SLR fotoaparatus može da ostavi ozbiljan utisak.

Dodajmo na kraju informaciju da bi uskoro njegove kasete trebalo da budu kom-

patibilne Hasselbladovim kasetama, što bi ovaj aparat uvelo u visoku klasu ozbiljnih foto-grafskih sistema za snimanje. Distribuciju kamere obavlja "Kiev Camera, USA, Inc", 2907 Aspen Woods Entry, Atlanta, Georgija 30360, USA, tel/fax (770 409-00-26), www.kievcamera.com.

Miroslav Nikoljačić

 U potpunosti prilagođena lokalizovanoj verziji Windows-a XP za srpski jezik

 Idealna za početnike – sadrži opis računara i njegovih komponenti

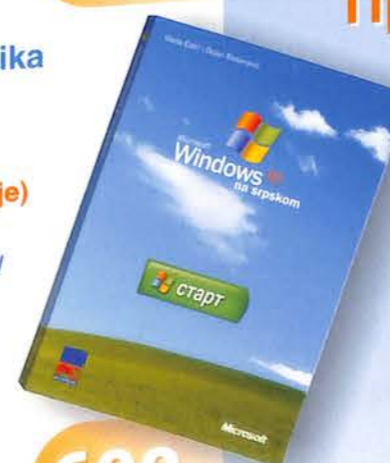
 Sjajan priručnik za škole računara – slojevito izlaganje, sa mnogo primera i slika

Nabavite svoj primerak knjige (ćirilicom ili latinično izdanje)

putem Interneta:
www.pcpres.co.yu/winxsrpski/
 ili u našoj Redakciji:
PC PRESS
 Dositejeva 51
 Beograd
 011/181-526 i 187-742
 pc@pcpress.co.yu

600
dinarā

600
dinarā

Microsoft
Windows XP
 на српском

**Prva računarska knjiga
 štampana srpskom
 ћирицом**

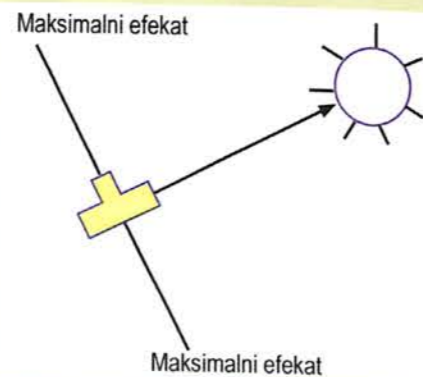
POLARIZACIONI FILTRI

Kada napunite svoju foto-torbu raznoraznom opremom, obavezno rezervišite jedan džepčić za polarizacioni filter. Čak i ako niste pasionirani ljubitelj fotografisanja pejzaža, gde je njegova upotreba najčešća, sigurno ćete, barem jednom, doći u situaciju da vam zatreba

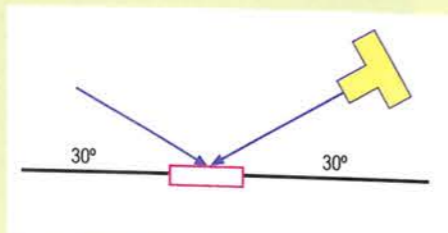
Od svih filtera koji postoje, polarizacioni filteri su bez sumnje najkorisniji i verovatno najbolje shvaćeni kod većine korisnika, bilo da fotografišu analognim ili digitalnim fotoaparatom. Glavni razlog za ovu konfuziju je činjenica da se sve nade polažu u ovaj filter, ali on nije čaroban i neće dati bizarnim scenama životne boje. Ono što on radi jeste naučno otkriće čiji se efekat može proveriti u tražilu.

Princip rada

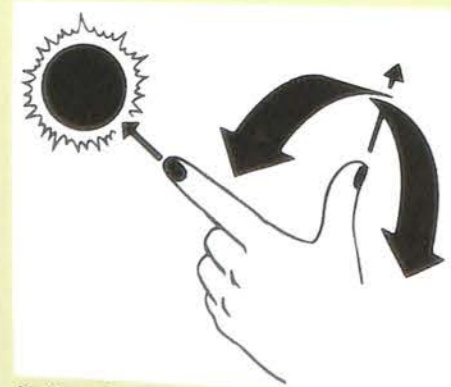
Da bi se razumeo problem polarizacije svetlosti, svetlost moramo posmatrati kao talasno kretanje s transversalnim oscilacijama. Kod prirodne nepolarizovane svetlosti oscilacije se prostiru u svim pravcima koje su normalne na pravac njegovog prostiranja, a sam proces polarizacije može se nazvati pojavom kada svetlost pod izvesnim uslovima od svih mogućih uglova oscilovanja zadržava oscilaciju u jednom određenom pravcu. Polarizacioni filteri sastoje se od dva stakla napravljena od anizotropnih materijala od

Šematski prikaz položaja sunca kada je efekat polarizacije maksimalan

Za eliminisanje refleksije i dobijanje maksimalne polarizacije svetlost mora da pada pod uglom od 30° i fotoaparat mora da je pod uglom od 30°, kao što je prikazano na šemi

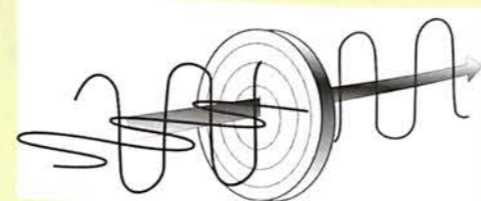

Način određivanja mesta gde će efekat polarizacije biti najjači
Uperite prema suncu kažiprst leve ruke, zatim podignite palac i uvrtnjem ručnog zgloba sleva nadesno (90°) palac će pokazivati tačku gde će polarizacioni filter imati najveći efekat na plavom nebu

kjih je jedan navojem pričvršćen za objektiv, dok se drugi može nesmetano okretati. Okretanjem prednjeg stakla reguliše se jačina polarizacije svetlosti to jest jačina apsorbovanja oscilacija koje prolaze kroz objektiv. Kao rezultat dobijamo veće zasićenje boja ili smanjenje refleksije i možemo da vidimo željenu kontrolu svetlosnih zraka. Prilikom okretanja jednog prstena polarizacionog filtera za puni korak, efekat se postiže četiri puta (pod uglovima 0, 90, 180 i 270°). Mada se retko koristi, moguće je kod studijskog snimanja polarizovati i svetlosne izvore. Postoje dve vrste polarizacionog filtera: linearni i cirkularni. Ova podela ne odnosi se na

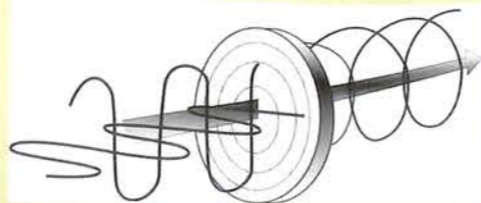
fizički oblik filtera već na način polarizovanja svetlosti.

Linearne polarizacione filtere karakteriše jače delovanje, ali moderni jednooki refleksijski fotoaparati (oni koji koriste refleksno ogledalo) sa autofokusom i spot merenjem imajuće porobleme sa njim i kao krajnji rezultati uzrokovace otežano automatsko izostravanje i lošu ekspoziciju, pa ih treba izbegavati. Kod digitalnih fotoaparata kompaktne konstrukcije linearni filter može se koristiti bez problema.

Način rada linearnog polarizacionog filtera

Cirkularni polarizacioni filter jeste linearni filter kome je dodata folija sa četvrtinom talasa koja omogućava prirodan balans između vertikalne i horizontalne polarizacije, čime je stvorena mogućnost za nesmetan rad automatskog izostravanja i sistema za meranja svetlosti. Princip rada isti je kao kod linearnih modela, ali će funkcionisati na svim fotoaparatima, s tim što su oni obično mnogo skuplji od linearnih. Polarizacioni filter prirodno je siv i ima faktor filtera od 3 – 4 puta, što znanči da je potrebno povećati ekspoziciju za ovu vrednost.

Način rada cirkularnog polarizacionog filtera

Fotografija snimljena bez filtera

Fotografija snimljena s polarizacionim filterom

Minimalni efekat polarizacije

Maksimalni efekat polarizacije

Gde se koristi?

Polarizacioni filter povećava zasićenost boja, savladava refleksiju nastalu od nemetalnih površina i obogaćuje slabo nebesko plavetnilo, tako da se koristi u nekoj od ovih situacija. Takođe, može se koristiti za monohromatsku (crno-belu) fotografiju, ali ne utiče na vezu među tonovima. Korišćenjem kombinacije polarizacionog sa crvenim filterom kod crno-bele fotografije dobićemo neverovatne tonove neba, ali ekspozicija je u tom slučaju pet puta duža. Međutim, nemaju sve boje neba korist od polarizacionog filtera. Oblačno ili maglovito nebo ne daje nikakav efekat, kao i plavo nebo kad je svetlosni izvor u nepovoljnom smeru. Da bi se odredio ispravan položaj fotografisanja sa najvećim stepanom polarizacije zgodno je koristiti pravilo palca leve ruke. Teoretski je delovanje polarizacionog filtera najveće kada je oznaka na njemu okrenuta 90° prema suncu. Budući da količina polarizacione svetlosti na celoj površini neba nije ista, budite oprezni kada koristite širokougaone objektivne zato što se može desiti da vam nebo bude neujednačene boje. Iz istog razloga, nemojte se uzbuđivati zato što ne znate kakav rezultat ćete dobiti sa polarizacionim filterom jer je moguća kontrola kroz tražilicu objektivu i potrebno je samo promeniti ugao fotoaparata.

Može se koristiti i za umanjeње refleksije na površini vode, čime će učiniti vodu prozirnijom u plićaku sa velikim brojem detalja koji se u njoj nalaze. Kada se koristi za eliminisanje refleksa, najveći efekat dobija se kada je ugao fotografisanja i ugao pod kojim svetlost pada negede oko 30°.

Polarizacioni filter možemo koristiti kada želimo da smanjimo količinu svetla koja pada na film kao oblik prirodne gustine, želeći na taj način da dobijemo manju brzinu zatvarača ili veći otvor blende, a to nam svetlosni uslovi ne dozvoljavaju. Na primer, kada snimate vodu koja teče i potrebna vam je manja brzina zatvarača za jasniji efekat, polarizacioni filter dozvoljava da postavite brzinu zatvarača dva do tri koraka (zavisno od filter faktora) sporiju nego bez njega, a najvažnije je to što nema kolornih promena na filmu.

Kako se koristi?

Pričvrstite polarizacioni filter sa navojem na objektiv ili postavite ga u nosač, ako koristite sistemski filter. Gledanjem kroz okular ili na TFT LCD monitoru okrećemo prednji prsten sve dok ne dobijemo zadovoljavajući efekat. Koristite pravilo leve ruke kako bi ste odredili najpovoljniji položaj sunca (90° od sunca). Ako imate TTL merenje i ispravnu vrstu filtera za vaš merni sistem, određivanje ekspozicije neće predstavljati veći problem jer će fotoaparat

KOREKCIJA OTVORA BLENDE NA OSNOVU FILTER FAKTORA

Filter faktor	Otvor blende							
	2,8	4	5,6	8	11	16	22	
1,5 x	2,2	3,2	4,5	6,3	9	12,5	18	
1,8 x	2,1	2,9	4,2	5,8	8,4	12,6	16,8	
2 x	2	2,8	4	5,6	8	11	16	
2,5 x	1,8	2,5	3,5	5	7	10	14	
3 x	1,6	2,2	3,2	4,5	6,3	9	12,5	
4 x	1,4	2	2,8	4	5,6	8	11	
6 x	-	1,6	2,2	3,2	4,5	6,3	9	
8 x	-	1,4	2	2,8	4	5,6	8	

KOREKCIJA EKSPOZICIJE NA OSNOVU FILTER FAKTORA

Filter faktor	1,5 x	1,8 x	2 x	2,5 x	3 x	4 x	6 x	8 x
Korekcija ekspozicije	+0,5EV	+0,7EV	+1EV	+1,3EV	+1,5EV	+2EV	+2,5EV	+3EV

Sistemske kreativne filtre

Cokin jeste jedan od najpoznatijih kreativnih sistema filtera, a izmislio ih je sedamdesetih godina Francuz Jean Coquin. Ovaj sistem sastoji se od adaptera koji se navrće na objektiv i različit je za svaki prečnik objektiva, zatim od nosača filtera i velikog izbora najrazličitijih filtera. Proizvode se u tri različite veličine koje nose oznake "A", "P" i "X-Pro". Sistem "A" namenjen je objektivima s navojem za filter od 36 do 62 mm, sistem "P" s navojem za filter od 48 do 82 mm i sistem "X-Pro" s navojem za filter od 62 do 112 mm. Budući su danas prečnici navoja za filter uglavnom znatno veći nego ranije, mislim da sistem "P" najbolje odgovara najvećem broju objektiva. Takođe, proizvodi i specijalne nosače koji se mogu upotrebiti na kompaktnim digitalnim fotoaparatima, a koriste "A" veličinu filtera. Postoje i drugi manje poznati proizvođači sistemskih filtera. Nažalost, kod nas niko ne prodaje ove filtre.

sam umanjiti ekspoziciju prema zasićenosti filtra. Ako nemate TTL merenje ili koristite ručni svetlomer, onda se morate poslužiti matematikom i na osnovu faktora koji se za polarizacione filtre kreće između 3 i 4 puta, a njegova vrednost je uvek ispisana na prstenu filtra, tačna vrednost ekspozicije izračunava se tako što se pomnoži sa filter faktorom (npr. za filter faktor 4x produženje vremena osvetljavanja će biti 1/125 f4=1/30 s). Za olakšano određivanje tačne ekspozicije mogu vam poslužiti i dve tabele koje vam dajem u nastavku. Kako polarizacioni filteri znatno pružavaju ekspoziciju, preporučivo je u situacijama gde nam je potreban manji otvor blende koristiti stativ (na primer, snimanje pejzaža).

Vrste polarizacionih filtera

Osim podele na linearne i cirkularne, koji su uglavnom neutralno sivi, na tržištu postoje i kombinacije ovih filtera sa UV filterom koji, osim što polarizuje svetlost, eliminiše ultraljubičasto zračenje, zatim kombinaciji sa takozvanim toplim filtrom (81) koji, osim što polarizuje, daje malo topliji ton scene koju fotografiramo, a posebno je pogodan za fotografisanje pejzaža kada se koristi dijapozitiv film. Polarizacioni filteri ubrajaju se u skuplje filtre,

Polarizacioni filter koji se navrće na objektiv

pa ako imate više objektiv različitog prečnika, bolje je uzeti jedan kvalitetniji sa najvećim prečnikom navoja objektiva za filter, a onda uz pomoć odgovarajućeg adaptera, čija je cena neuporedivo manja od cene filtera, možete ga koristiti i na objektivima čiji je navoj za filter manji. Takođe, zgodni su sistemski filteri (Cokin, Lee) koje je, na žalost, teže nabaviti kod nas, a omogućavaju da se uz pomoć adaptera i specijalnog nosača za filtere mogu koristiti na svim objektivima. Takođe, pri kupovini, mora se voditi računa da neki jeftiniji i manje kvalitetni polarizacioni filteri prouzrokuju pojavu dominantne ljubičaste ili neke druge boje koja je naročito kobna kada se koristi dijapozitiv film.

Greške koje se mogu javiti

– Plavo nebo postaje skoro crno: u ovom slučaju nije potrebno koristiti polarizacioni filter i javlja se na primer, kada se fotografirše na Mediteranu.

– Čoškovi fotografije su tamni: vinjetiranje ili senčenje ivica snimka javlja se najčešće kod širokougaonih objektiv jer polarizacioni filteri imaju dupli prsten koji zaklanja delimično ivice. Proizvode se filteri koji imaju u svojoj oznaci naziv "Slim" i kod njih su nosači koji nose filter tanji i ne prouzrokuju vinjetiranje.

– Plavo nebo izgleda metalno: ova greška je tipična za neke vrste filmova kao što je Kodakchrome 64

– Nebo je neujednačeno plave boje: kada se koristi širokougaoni objektiv u kombinaciji sa polarizacionim filterom može se desiti da nije čitavo nebo polarizovano.

– Nema uticaja na plavo nebo: polarizacija ima uticaj na nebo samo kada je pod ugrom od 90° u odnosu na sunce.

– lako je nebo bogato plavo, na urađenim fotografijama ono deluje blede: ovo se dešava kod negativ filma i veoma je važno da je fotografija dobro urađena kako bi smo dobili potpun efekat.

– Nema uticaja kada je oblačno vreme: u ovom slučaju nema pomoći, osim da sačekate lepše vreme.

– Nema uticaja na refleksije: polarizacioni filter ima efekta samo pod uglom od 45° u odnosu na reflektujuću površinu.

– Ekspozicija je nekorektna: ovo se može desiti kada se koristi pogrešan tip polarizacionog filtera kao što je linearni, a trebalo bi koristiti cirkularni. Ako vaš fotoaparat poseduje spot merenje, potrebno je koristiti cirkularni polarizacioni filter koji funkcioniše ispravno sa svim SLR fotoaparatima.

– Plavo nebo je ljubičasto: poneki jeftiniji filteri prouzrokuju ovu neželjenu pojavu, a treba proveriti i film koji koristite koji takođe može biti uzrok ove pojave.

– Voda deluje mračno i crno: polarizacioni filter je "odradio" svoj posao, a efekat koji smo dobili na fotografiji nije zadovoljavajući, ali zato okretanjem prstena možemo dobiti bolji efekat.

Boris Bjelica

Prenaglašeni efekat polarizacije daje loše rezultate

Ova fotografija snimljena je širokougaonim objektivom od 20 mm, a zatamnjeni čoškovi posledica su delimičnog zaklanjanja vidnog ugla objektiva s prstenom filtra

Informacije o proizvođačima filtera:

B+W filteri: www.schneider-kreuznach.com
HOYA: www.thkphoto.com
TIFFEN: www.tiffen.com
COKIN: www.cokin.com

VAŠA KUĆNA DIGITALNA LABORATORIJA

KUĆIŠTE RAČUNARA

U jeftinim kućištima, jedna bitna stvar takođe je veoma jeftina ali i lošeg kvaliteta – napajanje. I tako kupimo sve superkvalitetne komponente, uklopimo ih, uključimo računar i krenemo da radimo. Ukoliko nismo preterali s količinom opreme, onda i napajanja na kojima piše da imaju 300 W i više (realno nemaju) mogu da posluže. Često se dešava da računar "padne" u toku rada, a jedan od razloga jeste variranje napajanja koje stiže do matične ploče i ostalih komponentata. Na takve oscilacije napona posebno su osetljivi memorijski moduli. Na sreću, na tržištu postoji veliki broj testiranih i proverjenih napajanja koja možemo da kupimo odvojeno i na taj način zadržimo naše lepo kućište.

Kako je jedan od najvećih problema kod savremenih računara grejanje komponenti, sistemi za hlađenje veoma su bitni. Uz to i letnje vrućine prave probleme, pa su dodatni ventilatori potreba a ne luksuz, tako da savremena kućišta imaju još najmanje tri mesta na koja se mogu smestiti. Neka od posebno dizajniranih kućišta imaju i po šest-sedam ventilatora.

Ono što bi kućište vašeg računara neizostavno trebalo da poseduje jesu dva otvorena slot-a od 3,5 inča. Obično se na kućištima nalazi jedan otvoreni slot i drugi koji ima samo prorez i služi za smeštaj floppy-disk jedinice. Ali, diskete su na modernim računarima skoro potpuno potisnute iz upotrebe jer je prostor diskete izuzetno mali, a sami mediji opet su, u odnosu na druga rešenja, prilično skupi. O nepotrebnoj da i ne govorimo. Čak je i poslednja korisna primena floppy-jedinice, podizanje posrnulog računara, zamenjen primenom tzv. Bootabilnih CD-ova. Sam prostor malog slot-a možemo mnogo pametnije iskoristiti. Za početak, umesto

flopija možemo u taj prostor smestiti univerzalni čitač memorijskih kartica i tako se rešiti stone varijante koja se uvek povlači tu negde oko računara. Drugi slot možemo iskoristiti da smestimo nosač za USB priključke ukoliko ih nema na samom kućištu. Kada poželimo da spojimo računar i naš digitalni aparat USB kablom, izuzetno je korisno ako to možemo da uradimo bez zavlačenja iza računara. Jedno od rešenja, ukoliko imamo ovaj problem, jeste i korišćenje produžnog USB kabla čiji drugi kraj smestimo napred. Ima još dosta jednostavnih i jeftinih uređaja koji se mogu smestiti u ovaj prostor, ali se oni koriste za neke druge svrhe, pa ih nećemo posebno pominjati.

Jedno od rešenja za sklapanje jeftinog računara jesu danas sve popularniji "Barebone" sistemi. Mali, ali izuzetno moćni računari, spakovani u atraktivna kućišta s izuzetno stabilnim napajanjem gde je potrebno dodati procesor, memoriju i hard-disk. Sve ostale komponente integrisane su na matičnoj ploči, a neki od ovih računara imaju mogućnost dodavanja bolje grafičke kartice.

Milan Živković

1 Prodigy predstavlja osnovni sistem spakovan u kompaktno kućište širine 88 mm
2 Pundit je najnoviji model barebone računara raspoloživ u srebrnoj i crnoj boji
3 Terminator – za korisnike koji zahtevaju povišen stepen modularnosti

1 Jedan od mogućih načina za postavljanje uređaja u kućište: DVD rezač (o čijim ćemo prednostima kod skladištenja fotografija pisati posebno), CD rezač, ZIP drive i čitač memorijskih kartica

2 Iza rešetaka kriju se dva aktivna metalna ventilatora za brže hard-diskove, koji ujedno sprema ubacuju hladan vazduh u kućište

Fotografski pribor iz prošlog veka

Iako je 20. vek samo nekoliko godina iza nas, promene tehnologije u fotografiji toliko su velike i svakodnevne, a fotoaparati, posebno digitalni, tako su kompleksno a uz to i kompletno konstruisani, da uz njih praktično i nije potreban nikakav pribor. Ali u prošlom veku, naročito na njegovom početku, to nije bilo tako

U to vreme, fotoaparat bio je jednostavna mehanička naprava s mestom gde se mogao uložiti negativski materijal (ploča, planfilm ili film u rolni), i s objektivom ugrađenim u neki zatvarač, ili je zatvarač bio u telu fotoaparata (zavesni), a često nije ni imao zatvarač, pa se on dodatno nameštao na objektivu.

Izračunavanje ekspozicije

Tačna ekspozicija određivala se na osnovu iskustva ili pomoću tabela. Kasnije su za ovu svrhu korišćeni svetloмери, o kojima ćemo pisati drugom prilikom tako da se na njima nećemo duže zadržavati. Ovom prilikom prikazaćemo samo jedan Agfa kalkulator ekspozicije koji se mogao koristiti, kako za spoljašnje, tako i za snimke u enterijeru. Potiče verovatno iz pedesetih godina jer je predviđen za rad s filmovima maksimalne osetljivosti od 32 DIN-a.

Određivanje udaljenosti snimanja

Za razliku od starijih fotoaparata na ploče, koji su imali mogućnosti uoštavanja slike na mat-staklu, ali su bili spori u radu i dosta statični, noviji fotoaparati bili su prilično mobilni, ali daljina snimanja određivala se procenom, što je uvek bilo povezano s rizikom da snimak bude neoštar. I dok se, sredinom tridesetih godina, nisu počeli izradivati neki fotoaparati s ugrađenim daljinom, pojedine fabrike počele su da proizvode daljinare pravljene obično po principu "žute mrlje" pomoću koje se daljina snimanja precizno mogla izmeriti i postaviti na objektiv fotoaparata. Ovi daljinari dugo su se zadržali u upotrebi jer su isto tako dugo, mnogi fotoaparati pravljene bez daljinara. Neki, bolji i skuplji daljinari, imali su mogućnost merenja do vrlo malih udaljenosti, čak i do 20 cm.

Prvobitni blicevi

U vreme kada još nije bilo elektronike, a bilo je potrebe za mobilnim snimanjima, u slabim svetlosnim uslovima korišćeni su magnezijumski blicevi. Obično su to bile male metalne spore s prostorom u koji je stavljan magnezijum koji se u potrebnom momentu palio ugrađenim mehanizmom pomoću kremenca, sličnom onom na upaljaču. Jačina svetlosti regulisana je količinom magnezijuma. Takođe, postojale su i kesice s magnezijumom koje su imale tanak papirni fitilj, a od njegove dužine zavisilo je vreme potrebno fotografu da nakon paljenja fitilja otrči na svoje mesto, namesti se i otvori zatvarač, da bi ga nakon bljeska magnezijuma zatvorio. I prvi i ovaj drugi način snimanja magnezijumom zahtevali su dosta spretnosti. Zato je već pojava vaku bljeskalica sa sijalicama za pojedinačnu upotrebu predstavljala pravi napredak. Da bi se ovakve bljeskalice aktivirale, korišćena je električna energija iz posebnih baterija ili su one aktivirane pomoću piezo elektriciteta. Tako su one, za razliku od magnezijuma, imale dobro kontrolisan i relativno kratak bljesak i mogle su biti sinhronizovane s otvaranjem zatvarača posebnim kablom i sinhro kontaktom na fotoaparatu. Malih problema bilo je pri potrebi za brzim snimanjem jer su se vaku bljeskalice, prilikom bljeska, veoma grejale, pa su fotografi često imali "ispečene" prste ako o ovom detalju nisu vodili računa. Kasnije, ove bljeskalice dobile su na zadnjem delu posebno dugme kojim se istrošena bljeskalica izbacivala. Prvi napredak bile su tzv. "Flash Cube", pakovanja od po četiri bljeskalice u kocki koje su se poluautomatski ili automatski okretale. Na taj način sledeća neistrošena bljeskalica brzo bi bila spremna za svoj bljesak.

Autoknipsi (samookidači)

Mnogi zatvarači pravljene su bez autoknipsa (samookidača) zato su neke fabrike pravile dodatne autoknipse koji su bili predviđeni da se direktno priključe u navoj za žičani okidač na fotoaparatu ili su aktivirali zatvarač korišćenjem žičanog okidača. Posebno interesantan jeste mali pneumatski autoknips "Direkt", koji je bio predviđen za snimanje Leica fotoaparatom, na čiji se okidač mogao pričvrstiti putem navoja i potom aktivirati zatvarač potpuno bešumno. Zanimljivo je da ovaj autoknips, koji posedujemo u našoj kolekciji, još i danas besprekorno radi, iako je star preko 70 godina.

"Nasadni" filtri

Mnogi estetski i tehnički problemi oduvek su se rešavali uz pomoć filtara (koje, uzgred budi rečeno, na mnoge od savremenih fotoaparata više nije moguće staviti). Fotoaparati iz prošlog veka retko su imali navoj za filter, naročito oni stariji. Koristili su tzv. "nasadne" filtre koji su se stavljali na objektiv koristeći rasečen lim oko donjeg dela filtra. Taj lim obično je bio podeljen na tri dela, pa su se limovi "podešavali" da bi filter bio čvrsto pričvršćen na objektiv i tako često grebali obojeni ili niklovanj spoljašnji prsten objektiv. Usavršeni nasadni filter četvrtastog oblika s oprugama koje su se po potrebi širile i skupljale napravila je Agfa tridesetih godina prošlog veka, a savremeni Cokin sa svojim sistemom filtara samo je razradio ovu dobru ideju.

Žičani okidač

U vreme snimanja "sa stativa" i dugih ekspozicija, žičani okidač bio je neophodna potrepština. A ako je daljina s koje je trebalo aktivirati fotoaparat bila veća, korišćen je tzv. pneumatski okidač. Na mnogim današnjim fotoaparatom više i ne postoji priključak za žičani okidač. Kada smo već kod žičanog okidača, pomenimo još jednu njegovu, pomalo neprijatnu osobinu. Budući da je vrlo elastičan, često zna da "utekne" iz džepa u koji ga naivni fotografi stavljaju.

Miroslav Nikoljačić

Razvijanje crno-belih negativ filmova

Kada kupujemo određeni fotoaparat, istovremeno se opredeljujemo za format materijala s kojim ćemo raditi. Kao što već znate, postoje fotoaparati "Leica" formata koji koriste filmove s perforiranim trakom od 35 mm, i srednjeformatni fotoaparati koji koriste ROLL ili smotane filmove od 120 mm. Takođe, postoje plan filmovi raznih dimenzija za veliko formatne fotoaparate. Ovoga puta objasnićemo i prikazati na najjednostavniji način kako možete razviti svoje crno-bele filmove kod kuće. Za razvijanje je potrebna određena oprema, a ova osnovna fotografska operacija delom se odvija na svetlu, a delom u potpunom mraku.

Pripremio: Mitar Trninić

Pribor za razvijanje:
1. dozna za razvijanje, 2. menzura, 3. posuda za mešanje hemikalija, 4. levak, 5. makaze, 6. film, 7. izvlakač filma, 8. razvijач, 9. sredstvo za pranje filмова i 10. fiksir

Makazama odsećemo deo filma i zaoblamo njegove ivice radi lakšeg postavljanja u kalem za razvijanje. Film nije dobro kidati ili manipulirati njim s prljavim rukama.

Sipajte razvijач i zatvorite poklopac posude. Vreme razvijanja (koje takođe određuje proizvođač) merite na laboratorijskom ili ručnom satu. Nakon sipanja razvijачa, zatvorenu dozu pokrećemo levo-desno (ili je okrećemo za 180° na svaka 2 minuta ili kraće (pročitajte uvek uputstvo proizvođača). Na taj način razvijач će jednomerno uticati na emulziju.

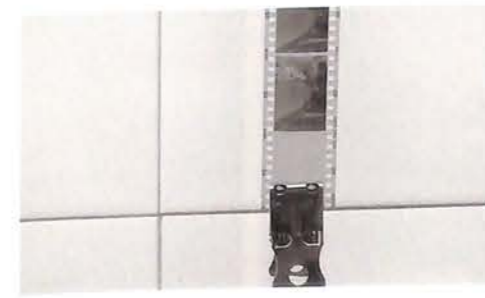
Fiksir vraćamo u njegovu posudu. Pranje pod tekućom vodom traje oko 15 minuta. Posle pranja, otvorimo poklopac posude i u vodu možemo sipati neutralni tekući rastvor ili AGE-pon, koji će svojim uticajem otkloniti poslednje čestice fiksira i mogućih nečistoća u vodi.

Od sada, proces se odvija u potpunom mraku. Kalem uzmemo u jednu ruku, a "jezičak" filma, dužine oko 15 cm, uvučemo u žljebove spirale koje se nalaze s obe strane svakog kalema. Laganim okretanjem napred-nazad ubacujemo film. Ako se film u jednom trenutku "zakoči", ponovimo ceo postupak ili laganim pokretima pokušamo da ga ispravimo. Spiralu, zatim, ubacimo u odgovarajuću posudu za razvijanje i zatvorimo poklopac. Pre prvog razvijanja vežbajte po svetlu.

Prošlo je vreme razvijanja. Upotrebljeni razvijач prosipamo iz posude, a njegov uticaj otklanjamo pod tekućom vodom ili za to spremnim rastvorom (kiseli) za prekidanje uticaja razvijачa. Pranje treba obaviti pri približnoj temperaturi vode mora biti približna temperaturi hemikalija, tj. oko 20° C. Takođe, voda treba da bude "čista", bez mnogo kalcija ili drugih prljavština.

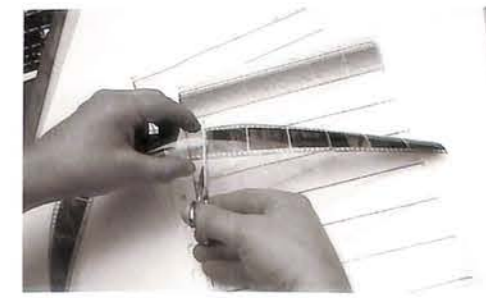
Kada se pranje završi, pažljivo izvucemo film iz kalema za razvijanje (tada možemo pogledati da li smo dobro razvili film). Razvijeni i fiksirani filmski materijal okaćimo i težom štupaljkom zategnemo radi sušenja. Upozorenje: mesto za sušenje materijala ne sme biti prljavo i prašnjavo.

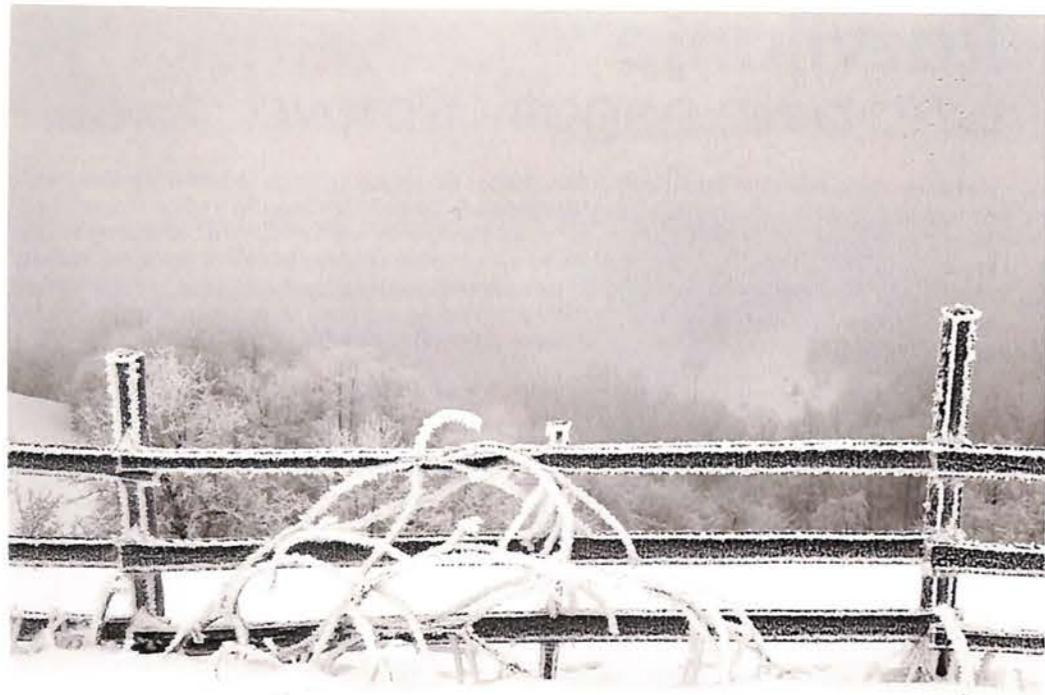
Sada ponovo možemo osvetliti prostor, i počinjemo s razvijanjem. U posudu s čistom ili destilovanom vodom određene temperature (20° C) sipaćete određenu količinu koncentrovanog razvijачa. Odnos koncentrata i vode preporučuje svaki proizvođač prema vrsti i osetljivosti fotografske emulzije. Jedna preporuka: pre razvijanja posudu s filmom tretirajte pod tekućom mlakom vodom (18° C - 1 min). Na taj način odstraniće se zaštitni sloj (tamno plava boja), a emulzija nabubreti

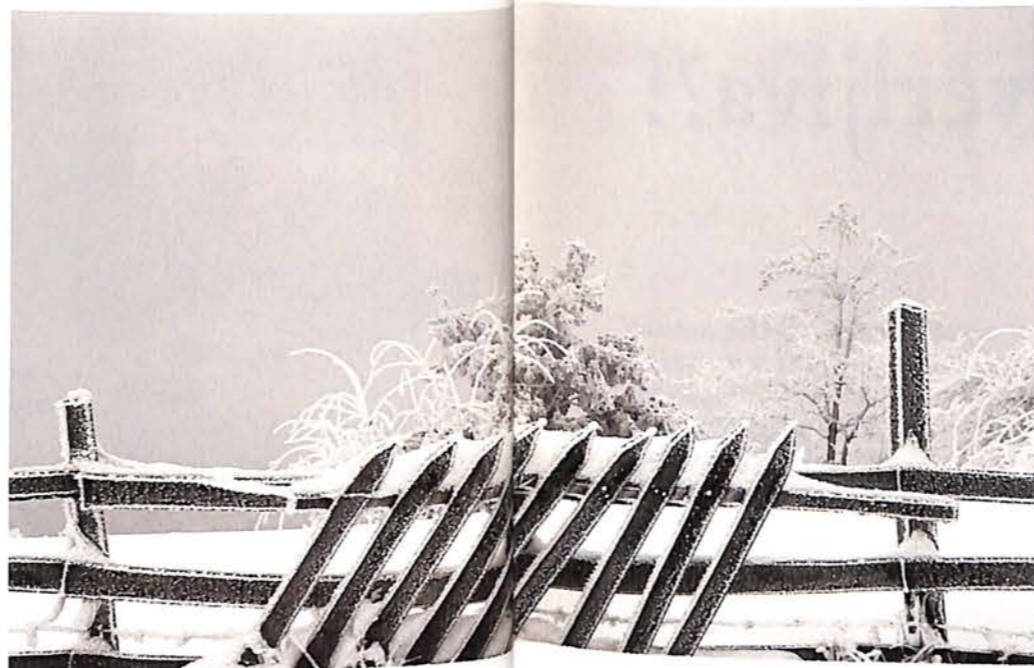
Sipamo fiksir. Možemo ga kupiti kao koncentrat ili u granulama. Kao i kod razvijanja, tako i kod fiksiranja, nivo hemikalije u posudi mora biti toliki da u potpunosti prekrije film u dozi. Posudu ponovo zatvorimo i lagano pokrećemo levo-desno. Vreme fiksiranja preporučuje proizvođač (na primer, za film od 100 ASA - 7 min, na temperaturi od 20° C).

Osušeni filmski materijal isećemo na trake i spremimo u za to predviđene papirne folije. Budite oprezni, za arhiviranje negativa obavezno koristite papirne folije, a za gledanje i pokazivanje (npr. slajdova), možete koristiti i providne folije. Na određenom mestu upišemo neophodne podatke.

"Zima I"

"Zima II"

"Zima III"

Bojan Zorica *Fotografski slikar*

Uz nekoliko linija, nešto "zamrljane" boje i izražajne teksture, Bojan Zorica stvara jednostavne, skoro minimalne, pejzaže koji umnogome podsećaju na slikarska dela

Foto-skolu posvetili smo pejzažu i stoga smo odlučili da vam predstavimo foto-amatera čije je glavno opredeljenje takođe pejzaž. Iako je za većinu foto-amatera ovo veoma zahvalna tema, mali broj uspe da se "otme" lepoti prizora i snimi nešto drugo osim lepe razglednice. Naša zemlja obiluje prirodnim lepotama i pruža fotografima na svakom koraku mogućnost i inspiraciju da se kreativno izraze. U zavisnosti od vašeg temperamenta, interesovanja i mogućnosti, opredelite se za motiv snimanja, ali ne zaboravite da

svaka fotografija koju snimate treba da odražava vaš specifičan senzibilitet i vaše "specifično oko".

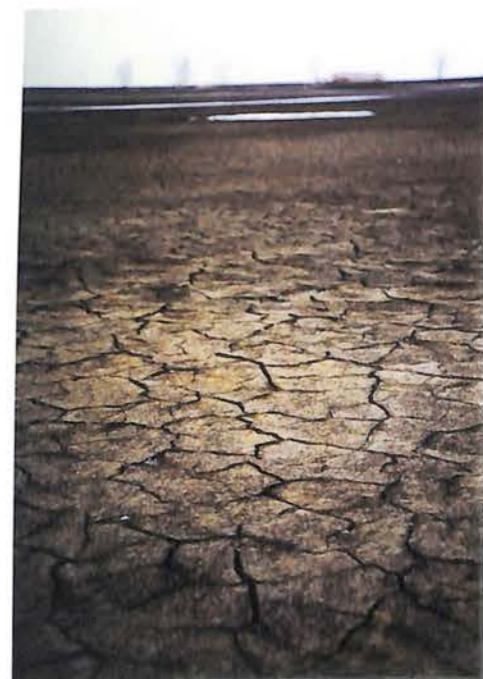
Bojan Zorica je mlad po godinama (rođen 1973. u Zemunu), ali još mladi po fotografskom iskustvu. Pre tri godine učlanio se u Foto-klub Šumice i završio fotografski kurs kod Marjana Mišića. Od tada, učestvovao je na tridesetak izložbi i dobio dve lepe nagrade: prvu nagradu za kolekciju fotografija "Zima 1, 2, 3, 4" na izložbi Dani prirode u Banatskom Brestovcu i treću nagradu za kolekciju fotografija "Zlatibor 1, 2, 3, 4" na

Danima fotografije u Čačku. Pejzaž, kao glavna preokupacija, doneo mu je ove nagrade, ali i omogućio da, pre svega, otkrije, a zatim i pokaže svoju izraženu likovnost. Svaki prizor koji fotografiše Bojan "uproštava" na minimalni broj informacija, uglavnom na nekoliko linija ili neki uzorak. Specifična je mirnoća i tišina koja vlada ovim fotografijama i odaje utisak kao da je fotograf u tom trenutku bio potpuno sam. Takođe, čini se da Bojana uglavnom inspiriše loše vreme koje prigušuje boje i dodaje dramatiku ovim pitomim pejzažima.

Bojan kaže da je njegovo fotografisanje pejzaža povezano s putovanjima i begom od grada i posla koji mu uglavnom i određuje koliko često se posvećuje svojoj ljubavi – fotografiji. Rado bi zamenuio fotografiju za profesiju kada bi mu obezbeđivala egzistenciju. Do tada, planira samostalnu izložbu kada bude zadovoljan svojim radom i nabavku nove foto-opreme pošto ova sadašnja ne zadovoljava visoke standarde koje je sebi postavio. Pored kolor fotografije voli i crno-belu koju, naravno, sam izrađuje, a na pitanje o njegovom odnosu prema digitalnoj tehnologiji kaže da je siguran da će se kolor fotografija ubrzo raditi samo digitalnim fotoaparatom, ali da

će se crno-bela održati kao izvorni zanat. Učinio je prvi korak ka digitalizaciji i kupio digitalnog "idiota" Canon A70, ali kaže da će još pričekati za neku "ozbiljniju spravu". Za sada je prilično "staromodan" jer koristi isključivo filmove od crno-belih, kolor negatifa, do dijapozitiva i drži se starog Magnumovskog pravila – punog formata, tj. da ne rekadrira svoje snimke. S obzirom na to da je u fotografiju krenuo praviim putem, verovatno možemo očekivati da nas Bojan za nekoliko godina iznenadi "digitalnim pejzažima", jednako lirskim, ali možda potpuno nadrealnim.

I. B.

"Ravnica II"

"Zlatibor I"

"Zlatibor IV"

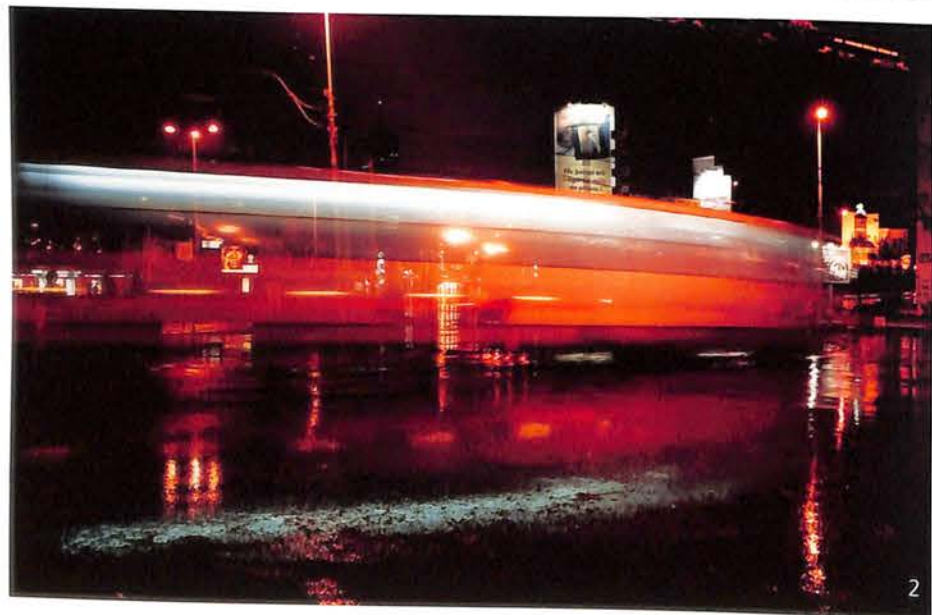
"Zlatibor II"

"Ravnica I"

Da li je namera dovoljno uverljiva?!

Većina vas ima dobre ideje ali zaboravlja da mi, gledaoci, primamo samo vizuelne informacije. Kako i zašto je nešto snimljeno ne znamo a većinom nas i ne interesuje jer fotografiju shvatamo kao jedinstveni medij koji isključivo "govori" slikom

Dorde Delević poslao je 12 fotografija koje pokazuju da dobro koristi svoj Nikon F3 s objektivom Nikkor 35-70 mm, kao i snimateljske materijale. Sve fotografije tehnički su mu ispravne, estetski prihvatljive, a neke su zanimljive i po izboru motiva i uglu snimanja, pa bih rekao da je Đorđe na dobrom putu da se fotografski uspešno razvija. Za objavljivanje smo odabrali dve fotografije istog motiva (Beograd noću 1 i Beograd noću 2), koje se razlikuju po tome što je prilikom snimanja fotografije "Beograd noću 2" prolazio tramvaj, pa je zbog duge ekspozicije dobijen efekat da je slika na delu na kome je prošao tramvaj dvostruka. Pri tome, detalji tramvaja najmanje se vide kada je bio najbliže fotoaparatu jer se on tada u odnosu na fotoaparat najbrže kretao. U tim delovima fotografije preovlađuje i najbolje se vidi pozadina. Preporučujem čitaocima da pažljivo posmatraju i uporede ove dve fotografije, pa mogu doći do korisnih zaključaka. Obratite pažnju na to da se i na fotografiji "Beograd noću 1" kreće tramvaj, ali je znatno dalje, pa se pokret manje vidi. Crveni auto izgleda kao da stoji jer se on najmanje pomera u odnosu na optičku osu objektiva. Podsećam da se pri ovakvim snimanjima koristi stativ. Ove fotografije su zanimljive i zbog toga što je kolovoz mokar, pa se u vodi ogledaju najbolje osvetljeni objekti, a naročito svetlosni izvori, i zbog tih refleksa kadar je mnogo zanimljiviji nego da je snimljen kada je kolovoz bio suv.

Što se tiče daljeg razvoja Đorđa Delevića, on tehnički i likovnu osnovu ima, pa napredak zavisi od ideja koje će fotografski realizovati. Možda bi mogao da se priključi nekom od foto-klubova, a za to se može informisati u Foto-kino savezu Srbije, kod sekretara Božidara Vitasa, tel. 011/404 679.

Fotografija "Dupli portret" **Miroslava Bročića** zanimljiva je po tome što je snimajući model i njegov odraz u ogledalu dobio snimak iste osobe, praktično iz dva ugla. Tonska realizacija je korektna, ali je problem s dubinskom oštrinom, pa bi valjalo da ubuduće i o tome vodi računa. Takođe je važno da, kada snimamo staklene površine, vodimo računa o tome da budu vrlo čiste jer se na njima vidi i najmanja prljavština. To i na ovom portretu kvari utisak. Miroslav je poslao više portreta iste osobe. Dobro je što radi sa jednim modelom i neka i dalje nastavi da analizira njene izražajne mogućnosti. Međutim, nije loše da radi sticanja iskustva snimi i neke druge modele jer, važno umeće kod portretne fotografije jeste da fotograf uočava kakvi sadržaji odgovaraju modelima koje portretira i da nalazi najbolji način da ih predstavi. Za onoga ko se bavi portretnom fotografijom, važno je i da ume da prepozna osobe koje imaju takav lik da mogu da iznesu jači sadržaj. Još da napomenemo da za to nije najvažnija lepota modela.

Dragoljub Tošić, EFIAP, profesor fotografije

Marko Klašnja iz Novog

Sada poslao je pet fotografija na kojima je ista osoba, od kojih su tri u kategoriji snimaka za uspomenu, a fotografije "Dve ljubavi" i "Odsjaj" imaju elemente uspešnog portreta. Kod fotografije "Odsjaj", koju objavljujemo, Marko je najvažniju stvar dobro uradio – snimio je portetiranu osobu

tako da se pored crta lica, dakle izgleda osobe, nazire i njen "duhovni lik". Ta fotografija govori dosta o modelu i njenim osobinama, a to i jeste odlika dobrih portreta. Očigledno je da je između fotografa i modela prilikom snimanja postojala dobra komunikacija. Model je opušten, izraz lica spontan, a pogled sugestivan. Predlažem kondezovaniji izrez kako bi odstranjivanjem suvišnih delova lik modela više došao do izražaja, a naročito oči i usta. Na ovoj fotografiji vidljivi su i nedostaci tehničke prirode, od kojih je najuočljivija neoštrina svih delova kadra, osim očiju i čela. Ovaj nedostatak prilikom snimanja može se izbeći ako se koristi manji otvor blende i time dobije veća dubinska oštrina. Drugi nedostatak jeste što je fotografija malo siva. Da se vidi belilo i nežnost kože lica, doprinelo bi ukupnom utisku.

Marko navodi da ga interesuje fotografski portret, pa evo nekih osnovnih tehničkih uputstava: korisno je za snimanje upotrebljavati portretni objektiv da bi se izbegle deformacije, a to je za "Lajka" format objektiv žižne dužine 80 – 100 mm. To znači da zum objektiv s kojim inače radi AF Nikkor 28-100 na Nikonu F75, kada snima krupni plan koristi u opsegu 80-100 mm. Kada u kadru osim portreta ima dosta i ambijenta, onda ne mora da se drži toga pravila. Snimateljski

materijal srednje opšte osetljivosti jeste najbolji ako to svetlosni uslovi dozvoljavaju. O snimanju portreta pisao je Mitar Trninić u brojevima 11 i 12 časopisa REFOTO, a za konsultacije u Novom Sadu preporučujemo da se obratite Vladimiru Červenki, koji radi kao fotograf u Muzeju u Petovaradinu, a sada živi u Sremskim Karlovcima.

Nataša Medenica poslala nam je, kako je napisala, na poklon četiri svoje najdraže fotografije. Najlepše se zahvaljujemo na poklonu i lepim željama koje su nam upućene i naš komentar jeste da su fotografije zanimljive, te preporučujemo Nataši Medenici da se i dalje fotografijom bavi i usavršava.

Fotografija "Na moru" koju objavljujemo prihvatljiva je kao snimak vodenog pejzaža gde talasi i tonska razlika na pojedinim delovima morske površine omogućavaju da doživimo autentičnost motiva snimanja. Figura kupačice je prihvatljivo smeštena u prostor, mada bi zbog veličine prostora koji zaprema u kadru očekivali studiozniju i ambiciozniju postavku figure. Sklad remeti i šaka desne ruke koja je nalepljena na levu butinu, a i položaj stopala mogao bi biti lepši i prodorniji. Dakle, kada se snima ljudska figura, ovako kako je to Nataša Medenica uradila da zauzima dosta mesta i da je kompoziciono smeštena na aktivnom delu fotografije, onda se o svim detaljima mora voditi računa, slično kao kod snimanja akta. Takođe, trebalo bi i da je linija horizonta paralelna s horizontalnom ivicom fotografije.

U više navrata pisali smo da iako fotografijom prikazujemo objekte koji realno postoje, dakle njihov optički lik, ima situacija kada izgled nekog motiva u prirodi prikazan na fotografiji izaziva različit utisak. Tako na fotografiji "U prostoru" **Stojkovskog Vasil** motke u prednjem planu i prirodi ne izgledaju privlačno, a na fotografiji su vrlo važan element kompozicije i likovnog rešenja celoga kadra. Bez njih bi ovaj pejzaž izgledao pretežno registrativno, a s detaljom u prednjem planu čitava situacija je originalna i zanimljiva, pogotovu što je osvetljenje bilo prilično monotono i planovi deluju jednolično. Ostale fotografije koje je Vasil poslao zaista su zanimljive, kako totali, tako i detalji.

U više navrata pisali smo da iako fotografijom prikazujemo objekte koji realno postoje, dakle njihov optički lik, ima situacija kada izgled nekog motiva u prirodi prikazan na fotografiji izaziva različit utisak. Tako na fotografiji "U prostoru" **Stojkovskog Vasil** motke u prednjem planu i prirodi ne izgledaju privlačno, a na fotografiji su vrlo važan element kompozicije i likovnog rešenja celoga kadra. Bez njih bi ovaj pejzaž izgledao pretežno registrativno, a s detaljom u prednjem planu čitava situacija je originalna i zanimljiva, pogotovu što je osvetljenje bilo prilično monotono i planovi deluju jednolično. Ostale fotografije koje je Vasil poslao zaista su zanimljive, kako totali, tako i detalji.

Nebojša Antić iz Trstenika poslao je dve fotografije jesenjih motiva. Sudeći prema nazivu "Zaštiti me", u pitanju je ekologija, potreba da čovek štiti okolinu u kojoj živi. Vidljivo je da kolega Antić dobro rukuje fotoaparatom Carena i snimateljskim materijalom Fuji Superija 200, pa su mu fotografije tehnički korektne. Kompoziciono, kadar je dobro organizovan. Na osnovi zelene trave i paprati, zlatasto opalo lišće uvodi pogled u sliku i dovodi nas do izdanaka mladog drveća koje niče na prostorima posećene šume. Reklo bi se da je snimatelj iskoristio mogućnosti koje je objekat snimanja u datim svetlosnim uslovima pružao. Zanimljivo bi bilo da kolega Antić svoje fotografije koristi u snimanju sadržaja koji su u neposrednoj vezi s njegovim profesionalnim angažovanjem (znamo da radi u školi) jer se one mogu uspešno koristiti kao izvor saznanja.

Zorica Surla iz Kragujevca piše da je posebno ponosna na fotografiju "Propinjanje" jer smatra da odaje jačinu i snažno deluje na posmatrača. Snimanje je obavila fotoaparatom Fed 5, ekspozicija 1/500 sekundi i otvor blende 5,6. Film je Konica ISO 100. Verujem da ova fontana u Lionu impresivno deluje, ali na ovoj fotografiji stajna tačka i osvetljenje nisu dobro odabrani i to kvari utisak. Konj je delom isečen, osvetljenje na njemu je sličnog intenziteta, kao na kući u zadnjem planu, pa su i konj i žena i dete "slepljeni" za kuću. Oblici i površine su u međusobnom konkurentskom odnosu i to otežava koncentraciju na glavni motiv. Pri drugačijem osvetljenju, s druge stajne tačke ili s objektivom drugačijeg zahvatnog ugla, sve bi moglo lepše da izgleda i fotografija bi izazivala doživljaj sličan onome koji je Zorica imala kada se divila ovoj fontani. Dakle, to je problem snimanja na turističkim putovanjima jer ponekad nemamo dovoljno vremena da izaberemo optimalne uslove.

Kada posmatramo razglednice i turističke prospekte na kojima su predstavljeni poznati motivi, normalno nam je da su to dobre fotografije i da sve izgleda lepo, no ne zaboravimo da to rade profesionalci i da mogu da biraju doba godine i dana i ostale uslove da bi objekat snimanja izgledao što lepše. Uostalom, Zorica je poslala dve korektno snimljene razglednice Pariza, ali mi smo odlučili da objavimo "Propinjanje" jer ta fotografija daje više povoda za razmišljanje. Budući da Zorica piše da je na tom putovanju snimila oko 200 kadrova, preporučujemo joj da ih pokaže Predragu Mihajloviću Ciletu jer žive u istom gradu, a on joj može dati korisne savete.

Ivana Milovanović iz Čačka poslala je tri fotografije od kojih objavljujemo fotografiju "Igra". Imam utisak da je Ivana na početku bavljenja fotografijom, ali čini mi se da je počela na pravi način i da ima izgleda da napreduje. To zaključujem iz pisma koje je poslala i pitanja koja postavlja. Posmatrajući njenu fotografiju ruku, ne stičem utisak da naziv "Igra" najbolje odgovara. Smeta i to što je fotografija neoštra, a dobro bi bilo da je osoba koja je snimana imala dugačke rukave, pa da se fotografija na njima završava kako ruke ne bi izgledale kao isečene. Takođe, i pozadina po koloritu i tonalitetu više odgovara snimku neke studije nego što je ambijent za prikaz igre. Sugerisemo Ivani da stupi u kontakt s kolegama iz Foto-kino kluba "Čačak" gde se može informisati o svemu što je interesuje i da se obuču u korišćenju crno-belih fotografskih materijala. Prostorije Foto-kino kluba "Čačak" nalaze su u Domu kulture, a predsednik je Slobodan Pajić. O fotografskom školovanju pisali smo u brojevima 5 (jun 2001) i 18 (avgust 2003) našeg časopisa.

Fotografiju "Ulični svirač" **Nikola Ilić** iz Lazarevca snimio je fotoaparatom Canon FT, objektivom od 135 mm i filmom Fuji ISO 100. Kod ove fotografije problem je u tome što se ambijent ulice ne vidi dovoljno, pa čitav sadržaj deluje neuverljivo i nepotpuno. Uostalom, fotografija ima naziv "Ulični svirač", a ulica se nigde ne vidi. Obično zameramo snimateljima da greše što motivu snimanja ne priđu dovoljno blizu, a ovde je, naprotiv, greška što je u pitanju krupni plan, pa se ne vidi, niti oseća atmosfera ulice jer bi baš u tom odnosu spavača i života koji se oko njega odvija mogla biti i osnovna vrednost i poenta ove fotografije. Skrećemo pažnju na činjenicu koja se događa pri snimanju dokumentarne fotografije ove vrste – da je snimljena situacija u svemu autentična, ali da na fotografiji deluje neuverljivo i da se snimak čoveka koji zaista spava ne razlikuje od snimka na kome nam je neko pozirao kao da spava. Razlika i uverljivost se najčešće postiže – atmosferom, dakle ambijentom, te o tome autor mora da vodi računa.

Za portret "Ivana", koji je snimio njen otac **Vojo Radović** iz Vranja, moglo bi se reći: dopadljiva fotografija lepe devojke. I zaista, veći deo fotografskih postupaka prilikom snimanja ove fotografije prihvatljivo je realizovan. Osvetljenje je dobro izabrano, eksponometrijski elementi su korektni, ugao snimanja odgovara liku modela i izrazu lica, koloritom, tonski i oštrinom model je dobro izdvojen od pozadine. Trenutkom snimanja "uhvaćen" je zanimljiv, pomalo ispitivački pogled.

Možda bi drugačiji položaj usana više definisao Ivanin karakter, a položaj vrata nije dobar jer je koža nabrana i gruba. Naime, Ivana je mlada i moguće je položaj vrata postaviti tako da izgleda nežnije i lepše. Najveća greška jeste što snimak nije dovoljno oštar, a mogući razlog je dužina ekspozicije. Naime, snimak je načinjen fotoaparatom Pentax MN, objektivom zum Vivitar 28 – 200 mm. Kako objektiv nema stabilizator slike, potrebno je da ekspozicija ne bude duža od korespondentne žižne dužine na koju smo postavili zum. Dakle, ako je zum bio na položaju 200 mm, što je prema dubinskoj oštirini verovatno, ekspozicija nije smela da bude duža od 1/200 sekundi. Ako je zum na položaju od 100 mm, ekspozicija ne bi trebalo da je duža od 1/100 sekundi. Dešava se da ljudi o ovome ne vode

računa kada koriste teleobjektive i zum objektivne, pa su im zbog toga snimci manje ili više neoštri.

Sve tri fotografije koje je poslala **Zita Kiš** zanimljivo su snimljene i pokazuju da ona dobro uočava motive. Dobro je što su fotografije "Ulični maestro" i "Svuda zajedno" snimljene pri difuznom osvetljenju jer su senke na modelima meke i ljudski likovi se dobro vide. Fotografiju "Sunčano popodne" objavljujemo jer se na njoj vidi kako dobro osvetljenje može da bude značajan kreativni elemenat fotografije. Bogatstvo svetlosti jeste osnovni kvalitet ove fotografije, posebno smenjivanje svetlih i tamnih površina koje daju dubinu i osećaj prostornosti. Bez senke drveća prednji plan bio bi prazan i suvišan, a ovako je, kao što se vidi, grafički zanimljiv i drži kompoziciju celoga kadra. Da se grupa šetača nalazi malo pomerenom ulevo, što se moglo postići da je snimatelj otišao malo udesno, efekat kontrastne svetla došao bi još više da izražaja, no i ovako je dobijen zanimljiv kadar gradskog ambijenta.

I Ziti predlažemo da se javi na telefon koji smo naveli radi pristupa foto-klubu, a, u međuvremenu, korisno je da posećuje izložbe fotografija, kojih u Beogradu stalno ima.

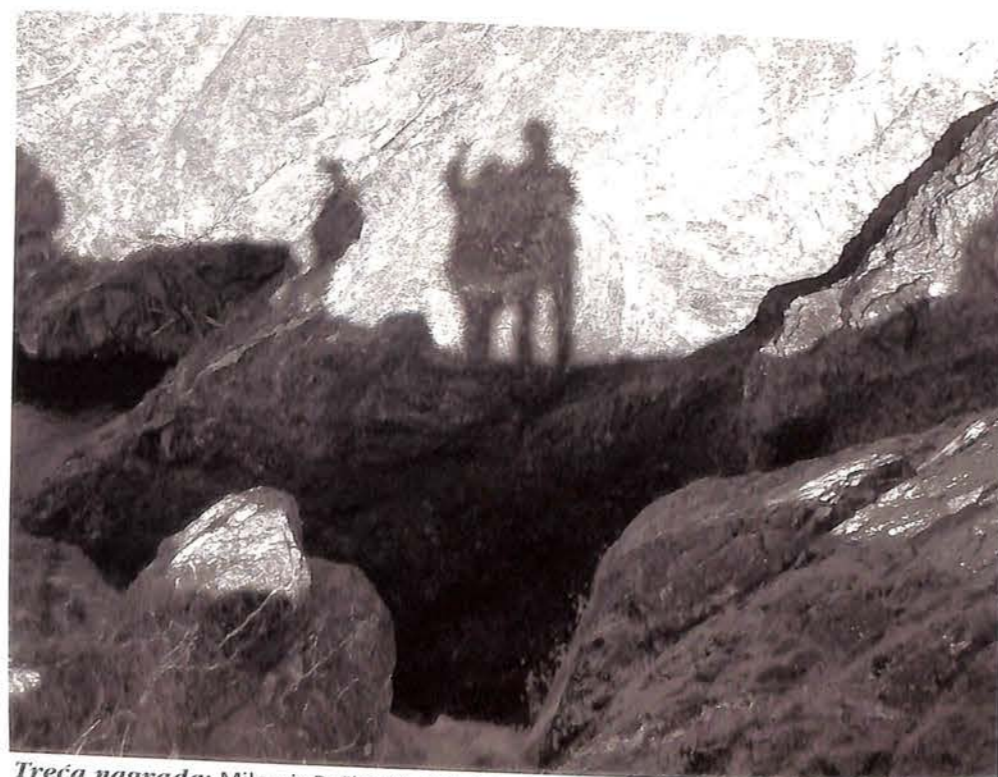

Prva nagrada: Mičo Čavić, *Šmiraj*, Banja Luka, Canon EOS 10D

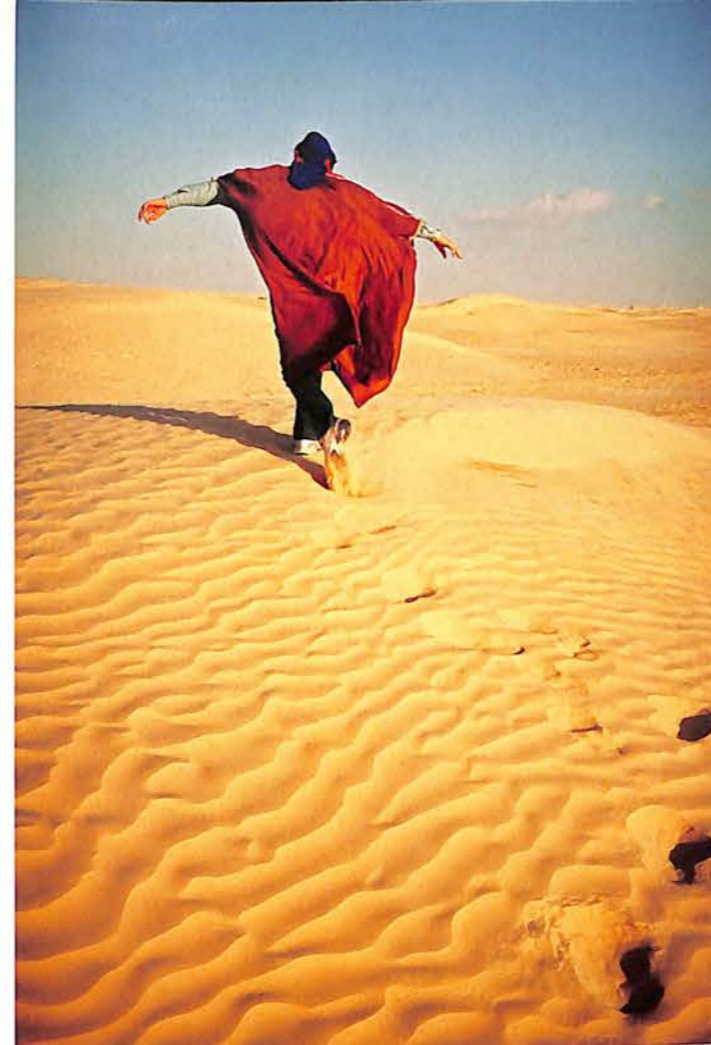
Tema novog konkursa očigledno vam mnogo više leži jer smo već na početku dobili skoro stotinu fotografija! Od toga je veliki broj veoma dobar.

Moramo da vas pohvalimo i za interesantne pristupe temi, što znači da ste je dobro shvatili. Potrudili smo se u ovom odabiru da pokažemo raznolikost tih pristupa, a posebno je interesantna pobjednička fotografija Miće Čavića iz Banja Luke koja na prvi pogled izgleda samo kao veoma lepa fotografija klasičnog pejzaža. Međutim, ako obratite pažnju na detalje, videćete da je čovek svuda prisutan jer on je i "napravio" ovaj pejzaž – mol na kojem raste drvo i koje preseca površinu vode i neba. Skakonica, ograda, privez za čamce nagoveštavaju da se tokom letnjih meseci mirnoća ovog prelepog prizora pretvori u čiču i graju kupališta.

Nadamo se da ćete nastaviti da nas obasipate ovako kvalitetnim i zanimljivim radovima. Prijećujemo da nam sve više šaljete radove na CD-u, što znači da digitalna tehnologija polako postaje deo vašeg svakodnevnog i stvaralačkog života. Da bismo vas ohrabрили i podstakli da učestvujete na konkursu, izdvojili smo više strana za prezentaciju radova i sada na jedan kupon možete poslati tri fotografije. Obratite pažnju i na rokove za slanje fotografija koje smo pomerili za pet dana ranije. Od sledećeg broja organizovaćemo i glasanje čitalaca na našem novom sajtu tako da od vas, kvaliteta i kvantiteta vaših fotografija zavisi i koje razmere će ovaj konkurs poprimiti.

Treća nagrada: Milimir Bošković, *Sklad*, Beograd, Olympus C3040 zoom

Druga nagrada: Milenko Vasić, *Sabara*, Beograd, Canon classic 120

Čedomir Biuković, *Planinski krot*, S. Mitrovica, Nikon FM2

Radiša Živković, *Opčinjenost*, Beograd, Olympus C5050Z

Čovek i pejzaž Konkurs

Milan Stamenović, *Pogled u poznato*, Knjaževac, Zenit TTL

Popčić Zoran, *Osvajanje dubinske ravnice*, Vrnjačka banja, Canon EOS 1000F

Josif Pop - Mitić, *Kipus*, Beograd, Canon EOS 100

Katerina Marković, *Svrackovo*, Beograd – Grocka, Nikon FE

Ivan Škiljaica, *Magla*, Novi Sad, Pentax MX

Milota Dubovska-Poslon, *U rukavcu*, Novi Sad, HP Photosmart 850

Boris Holik, *Kontrast*, Novi Sad, Canon EOS 30

Naš časopis ponovo pokreće stalnu rubriku "Foto-konkurs" gde će objavljivati fotografije čitalaca, amatera i profesionalaca. Pravo učešća imaju svi koji se bave fotografijom, a jedini uslov jeste da uz svaku fotografiju ili dijapozitiv pošaljete i originalni kupon iz našeg časopisa REFOTO, čitko popunjen osnovnim podacima o autoru. Broj fotografija ili dijapozitiva koji neko želi da pošalje nije ograničen s tim da jedan kupon važi za tri fotografije. Uz sve priloge potrebno je naznačiti naziv fotografije ili dijapozitiva, kao i neophodne tehničke podatke, npr. kojim filmom i fotoaparatom je snimljeno i dr.

Formati i tehnologija radova

Učesnici mogu poslati:

- CRNO-BELE FOTOGRAFIJE I FOTOGRAFIJE U BOJI FORMATA OD 13 X 18 cm DO 18 X 24 cm,
- DIJAPOZITIVE U BOJI 24 X 36 mm,
- FOTOGRAFIJE SNIMLJENE NA CD U REZOLUCIJI 300 DPI VELIČINE DO 18 X 24 cm.

Slanje radova

Ovogodišnji konkurs sastoji se iz šest periodičnih konkursa. Učesnici mogu poslati radove za februarski, aprilski, junijski, avgustovski i oktobarski broj časopisa, za svaki pojedinačno i za decembar koji je završni. Za svaki od navedenih brojeva časopisa obavlja se žiriranje, biraju radovi u uži izbor i određuju nagrade.

Rokovi:

- ZA APRILSKI BROJ DO 20. MARTA;
- ZA JUNJSKI BROJ DO 20. MAJA;
- ZA AVGUSTOVSKI BROJ DO 20. JULA;
- ZA OKTOBARSKI BROJ DO 20. SEPTEMBRA;
- ZA FINALNI, DECEMBARSKI BROJ DO 15. NOVEMBRA.

Za decembar, kada je finale ovogodišnjeg konkursa, žiriraju se radovi pristigli za decembar, kao i svi oni koji su ušli u uži izbor u prethodnim brojevima časopisa.

Nagrade konkursa

Nagrade konkursa sastoje se od nagrada za svaki broj časopisa i nagrada konkursa kao celine. Za svaki od ovogodišnjih brojeva dodeliće se po tri nagrade:

1. GODIŠNJA PRETPLATA NA ČASOPIS,
2. KNJIGA "ELEMENTARNA TEHNIKA FOTOGRAFIJE" DRAGOLIUBA KAŽIĆA,
3. DESET CRNO-BELIH FILMOVA FORTE – FOTOTEHNA.

Velike, završne nagrade konkursa jesu:

1. NIKON DIGITALNI FOTOAPARAT,
2. METZ BLIC – FOTOTEHNA,
3. LOWEPRO FOTO-TORBA.

U svakom broju časopisa objavljuju se rezultati žiriranja za taj broj, popis radova koji su ušli u uži izbor, nagrade tog broja i reprodukcije desetak izabranih fotografija. U decembarском broju objavljuju se finalni rezultati konkursa, završne nagrade i reprodukcije do tada neobjavljenih fotografija konkursa.

Završne odredbe:

- radovi koji su poslani na konkurs ne vraćaju se;
- organizator radove može koristiti za potrebe časopisa, bez naknade i uz potpisivanje autora;
- odluke žirija su konačne,
- pravo tumačenja ovih propozicija ima organizator.

Ivan Ivanović, *Letač*, Novi Sad, Canon A-E1

Zoran Marković, *Pod vodom*, Novi Sad, Nikon E 4500

Nebojša Stanković, *Lovac na oblake*, Niš, Nikon F65

Dozvolite mašti da zaplovi!

Vodootporni papiri za ink-džet štampače!

Olmec

REFOTB

Pčinska 17, 11000 Beograd
tel: 011 2456 151, 2447 958

P: Kurs o klasičnoj fotografiji

Vaš časopis za kulturu fotografije Refoto pratio od prvog broja i s obzirom na to da sam donekle upućen u njegov dosadašnji život i rad, ne želim ni da potcenjujem ni da prece-
njujem njegovu vrednost. Svakako, dobro je što podiže nivo fotografske kulture, onoliko, koliko je to u datom vremenu moguće učiniti kod nas. Zato bih vam u ime "nekih novih kli-
naca", potencijalnih čitalaca, koji rastu uz di-
gitalnu tehnologiju, predložio da se u časopisu pojavi, u nastavcima, kurs za počet-
nike o klasičnoj fotografiji i umeću klasičnog fotografisanja, a zatim i dalje.

Topli pozdrav stvaraocima časopisa Refoto,
Vukašin Stojanović

O:

Zahvaljujemo se na podršci i predlogu. Nadamo se da će vam prikaz o razvijanju fil-
ma, kao prvog u seriji o klasičnoj foto-labora-
toriji, pomoći da bolje upoznate klasičnu crno-
belu fotografiju. Takođe, pogledajte tekstove u novoj, nešto izmenjenoj "Foto-školi" u kojoj
na razne načine četvorica stručnjaka obrađuju
temu snimanja pejzaža.

P: "S fotoaparatom na zimovanje"

U broju 17 izašla je jedna veoma dobra i zani-
mljiva priča u rubrici MOJE ISKUSTVO: "S foto-
aparatom na letovanje". Da li bi mogli da već
u narednom broju časopisa napišete nešto sli-
čno na temu: "S fotoaparatom na zimovanje"?
Verujem da bi vaše iskustvo i saveti dobro do-
šli nama amaterima, kako treba koristiti i koju
fotografsku opremu na niskim temperatura-
ma, u uslovima mraza, hladnoće i velike vla-
žnosti i kako to može uticati na elektroniku u
fotoaparatu, i na sam fotoaparat, i još pone-
što što bi trebalo da znamo. Unapred hvala na
odgovoru, s nadom da ćete nam izaći u susret.

Miroslav Bročić

O:

Kao da smo vam pročitali misli i celu "Foto-
školu" posvetili smo temi pejzaža s najviše os-
vrta na zimski pejzaž. Pročitajte je pažljivo jer
pored sugestija kakvu opremu da ponesete sa
sobom, naći ćete i puno saveta kako s njom
da rukujete i šta možete očekivati kao rezul-
tat.

P: Mlada mama

Puno pozdrava Redakciji Refoto i sve najbolje
u Novoj 2004. želi vam jedna mlada mama,
koja ima bebu od 2 meseca i pored toga imam
vremena da pročitam vaš časopis od prve do
poslednje strane. Posebne pozdrave upućujem

profesoru Dragoljubu Tošiću s kojim sam imala
čast da razgovaram u vašoj redakciji!
Najiskrenije vas pozdravljam,
Snježana Živković

O:

Vama Snežana hvala na pozdravu, a kao i svi-
ma koji snimaju malu decu, savetujem sledeće:
koristite difuzno osvetljenje (svetla prostorija ili
napolju) i film od ISO 200 ili 400 da biste mo-
gli snimati bez blica koji inače daje jake kont-
raste. Takođe, savetujem da se dete pažljivo
posmatra i snima kada je situacija zanimljiva
(osmeh, pogled, pokret...). Nemojte mnogo
pripremati dete za samo fotografisanje jer
tako, većinom, nastaju bezlične fotografije.

Dragoljub Tošić

P: Razočarana izborom

Kao što sam rekla u prethodnom pismu – ja
sam samo amater i nemam pojma ni o foto-
grafiji, ni o fotografima. Ovaj časopis je prava
stvar za mene – možda nešto i naučim. Iskreno
– razočarao me je vaš izbor (niste rekli da "Lju-
bav" da bi ušla u konkurenciju mora da obuh-
vata i putovanja i porodicu ...)! Iskreno – odu-
ševila me je fotografija za treću nagradu, a i
druga mi se sviđa! Nisam obrazovana da bih
komentarisala i ovu prvu! Časopis mi se sve vi-
še sviđa. Mislim da bi trebalo (kao u broju 20)
da bude više fotografija i to kao "Ivo Andrić",
"Oplodena zemlja", "Magla" – lepih velikih i
Jelouston – fantastičan prilog (oborila me je
ona sa 74. strane. Tako nešto nikada nisam vi-
dela!). Sviđa mi se što se rade konkursi i što
neko može da da komentar na radove čitala-
ca. Iskreno – poštujem to što radite. Poštujem
i vaš izbor – kao što sam rekla, imam još puno
da učim! Nadam se da mi niko neće zameriti
na ovom pismu. Poslala sam vam nekoliko mo-
jih omiljenih fotografija (nisam sigurna da ne-
što i vrede – meni znače). Bez obzira časopis
mi se sviđa. Drago mi je da sam vas "otkrila".
Za sada imam samo br. 19 i 20! Šaljem vam
veliki pozdrav! Želim vam sve najbolje u daljem
radu. Želim vam puno novih kvalitetnih foto-
grafija. Srećnu 2004.-tu godinu – punu osme-
ha i ljubavi.

Nataša Medenica, vaša čitateljka

O:

Primili smo vaše fotografije ali, nažalost, nisu
ušle u uži izbor zbog nedostatka tehničkog
kvaliteta. Takođe, razmislite malo o samoj
temi i na koji način možete da joj pristupite.
Kao što ste i sami rekli, još uvek imate puno
toga da učite a sigurno će vam naš odabir za
februarski konkurs na temu "Čovek i pejzaž"
u tome dosta pomoći. Pročitajte i "Foto-školu"
i izadite napolje s fotoaparatom i okušajte se u
snimanju snegom zavejanog zimskog pejzaža.

Ne odustajte, pošaljite nam opet svoje
fotografije, a u ovom broju naći ćete jednu u
komentar G. Tošića.

P: Foto-kalendar

Želim vam sve najbolje u ovoj godini. Treći put
vam se obraćam i svaki put sam bio iznenađen
vašom ažurnošću. Jednom sam samo slao fo-
tografiju na vaš prošlogodišnji konkurs i bila je
objavljena među onih tridesetak. Hvala, bilo je
to veoma ohrabrujuće za mene. Koristim ovu
priliku da predložim novu fotografiju za febru-
arski broj i vašu anketu. Što se tiče nekih ideja,
moj predlog jeste recimo da eventualno, po
uzoru na svetske časopise tipa Practical Photo-
graphy, kao jednog od najkvalitetnijeg britan-
skog, pa i evropskog časopisa, organizujete
konkurs iz raznih oblasti: životinje, cveće, pri-
roda, sport itd, pa na kraju godine odaberete
najbolje i napravite kalendare, postere ili nešto
slično, što biste mogli da delite putem časopisa
ili da ih prodajete. Vama bi to mogao biti mar-
ketinški poduhvat, a oni kojima bi fotografije
bile objavljene bili bi počastvovani i verovatno
veoma stimulisani za dalju saradnju s vama u
bilo kom obliku. Nečija fotografija, na primer,
nekom kalendaru, bila bi tom nekom veliko
priznanje pa i velika nagrada. Eto, to je neka
okvirna ideja. No, sada malo o mojoj fotogra-
fiji, t. j. o potrebnim tehničkim podacima za
učešće na konkursu. Naziv fotografije je "PO-
JATA". Radena je na Fuji printu od 100 ASA.
Fotografisano je kamerom Canon Eos 300, s
objektivom zoom AF 38 – 76 mm (pri sniman-
ju 38 mm), blenda je bila na f 5,6, a ekspozici-
ja 0,5 s. Nije korišćen stativ, filtri i slično. Sve
najbolje u narednom periodu.

Branimir Nedeljković

O:

Vaši predlozi su veoma interesantni i kao što
smo i napisali u tekstu konkursa – "kakvu će
konaču formu dobiti ovogodišnji konkurs, zav-
isi od kvaliteta i kvantiteta vaših fotografija".
Razmišljali smo da li da skratimo trajanja kon-
kursa ili dodamo još neke teme ali nas je koli-
čina i kvalitet fotografija pristiglih za februar-
ski konkurs ohrabrila i potvrdila da smo odabra-
li dobru temu za koju sigurno, mnogi od vas,
imaju puno fotografija. Naime, cilj konkursa i
jeste da pokaže raznovrsnost pristupa jednoj
određenoj temi, da vidite kako to neko drugi
radi i da pokušate da snimate još bolju fotogra-
fiju, a možda i najbolju! Dugoročni rad uvek
donosi najbolje rezultate i trebalo bi ovaj kon-
kurs da shvatite kao jedan zadatak u školi fo-
tografije na kojem neprestano radite i postiže-
te sve bolje rezultate. Fotografija koju ste po-
slali nije ušla u uži izbor, ali to ne znači da ne-
ka sledeća neće.

IZDAVAČKA
mali

KUĆICA
princ

Školska 91, 21203 Veternik Tel./fax: 021/503-918
E-mail: m.princ@eunet.yu Web: www.maliprincns.co.yu

EKSKLUZIVITET

EKSKLUZIVITET

EKSKLUZIVITET

**PREZENTACIJA
USKORO !!!**

LAB D carrier 256

Digital

ZA MINILABOVE:

- AGFA
- NORITSU
- FUJI
- KONICA
- GRETAG

7,99

FOTO-APARAT SA BLICEM

+ film 135/24 400 ASA

+ torbica

+ baterija LR-6

u blister pakovanju

POKLON FOTO ALBUMI

- TVRDI I MEKI POVEZ
- 9x13, 10x15,
- 10x18, 13x18,
- 20x30

FOTO KESE

- PAPIR-PAPIR
- PAPIR-CELOFAN
- DOKUMENTA

